

1997

Trinko
Koledar

4380/1993

TRINKOV KOLEDAR za leto 1997

Izdalo kulturno društvo "Ivan Trinko" - Čedad

Založila Zadruga Lipa s.r.l. - Špeter

Uredili: Živa Gruden, Lucia Trusgnach, Marino Vertovec

Slika na platnici: Mati božja hodegetria (P. Zuanella)

Likovni vložek: Pasquale Zuanella - IKONE

Tisk: Juliagraf (Premariacco - Ud) 1996

Izdajo je omogočilo Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije

Kulturno društvo
IVAN TRINKO
Čedad

Trinkov Koledar

za leto 1997

Zadruga Lipa
Špeter

LETOŠNJEMU KOLEDARJU NA POT

»Stric! Kaj je za hribi, kamor gre sonce?«

»Benečija in Rezija: tudi tam so doma veseli slovenski ljudje. Benečani, tako kot mi, nimajo dosti njiv, le živino in kostanj. Na tolminskih sejmi, še posebej na Mengorah, so prodajali svoje pridelke in bakrene kotle za kuhanje polente iz moke furlanskega sirka, ki na sejmi ni manjkala.

Rezijani so bili pri nas bolj pogosto. Obhodili so vse naše vasi. V krošnjah so nosili vse, kar je rabil ženski svet na kmetijah. Poleg tega so brusili britve in škarje, popravljali dežnike ter vezali lončeno posodo. V pustnem času pa so radi koledovali. Na njihovo muziko se je takrat veliko plesalo in pelo.«

5

Tako je bilo moje prvo znanje o deželi ob Nadiži, Teru in Reziji, o deželi na drugi strani hribov in gora desnega brega Soče. O deželi, ki je bila premnogokrat in predolgo izrinjena iz zgodovinskega spomina matičnega naroda, o deželi - sosedi Tolmincev, Kobaridcev in Bovčanov.

Zanimanje velikih narodov za kraje in zemljo zahodnega slovenskega roba je zaradi najkrajših naravnih trgovskih in vojaških poti iz Sredozemlja v srednjo in vzhodno Evropo bilo in bo vedno veliko. Zato je bila tu soška fronta prve svetovne

vojne. Soča, Nadiža in Ter so bili obarvani s krvjo vojakov narodov takrat vojskujočih se držav, ki so vojno izgubile.

Izgubili smo tudi mi. Izgubili smo pravico do uporabe slovenskega jezika, izgubili smo slovenske šole, slovenska društva...

A to še ni bilo dovolj. Nad nas se je razgrnil še temnejši oblak - druga svetovna vojna. Kljub pomanjkanju in v stalni nevarnosti za življenje so se naši ljudje uprli in se borili za narodove pravice, za svoj jezik, za svojo kulturo, za svojo bit.

6

Po drugi vojni se je hkrati z bolj ali manj odprto mejo začelo na obeh straneh ekonomsko odseljevanje iz naših vasi - stebrov slovenstva. Vas ni več velika družina, na katero se človek lahko zanaša. Boljše ceste in lažje življenje z delom in šolo v mestih so razredčili prebivalce podeželja. Ni več vaških hiš, ki so bile vedno pripravljene sprejeti popotnika. Tudi tja je prišla potrošniška miselnost. Miselnost, da je vsak vse in v vsem sam in noče narediti ničesar zastonj, svojega soseda in njegovih težav pa skoraj ne pozna.

Pa vendar! Danes se bolje živi! Ljudje na obeh straneh državne meje imajo višjo izobrazbo, poklice, lepe hiše in udobnosti konca drugega tisočletja: elektriko, telefon, televizijo, avtomobile, internet, multikulturo... Sedanja doba je doba miru ob naši meji. Obnovile so se nekdanje prijateljske vezi na družabnem, političnem in duhovnem področju. Strah, ali se sme na drugi strani koga obiskati, je izginil. Širi se krog znancev. Kultura ima pri tem največ zaslug.

Kulturna društva Benečije imajo že dolgo zgodovino. Že 40 let deluje Slovensko kulturno društvo Ivan Trinko. Beneško gleda-

lišče, pevski zbori, športniki in Planinska družina Benečije niso aktivni samo v Benečiji. Srečamo jih tudi na prireditvah v Soški dolini. Slovenska beseda - slovenstvo se širi na skupnih kulturnih, verskih, športnih in planinskih srečanjih. Pogosta so srečanja županov Benečije, Rezije, Bovca, Kobarida in Tolmina. V pripravi so skupni obmejni projekti za programe investicij, ki jih razpisuje Evropska skupnost. Želimo prosto carinsko cono, boljše cestne povezave, povečan turizem vzdolž meje in povečanje delovnega časa na maloobmejnih prehodih. Vsi, ki živimo ob meji, želimo, da se uredijo odnosi med Republiko Italijo in Republiko Slovenijo.

Združevanje Evrope z vsemi pravicami narodov, manjšin in narodnosti je le povečana želja po mirnem sobivanju Italijanov, Furlanov in Slovencev. Prav to pa je že davno zagovarjal pisatelj, pesnik, filozof, prevajalec, glasbenik, umetnik, znanstvenik, politik in akademik Ivan Trinko. Do uresničitve teh naših želja pa bodo za naš narodni jezik skrbela slovenska društva Benečije, slovenski duhovniki in Trinkov koledar.

Ivan Božič
župan občine Tolmin

* * *

Leto 1996 gre za goro tej grejo za goro karje riči, ki mi somo čakali, da se nardite zanas anu za naše judi rozajanske.

Mi Rozajanavi, tej Horjani anu ti, ki živijo taw dulin i nediški, čakamo da kiri se spomanuj zanas anu da an nan dej, ne to ki bej

teli mi, ma to ki naša koštituciun od Laškaga prvidina za našo minoranco.

Karje čas ni so nan obačali, da so dušli ti pravi timpavi za moret nan dat no leč, tu ke to se di, da mi momo dirit za bit anu za stat tana naši zamjè anu za rumunet naš langač anu držat našo kulturo.

Za jto skarbimo karje tej dilamo karje za ne zabet, to ki naši ti stari so nan pustili.

Te rozajanski Kumun, to so wže vič lit, ki an jišče anu an dila, da Rezija, nji jazik anu kultura ni na wmrjajo.

Za kulturo spomanuwan, da wsake leto narejamo taw ti rozajansken škulan ni par wor, tu ke rumunimo wod naši riči. Učimo školerje rumunet po rozajanskin anu zdelamo znat našo bogato kulturo anu naše tradiciune.

Utruce so karje intirišani za jso, nu malo manji, ti ke je učijo.

Ma naše delo to ni mako jso.

8

Taper Kamunu dilajo vič judi anu asočiacione, tej čirkolo Rozajanski Dum, coro Rože Majave, coro Monte Canin, gruppo folkloristico Val Resia anu čirkolo Rosajanska Dolina.

To je karje wridno ano to pride ričet, da Rozajanavi so ščile wezani taw nje reči.

Drugo rič, Kumun an prvidinel si pumislet za zdelat pisat po rozajanskin anu met no gramatiko za te rozajanski jazik.

To delo to počalo tuw leto 1991, ko tana Ravanci je se nardila na konferenca internacionale, ki na spravila wsè, ti ki dilajo anu študijajo naš jazik. Wsè wkup ni so rakli, da timpavi so zreli za se gát delat.

Kumun za jso an nalizal naga mladaga profesorja olandeškaga, Han Steenwijk, anu an mu rekal, da an se dej naredet to rozajansko ortografio anu gramatiko.

Ta rozajanska ortografia na paršla gána tana den librin, ki an paršel publikan taw leto 1994, anu zis jso wsi Rozajanavi mo-

rajo vedet, da kako se piše po rozajanskin.

Gramatika na gre anu sa misli, da naprit če bit publikan te prvi kos.

Blizu jsoga, Kumun an prvidinel pa zdelat naredet no ričerko anu den štude tana jimane wod mestow za kapet, da skot mi parajamo. Jsi štude i nareja den mladi profesor furlanski, Roberto Dapit, ki an wže nardil te prvi volume tana jimane od mestow vasì Solbica anu Korito.

Jsi librin an če bit pražantan dicembarja 1996.

Tej vidimo, Rozajanavi tej wsi ti Buški, ki živijo jzdè w Laškin, ni majo rade nje jazik anu kulturo anu ni daržijo zanjo.

Ši pa drugi ba meli taku rade nas, naši mestavi ni be ni meli skarbet za se priživit, ma ni bej meli bit živi, tej živi so karje drugi mestow, makoj zawojo kir ni majo den drugi jazik, ni stujijo bujše.

Za jto čakamo, da to leto, ki pride, 1997 an dej wsen nan, te ki čakamo, wod ko se naredila naša Republika ta Laška. Tadij moramo ričet, da tuw Laškin niso ti pravi anu ti skriti utruce, ma somo wsì utruce od naga samaga oče.

Luigi Paletti
župan občine Rezija

KOLEDAR
LETO 1997
LJUDSKA MODROST
EMIL CENCIG

*Trinbov
koledar*

JANUAR

1	S	Mati Božja Marija - Novo leto	
2	Č	Bazilij	☾
3	P	Presveto Jezusovo ime	
4	S	Genovefa	
5	N	2. po Božiču	
6	P	Sveti trije kralji	
7	T	Rajmund - Lucijan	
8	S	Severin	
9	Č	Julijan - Hadrijan	●
10	P	Aldo	
11	S	Pavlin Oglejski, apostol Slovencev	
12	N	Jezusov krst- Tatjana	
13	P	Hilarij - Veronika	
14	T	Feliks - Odorik iz Pordenona	
15	S	Pavel Puščavnik	☾
16	Č	Marcel	
17	P	Anton Puščavnik	
18	S	Priska	
19	N	2. nav. nedelja - Knut - Marij	
20	P	Fabijan - Sebastijan	
21	T	Neža (Jana) - Epifanij	
22	S	Vincencij	
23	Č	Ildefonz	○
24	P	Frančišek Sal.	
25	S	Spreobrnitev sv. Pavla	
26	N	3. nav. nedelja - Timotej - Tit	
27	P	Angela Merici	
28	T	Tomaž Akvinski	
29	S	Konstanc	
30	Č	Hijacinta	
31	P	Janez Bosco - Marcela	☾

FEBRUAR

1	S	Brigita Irska	
2	N	4. nav. nedelja - Svečnica	
3	P	Blaž - Oskar	
4	T	Andrej Corsini	
5	S	Agata	
6	Č	Pavel Miki in tov.	
7	P	Rihard - Koleta	●
8	S	Hieronim Emiliani	
9	N	5. nav. nedelja - Apolonija	
10	P	Sholastika	
11	T	Lurška Mati Božja - pust	
12	S	Pepelnica	
13	Č	Katarina Ricci	
14	P	Valentin (Zdravko)	☾
15	S	Georgija	
16	N	1. post. nedelja - Onezim	
17	P	Silvin	
18	T	Simeon Jeruz. - Flavijan	
19	S	Konrad	
20	Č	Ulrih	
21	P	Peter Damiani	
22	S	Sedež ap. Petra - Marjeta Kortonska	○
23	N	2. post. nedelja - Polikarp - kvatrnica	
24	P	Lucij	
25	T	Taras	
26	S	Matilda	
27	Č	Gabrijel	
28	P	Roman - Osvald	

MAREC

1	S	Svibert - Albin	
2	N	3. post. nedelja Simplicijan	☾
3	P	Marin	
4	T	Kazimir	
5	S	Janez od Križa	
6	Č	Fridolin	
7	P	Felicita in Perpetua	
8	S	Janez od Boga	
9	N	4. post. nedelja - Frančiška Rimska	●
10	P	40 mučencev iz Sebaste	
11	T	Sofronij - Evlogij	
12	S	Maksimilijan	
13	Č	Nikefor	
14	P	Matilda - Florentina	
15	S	Klemen - Luisa	
16	N	5. post. nedelja - tiha nedelja	☾
17	P	Patrik - Jedert	
18	T	Ciril Jeruzalemski	
19	S	Sveti Jožef, mož Device Marije	
20	Č	Klavdija	
21	P	Nikola iz Flue	
22	S	Katarina Gen. - Lea	
23	N	Turibij iz Mongr. - Cvetna (olična) nedelja	
24	P	Dionizij - Sever	○
25	T	Gospodovo oznanenje - Dizma	
26	S	Evgenija	
27	Č	veliki četrtek	
28	P	veliki petek	
29	S	velika sobota	
30	N	Velika noč - Jezusovo vstajenje	
31	P	Velikonočni ponedeljek - Modest	☾

APRIL

1	T	Hugo	
2	S	Frančišek Pavelski	
3	Č	Rihard	
4	P	Izidor	
5	S	Vincenz Ferreri	
6	N	2. velik. nedelja - bela nedelja	
7	P	Janez de la Salle	●
8	T	Valter - Tomaž Tolm.	
9	S	Marija Cleofe- Demetrij	
10	Č	Ezekijel prerok	
11	P	Stanislav	
12	S	Julij	
13	N	3. velik. nedelja - Martin	
14	P	Valerijan	☾
15	T	Anastazija	
16	S	Bernadeta S.	
17	Č	Anicet	
18	P	Elevterij	
19	S	Teotim - Ema	
20	N	4. velik. nedelja - Sara	
21	P	Anzelm	
22	T	Leonid - Teodor	○
23	S	Jurij	
24	Č	Fidelis iz Sigm.	
25	P	Marko Evangelist - dan osvoboditve	
26	S	Marija, Mati Dobrega Sveta	
27	N	5. velik. nedelja - Cita	
28	P	Peter Chanel	
29	T	Katarina Sienska	
30	S	Pij V. - Jožef Cottolengo	☾

MAJ

1	Č	Jožef delavec - praznik dela	
2	P	Atanazij	
3	S	Filip in Jakob apostola	
4	N	6. velik. nedelja - Florijan (Cvetko)	
5	P	Gotard	
6	T	Dominik Savio	●
7	S	Flavij	
8	Č	Ida	
9	P	Pahomij	
10	S	Antonin	
11	N	Vnebohod - Velik križ	
12	P	Leopold Mandič	
13	T	Fatimska Mati Božja - Servacij	
14	S	Matija ap.	☾
15	Č	Zofija (Sonia)	
16	P	Janez Nepomuk	
17	S	Pashal Baylon	
18	N	Majenca - Janez I.	
19	P	Ivo	
20	T	Bernardin Sienski	
21	S	Evtihij	
22	Č	Rita da Cascia	○
23	P	Deziderij - Janez Rossi	
24	S	Marija pomočnica kristjanov	
25	N	Presveta Trojica - Urban - kvatrnica	
26	P	Filip Neri	
27	T	Avguštin Cant.	
28	S	Emilij - German	
29	Č	Maksim Emonski	☾
30	P	Kancij in tov.	
31	S	Marijino Obiskanje	

JUNIJ

1	N	Presveto Rešnje telo	
2	P	Marčelin in Peter	
3	T	Karel Lwanga in tov.	
4	S	Kvirin	
5	Č	Bonifacij - Sancij (Svetko)	●
6	P	Presv. Jezusovo Srce	
7	S	Marijino Brezmadežno Srce	
8	N	10. nav. nedelja - Medard	
9	P	Efrem - Primož in Felicijan	
10	T	Bogumil	
11	S	Barnaba ap.	
12	Č	Onofrij	
13	P	Anton Padovanski	☾
14	S	Elizej prerok - Metodij	
15	N	11. nav. nedelja - Vid	
16	P	Avrelijan	
17	T	Ranierij - Gregorij Barb.	
18	S	Marina	
19	Č	Gervazij in Protazij	
20	P	Mihelina	○
21	S	Alojzij Gonzaga	
22	N	12. nav. nedelja - Pavlin Nol.	
23	P	Jožef Cafasso	
24	T	Rojstvo Janeza Krstnika	
25	S	Viljem	
26	Č	Vigilij	
27	P	Ema Krska - Ciril Aleks.	☾
28	S	Irenej - Ada	
29	N	13. nav. nedelja - Peter in Pavel ap.	
30	P	Prvi rimski mučenci	

JULIJ

1	T	Teobald	
2	S	Oton	
3	Č	Tomaž ap.	
4	P	Elizabeta Port. - Urh	●
5	S	Ciril in Metod	
6	N	14. nav. nedelja - Marija Goretti	
7	P	Vilibald	
8	T	Hadrijan	
9	S	Veronika Giuliani	
10	Č	Amalija (Alma - Ljuba)	
11	P	Benedikt	
12	S	Mohor in Fortunat	☾
13	N	15. nav. nedelja - Henrik	
14	P	Kamil de Lellis	
15	T	Bonaventura (Bogdan)	
16	S	Karmelska Mati božja	
17	Č	Aleš	
18	P	Fridrik - Arnulf	
19	S	Aurea (Zlatka) - Arsen	
20	N	16. nav. nedelja - Marjeta	○
21	P	Lovrenc iz Brind.	
22	T	Marija Magdalena	
23	S	Brigita	
24	Č	Kristina	
25	P	Jakob Starejši ap. - Krištof	
26	S	Joahim in Ana	☾
27	N	17. nav. nedelja - Gorazd in Kliment	
28	P	Viktor I.	
29	T	Marta	
30	S	Peter Krizolog	
31	Č	Ignacij Lojolski	

AVGUST

1	P	Alfonz M. Liguori	
2	S	Evzebij - Porcijunkula	
3	N	18. nav. nedelja - Lidija	●
4	P	Janez M. Vianney	
5	T	Marija Snežnica (Nives)	
6	S	Jezusovo spremenitev na gori Tabor	
7	Č	Gaetan	
8	P	Dominik	
9	S	Fermo - Peter Faber	
10	N	19. nav. nedelja - Lovrenc	
11	P	Klara (Jasna)	☾
12	T	Ercolan	
13	S	Poncijan in Hipolit	
14	Č	Maksimilijan Kolbe	
15	P	Marijino Vnebovzetje - rožinca	
16	S	Rok - Štefan Ogrski	
17	N	20. nav. nedelja - Hijacint	
18	P	Helena	○
19	T	Janez Eudes	
20	S	Bernard	
21	Č	Pij X.	
22	P	Devica Marija Kraljica	
23	S	Roza iz Lime	
24	N	21. nav. nedelja - Jernej ap. (Bartolomej)	
25	P	Ludvik IX.	☾
26	T	Genezij	
27	S	Monika, mati sv. Avgušтина	
28	Č	Avguštin	
29	P	Janez Glavosek - Sabina	
30	S	Feliks (Srečko)	
31	N	22. nav. nedelja - Rajmund (Rajko)	

SEPTEMBER

1	P	Egidij (Tilh)	
2	T	Licinij	●
3	S	Gregor Veliki	
4	Č	Rozalija (Žalka)	
5	P	Lovrenc Giustiniani	
6	S	Eva - Zaharija prerok	
7	N	23. nav. nedelja - Regina	
8	P	Rojstvo Device Marije (Bandimica)	
9	T	Peter Klaver	
10	S	Nikolaj tol.	☾
11	Č	Emilijan (Milko)	
12	P	Marijino ime	
13	S	Janez Križ. Zlatousti	
14	N	24. nav. nedelja - Povišanje svetega Križa	
15	P	Žalostna Mati Božja	
16	T	Kornelij in Ciprijan	○
17	S	Robert Bellarmino	
18	Č	Jožef Kupertinski	
19	P	Januarij	
20	S	Suzana	
21	N	25. nav. nedelja - Matej (Matevž) ap. in ev.	
22	P	Mavricij	
23	T	Lin - Tekla	☾
24	S	Marija rešiteljica jetnikov	
25	Č	Avrelija (Zlatka)	
26	P	Kozma in Damijan	
27	S	Vincencij Pavelski	
28	N	26. nav. nedelja - Venčeslav (Vaklav) - kvatrnica	
29	P	Mihael, Gabrijel, Rafael nad.	
30	T	Hieronim	

OKTOBER

1	S	Terezija Deteta Jezusa	●
2	Č	Angeli Varuhi	
3	P	Evald	
4	S	Frančišek Asiški	
5	N	27. nav. nedelja - Justina	
6	P	Bruno	
7	T	Rožarska Devica Marija	
8	S	Simeon	
9	Č	Dionizij	☾
10	P	Frančišek Borgia	
11	S	Placida	
12	N	28. nav. nedelja - Maksimilijan	
13	P	Edvard	
14	T	Kalist I.	
15	S	Terezija Velika, Avilska	
16	Č	Hedvika	○
17	P	Ignacij Antiohijski	
18	S	Luka evangelist	
19	N	29. nav. nedelja - Misijonska	
20	P	Vendelin - Bertilla	
21	T	Uršula - Celina	
22	S	Marija Saloma	
23	Č	Janez Kap.	☾
24	P	Anton M. Claret	
25	S	Krizant in Darija	
26	N	30. nav. nedelja - Evarist	
27	P	Frumencij	
28	T	Simon in Juda Tadej ap.	
29	S	Narcis	
30	Č	Alfonz Rodriguez	
31	P	Volfgang	●

NOVEMBER

1	S	Vsi sveti	
2	N	Verne duše	
3	P	Just - Ubert	
4	T	Karel Borom. (Drago)	
5	S	Zaharija in Elizabeta, starša Janeza Krst.	
6	Č	Lenart	
7	P	Engelbert	☾
8	S	Deodat (Bogdan)	
9	N	32. nav. nedelja - posvetitev lateranske bazilike	
10	P	Leon Veliki	
11	T	Martin I.	
12	S	Jozafat	
13	Č	Stanislav Kostka (Slavko)	
14	P	Nikola Tavelič	○
15	S	Albert Veliki	
16	N	33. nav. nedelja - Marjeta Škotska	
17	P	Elizabeta Ogrska	
18	T	posvetitev bazilike Sv. Petra	
19	S	Epimak	
20	Č	Korejski mučenci	
21	P	Darovanje Device Marije	
22	S	Cecilija	☾
23	N	34. nav. nedelja - Kristus kralj vesoljstva	
24	P	Krizogon	
25	T	Katarina Aleksandrijska	
26	S	Konrad	
27	Č	Virgil - Valerijan Oglejski	
28	P	Sostene	
29	S	Saturnin	
30	N	1. adv. nedelja - Andrej ap. (Štandrež)	●

DECEMBER

1	P	Eligij	
2	T	Bibijana (Živa)	
3	S	Frančišek Ksaver	
4	Č	Barbara	
5	P	Saba	
6	S	Miklavž	
7	N	2. adv. nedelja - Ambrož	☾
8	P	Brezmadežno spočetje D. Marije - adventnica	
9	T	Valerija	
10	S	Loretska Mati božja	
11	Č	Damaz I.	
12	P	Ivana Frančiška de Chantal	
13	S	Lucija	
14	N	3. adv. nedelja - Janez od Križa	○
15	P	Silvija	
16	T	Adelhajda (Adelija)	
17	S	Lazar iz Betanije	
18	Č	Adele	
19	P	Urban V	
20	S	Evgenij in Makarij	
21	N	4. adv. nedelja - kvatrnica	☾
22	P	Frančiška Ksaverija Cabrini	
23	T	Viktorija (Vika)	
24	S	Sveti večer	
25	Č	Božič	
26	P	Štefan	
27	S	Janez ap. - Fabiola	
28	N	Sveta družina - Nedolžni otroci, mučenci	
29	P	Tomaž Becket	●
30	T	Ruggero	
31	S	Silvester	

LETO 1997

Leto 1997 je navadno leto, ima 365 dni, začne in konča se v sredo.

Februar ima 28 dni.

Cerkveno leto začne s prvo adventno nedeljo 1. decembra 1996 in traja do prve adventne nedelje, 30. novembra 1997.

24

Letni časi:

Pomlad: 20. marca. Sonce stopi v znamenje Oвна ob 15.00 uri.

Pomladni ekvinokcij. Začne pomlad.

Poletje: 21. junija. Sonce stopi v znamenje Raka ob 9.02 uri.

Poletni solsticij. Začne poletje.

Jesen: 23. septembra. Sonce stopi v znamenje Tehnice ob 0.08 uri.

Jesenski ekvinokcij. Začne jesen.

Zima: 21. decembra. Sonce stopi v znamenje Kozoroga ob 20.09 uri.

Zimski solsticij: začne zima.

Na "poletni čas" (kazalce na uri premaknemo eno uro naprej) stopimo v noči pred zadnjo nedeljo v marcu (30. marca), na "sončni čas" pa se vrnemo v noči pred zadnjo nedeljo v oktobru (26. oktobra), ko premaknemo kazalce za eno uro nazaj.

Premakljivi prazniki v novem letu:

Pepeelnica: 12. februarja; Prva kvatrna nedelja: 23. februarja; Velika noč: 30. marca; Vnebohod (Velik Križ): 11. maja; Majenca, Binkosti: 18. maja; Presveta Trojica, Druga kvatrna nedelja: 25. maja; Presveto Telo: 1. junija; Tretja kvatrna nedelja: 28. septembra; Prva adventna nedelja: 30. novembra; Četrta kvatrna nedelja: 21. decembra.

Leto 1997 je pod znamenjem Venere, ki je drugi planet od Sonca in Zemlji najbližji sosed. Da napravi svoj tek okoli Sonca, porabi 224 dnevov in pol.

Venera je najjasnejša in najsvetlejša zvezda, in vidi se včasih zjutraj pred Soncem (danica), včasih zvečer za Soncem (večernica). Velikost planeta Venere je malone taka, kakršna je velikost Zemlje. Včasih se vidi polna, včasih prazna kakor Luna.

Leta, katerim vlada planet Venera, so bolj vlažna kot suha, tudi soparna in precej vroča.

25

Pomlad: ugodno vreme nastane pozno, kar je zelo dobro za mlado, nedozorelo žito.

Poletje: ako spomladi mokrota ni predolgotrajna, je poletje zelo vroče in soparno; ako je spomladi veliko deževja, je poletje čisto suho. Zato lepo raste grozdje, ki daje izvrstno vino.

Jesen: v začetku je navadno lepo in toplo vreme, pa ne dolgo. Zato se morajo hitro izvršiti poljska opravila.

Zima: je spočetka zelo suha, potem pa, posebno od 12. februarja do konca, čisto mokra z mnogimi nalivi, ki povzročajo nevarne povodnje.

Rodovitnost.

Polna setev. Pomlad bo mokra, zaradi tega daj zgodaj sejati, ker za nekoliko tednov ne bo več deževalo; za srednje mokro pomladjo nastopi toplo in vlažno poletje; ako pa je pomlad topla in

suha, zastajajo setve. Navadno pomlad je vlažna in tedaj uspeva vse letno žito.

Sadje. Če je pomlad čez mero mokra, je sadje zelo slabo in ga je tudi navadno malo; če je pa zmerno vlažna, je polno vsega sadja razen hrušk.

Vino. V letih planeta Venera grozdje rado gnije; zaradi tega se mora trgatev začeti prej, da ne bo preveč škode. Vino je srednje.

Bolezni. To leto bo največ bolezni v želodcu in na jetrih.

LJUDSKA MODROST

Tobak kaditi je zdravju škodljiva navada

Tobak se prišteva tistim želiščem, ki človeka omamijo ali omo-tijo, zato je tudi zdravju škodljiv. Vsak ve, tisti, ki tobaka še niso vajeni in ga začenjajo kaditi, da jih po njem nadlegujejo težave, iz želodca se jim vzdiguje, glava jih boli, vrti se jim po nji in večkrat tudi bljuvajo.

Kako moremo zato trditi, da tobak ne škoduje zdravju? Res, kdor je tobaka že vaje, ne čuti teh težav: vendar pa mu škoduje, samo le bolj skrito in ne tako naglo.

1) Zaradi tobaka se pokvarijo tobakarju zobje in se mu zdrobe toliko bolj hitro, kolikor prej je začel kaditi.

2) Tobak vse živce razdraži, vname in prevzame. Tobakar se drži kislo, nič se mu ne ljubi, še govoriti neče, kadar nima to-baka.

3) Tobakar izpljuje mnogo slin, ki so človeku zelo potrebne, da se z njimi dobro premešajo jedila, da jih potem želodec premeleje in prekuha; zato tobakarji nimajo dobrega želodca - tobak jim tekne bolj kot jedilo. Kakšno moč pa dobivajo od tobaka?

4) Tobakarju se grlo in usta zakade od dima, da so zakajena kakor dimnik, kamin; zato iz njega smrdi kakor kuga. Komu pa dim in smrad pomaga k zdravju?

5) Posebno škodljiv je tobak mladeničem, ki v prerani mladosti

izpljuvajo svoj najboljši sok, z njim pa tudi moč in trdnost svoje narave.

Če je res tako škodljiva in grda navada, zakaj se ta navada razširja in vedno več mladih otrok kade? Zgled jih vleče za seboj, napuh jih omami. Kakor je napuh začetek vsakemu grehu, tako je tudi škodljivi navadi kaditi tobak.

Mladenič začne kaditi iz napuha, prevzetnosti, ošabnosti in bahavosti in si misli, da je Bog ve kaj, če drži cigareto v ustih.

O, siromak, ki ne veš, da imaš od napuha zakajena usta in prismojeno pamet; ali si vendar domišljaš, da si mož, če imaš cigareto v ustah, ali če uživaš drogo? Veliko jih pa tudi zgled drugih potegne v to škodljivo navado za seboj. Kako bi bilo mogoče, da sin ali hči ne bi začela kaditi, ko vedno vidijo, kako oče ali mati kadita? Kako bi mladeniči spoznali, da je kajenje škodljivo, če vidijo tiste očitno kaditi, katerih dolžnost je škodljive navade trebiti izmed ljudi.

NAŠA ZGODOVINA

Trinbov
Koledar

USTNO IZROČILO POD MATAJURJEM

RAZISKOVALNI TABOR 1996

ROBERTO DAPIT

Raziskovalni tabor mladih študentov iz Trsta in Gorice, katerim so se pridružili tudi nekateri iz Slovenije, je bil uspešen tudi v letu 1996, ko se je odvijal v Benečiji. V dveh tednih, od 19. do 31. avgusta, so štiri skupine študentov pod vodstvom mentorjev preresetale podolgem in počez vse vasi občine Sovodnje pod Matajurjem. Posebna sekcija se je ukvarjala tudi z vizualno antropologijo. Mojo skupino je sestavljalo pet mladih "čeč", zanimali smo se za ustno izročilo in ga skupaj raziskovali ter posneli vse, kar so nam domači informatorji znali povedati. Iz Mašer, kjer je tabor imel sedež, smo šli v Ložac, Barco, Starmico in Pečnije ali pa v Čeplesišča, Gabrovico in Polavo, pa še v Duš, Jelino, Tarčmun in v Sovodnje, opremljeni s terenskim zvezkom, magnetofonom in fotoaparatom. Naš glavni namen je bil zbiranje pripovednih besedil, torej basni, legend, pripovedk, anekdot, pregovorov, zagovorov, molitev in ljudskih pesmi, tako nabožnih kot posvetnih. Da bi lahko bolje razumeli naše delo in zbrano gradivo, pa je bilo vendarle potrebno, da razumemo, kako poteka življenje v obravnavanih krajih, torej tudi njihovo gospodarstvo, družbeno strukturo in krajevne navade. Zato smo naše informatorje vedno prosili, naj nam orišejo tudi način življenja ter gospodarski ustroj lastne družine. Ker je za območje, ki smo ga raziskovali, značilno kmečko gospodarstvo predalpskega tipa, smo v okviru kmetijstva in živinoreje lahko razumeli, v kakšnem odnosu je vas z zemljišči okrog nje, torej s

polji, sadovnjaki in z vinogradi, ki jo obkrožajo, nato s senožetmi in dalje s planinami, z nižje ležečimi gozdovi, kjer nabirajo kostanj, "burje", in z gozdovi v višjih legah, kjer sekajo drevesa za drva. Tudi izvor sestavin kmečke proizvodne enote, torej družine, nam lahko osvetljuje razmerja med vasmi ne le v okviru same Benečije, temveč tudi v odnosu do sosednjih krajev v Sloveniji. Tako razširjena raziskava nam je omogočila, da smo zbrali tudi na stotine ledinskih imen, saj vsaka družina poseduje zemljišča s posebnimi imeni, ki so včasih znana le družinskim članom. Dokumentirali smo tudi mnoga hišna imena, ki se v kmečkem okolju uporabljajo ne le v neformalnih stikih, temveč včasih tudi v uradnih dokumentih. Drug vidik, ki ga je naša skupina tudi vzela v pretres in ki se tesno navezuje na postavljeni cilj, so ljudske šege, še posebej tiste, ki so vezane na letni cikel. Vemo, da so prav te šege v Benečiji zelo zanimive in dobro ohranjene. Veliko smo slišali o devetici božični, o pustu, kresu in drugih praznikih, ki označujejo potek leta.

Vsi ti podatki so nam dali jasnejšo sliko okolja in nam zdaj omogočajo, da bolje razumemo funkcijo ustnega izročila v kmečkem svetu, kjer je glavno sredstvo za posredovanje in prenašanje znanja: tako ima na primer basen pomembno vlogo pri vzgoji otrok, pripoved se vključuje v nekatere dejavnosti, kot je na primer večerno luščenje kostanja; pesem spremlja trenutke zbranosti in razvedrila med delom, ki je mnogokrat naporno.

Čeprav govorimo o ustnem izročilu, ne smemo pozabiti na pomen pisnega jezika pri beneških ljudeh. Ugotovili smo, da se skoraj v vseh hišah bereta Novi Matajur in Dom; pogosto naletimo tudi na knjige, predvsem nabožne, natisnjene v tem ali prejšnjem stoletju v Sloveniji, ali na katekizme in molitvenike v knjižni slovenščini, napisane za Beneške Slovence (predvsem dela Ivana Trinka). Upoštevati moramo torej tudi prispevek slovenskega pisnega jezika kot enega izmed virov ustnega izročila.

Med taborom smo ugotovili, da vedo beneški ljudje še marsikaj povedati in da še vedno znajo posredovati znanje, ki se je prenašalo iz roda v rod. Zbiranje gradiva vendarle ne poteka avtomatično, ker je kmečki svet, ki ga skušamo raziskovati, že v fazi razkrajanja: tradicionalno gospodarstvo se komajda ohranja, vasi se praznijo, maloštevilni mladi, ki ostajajo v teh gorskih vaseh, si morajo iskati zaposlitve drugje. Jasno je, da ima v takih razmerah ustno izročilo le še marginalni pomen in da se verovanja, vezana na kmečki način življenja, polagoma izgubljajo, ker nimajo več svoje izvirne funkcije.

Kljub temu, da je ta proces v teku in da je najbolj izrazit v bolj oddaljenih in nepristopnih krajih, smo bili lahko priča dogodkom, ki so nas presenetili, ker so se povsem ohranili tako po obliki kot v prepričanju posameznika. Zelo zanimiv in s tega vidika kar zgleden primer je zagovor proti toči, ki smo ga zabeležili v Polavi. Gre za redek primer še živega ustnega izročila, saj so ga zadnjič uporabili le nekaj dni pred našim prihodom v Benečijo. Ker pa so kmetijstvo, živinoreja in druge tradicionalne dejavnosti že skoraj povsem opuščeni, tudi ljudsko verovanje, ki se izraža v teh priprošnjih obredih, ne bo moglo obstati. Kot je vsem jasno, tudi sedanji sistem komunikacij neizprosno načenja ljudsko kulturo.

Bilo je torej potrebno stikati niti s preteklostjo, s svetom, ki je sicer izginil šele pred nekaj desetletji, a se pri večini ljudi ohranja le v bolj ali manj globokih slojih spomina. Da bi odkrili tisto, kar smo iskali, smo morali prodreti v ta svet z nekakšnim potovanjem v preteklost in vsakokrat, ko smo prestopili prag te ali one hiše, upati, da je posameznikovo izkustvo pustilo zaznavno sled v njegovem spominu. Na tak način lahko razkrijemo če že ne vso, vsaj nekaj kulturne dediščine Benečije, katere nosilci so le še predstavniki starejše generacije in ki se prenaša skozi ustno izročilo.

Naša skupina se vsekakor ni omejila na poslušanje tistega, kar so informatorji pripovedovali, temveč je tudi neposredno opazovala naravno in kulturno okolje. Kjer je bilo mogoče, smo peš prehodili steze, ki so nekoč povezovale vasi. Tako smo na primer šli v Duš po stezi, ki se spušča po terasasto urejenem pobočju pod Mašerami: čudovito človekovo delo, s katerim je skušal izkoristiti prisojna zemljišča na strmini. Ko smo prišli v Duš, zaselek, ki ga sestavlja le nekaj hiš, smo obiskali Basilia Dusa, ki ni le izvrsten pripovedovalec, temveč s svojo družino predstavlja tudi zgleden primer nadaljevalca kmečke gospodarske strukture. Imeli smo torej srečo, da smo videli, kakšne so bile beneške kmetije pred gospodarskim in družbenim razkrojem. Drug izlet nas je iz Mašer peljal do jame, imenovane Krivopeta. Vaške legende namreč pripovedujejo, da so v tej jami prebivala mitološka bitja, imenovana Krivopete, ki so v beneškem ljudskem verovanju močno prisotna. Na ta način je naše delo pridobilo na vrednosti, saj smo rezultate lahko vključili v živ in konkreten kontekst. Mladi raziskovalci se tako lahko ponašajo, da poznajo del Benečije, sicer majhen del, toda obravnavan s številnih vidikov.

Beneško izkustvo se je tako pokazalo kot študijsko pomembno, saj je samo naša skupina zbrala zvočne dokumente (okrog dvajset ur posnetkov) s stotinami pripovednih ali drugačnih enot in tudi fotografske dokumente (skoraj tristo fotografij in diapozitivov). Raziskovalni tabor je torej tudi leta 1996 imel pri delu uspeh. Vendar bi želel opozoriti še na drug vidik, na človeško izkustvo, ki je kljub kratkotrajnosti pobude gotovo pustilo svojo sled. Naj tu povzamem misel mladeniča iz Mašer, ki je med našim bivanjem v vasi opazoval tako naše delo kot reakcije vaščanov na našo prisotnost. Ko se je ob odhodu poslavljajal od nas, nam je želel povedati, da nam je uspelo ljudi pridobiti do take mere, da so tudi tisti, ki niso prej nikoli zmogli kaj "dati",

ob tej priložnosti to naredili. Mislim, da je to velika nagrada za tistega, ki dela na terenu in ki se obrača predvsem do ljudi. Ugotovili smo lahko, da se Benečija vedno izraža z močnimi barvami in da je njen potencial slejkoprej visok tako glede krajinskega bogastva kot glede možnosti izrabe naravnega okolja - pomislimo le, da so nekoč poleg številnih drugih pridelkov gojili trto in pšenico, in to tudi v gorskih vaseh. In končno moram poudariti še pomembnost človeškega elementa, ki kljub zaznavni odtujitvi ohranja globoko identiteto in izrazito kulturno individualnost.

Glede na obširnost in pestrost zbranega gradiva nam je težko izbrati za "pokušnjo" kaj dovolj reprezentativnega. Izbral sem vendarle tri kratka besedila, ki kar intenzivno ilustrirajo različne žanre, ki jih zasledimo v Benečiji. Prvo besedilo je ljudska pesem, ki smo jo posneli v Mašerah iz ust Lidie Bergnach, ki je po rodu iz Grmeka. Gre za varianto na slovenskem ozemlju zelo razširjene pesmi o sv. Izidoru:

*Svet Izidor je učice pasu
jih pasu tri nu trideseti liet.*

*Kar je nu malo gor odrasu
je učice zapustiu.*

*Se j zapisu u sudajške bukva,
sudajške bukva, sudajških stan.*

*Lepo je služu svojmu kraju,
svojmu kraju noč in dan.*

Naslednje besedilo je kratka avtobiografska pripoved Virginie Marseu iz Mašer, po rodu iz Mersina, ki nam po eni strani prikazuje težave in strahove, ki so nekoč zaznamovali vsakdanje

življenje, po drugi strani pa način, kako vse to premagati s pomočjo trdnih verovanj, ki so bila značilna za starosvetno verost.

An Svetega Antona, človečič muoj, du u Marsine, na se j bla špuoja zubíla, smo senuo spuščáli do po nit. Antá na s j bila špuoja zubíla, tiste za spuščát - na vien al vesté? Ben. Antá smo miel zjutra že, nieso ble naše špuoje, so ble takuo in società. Antá: "Biež, alé!" San se bala, san jala, kan k hodemo je bla arbida, j bluo starmuo tau Marsine. Antá gren, gren tenkrat uan prez jiest, prez nič, nie kuj sadá k nesjó za sabo jied, ni bluo nič človék muoj. Antá gren gor, pride osma ura, miešan, hoden u to starmin gor, gor po arbid gor, gledan gor po luftu, al ušáfan obiešano špuoje: nič. Je začelo, jist san jala "gren damu". Anta san miela bratra, san ga takuo šeguíla, al j obiešan, muoreš ušáfat. Mi teu takuo rat, ma če je jau: "Skočni čie u oginj!", ja san bla skočila. Antá gren, Svetega Antóna, ga jubin vesté, van povien sad še no skrito: je biu pudán, san čula pudán, ne ušáfat tele špuoje. Je zuanilo pudán du u Lazih, - ne vien al vesté, kje so Laze, Pulfero - je zuanilo pudán an ad tode san šla desetkrat an mešála travó an arbido use kup. Antá: "O Svet Antoni," - san jala - "pomaj me!" Ka niesan gor na njo stopila!

Sama Virginia nam je zapela to lepo božično pesem, ki je poznana v Benečiji in tudi drugod na Slovenskem:

*Sveti Jožef in Marija
prenočišče iskata.*

*Sveti Jožef govori:
"Za vičerjo me skarbi."
Pa Marija ga tolaži,
pa vičerje trieba ni.*

*Na uaslicjo položen,
če uan z mesta,
uankaj z mesta,
tan no štalco najdeta.*

*Uankaj z mesta rajžata,
tan no štalco najdeta.
Notre u štalco prideta,
sveto luč paržigata.*

*Sveto luč paržigata,
bože besied se pogvarjata.
Kaj se jombraš Jožef ti,
saj je uoja ta boža.*

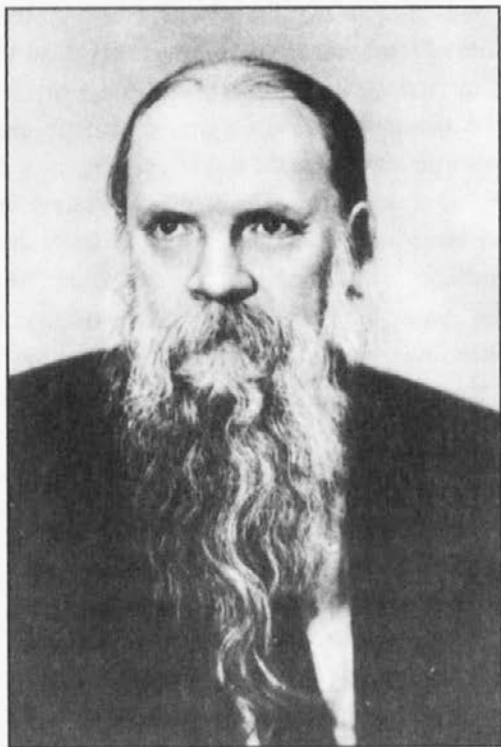
*Saj je uoja ta boža,
ker jerper nič ne ušafata.
Pried ku j bilo pounoci
Marija Ježuša porodi.*

37

*U plenice ga j povila,
u jasulce ga j položla.
Pastierci ga molijo,
anğelc mu glorjo puojejo.*

*Oslič, ualič ga gledata
s suojo sapco ga grejeta
an pastierc ga molijo,
anğele mu glorijo puojejo.*

*Dajmo čast hvala Bogu
temu času božičnemu.
Dajmo čast hvala Bogu
temu času božičnemu.*

Nikita Iljič Tolstoj

HVALA, NIKITA ILJIČ TOLSTOJ

LILIANA SPINOZZI MONAI

Zapustili smo Belluno v dolini in nadaljujemo v tesnem prostoru mojega avtomobila po okljukih, ki se vzpenjajo proti Val Cellini; hvalabogu nam neizprosni sončni žarki tega 9. junija 1996 prizanašajo in se lahko pogovarjamo.

Že nekaj časa se z Milkom Matičetovim srečujeva ob vse prej kot naključnih priložnostih, na brazdah iste kolnice, potem ko sva stopala vsak po svoji poti, odprti z zadoščenja polnim trdom na skupnem raziskovalnem področju slovenskih narečij v Italiji.

Tako smo tisto jutro pustili za seboj tri dneve zasedanja v Bellunu, posvečenega *Zgodovinskim civilizacijam in kulturnim skupnostim v Alpah*, med katerimi sva tako Milko kot jaz poskusila komplementarno in "štiročno" uokviriti *Slovenske skupnosti na romansko-slovansko-nemškem stičnem območju*, in ko navdušeno govoriva o svojih "tekočih delih" in o načrtih, odkrijeva, da sva ponovno na istem terenu in da si tokrat nekako predajava štafetno palico. Milko je namreč pred kratkim končal z redakcijo *Rezijanskega slovarja* Jana Baudouina de Courtenaya, jaz pa se pripravljam na redakcijo rokopisov *Glosarija terskega narečja*, ki nam jih je zapustil isti znanstvenik.¹

Gotovo - razmišljam na glas - bi bilo načelno dobro, da bi pri tej drugi redakciji uporabili podobno metodologijo kot pri prejšnji in da bi izkoristili izkustvo "troperesne deteljice"² Matičetov-Duličenko-Tolstoj pri *Rezijanskem slovarju*.

Računam celo - nadaljujem - na to, da svoj namen predstavim Tolstoju, ki je pri delu imel vlogo pobudnika, kot dokazuje dejstvo, da je že v daljnem letu 1962 ponudil znanstvenim krogom zajeten poskus tega dela.³

Bolj malo verjetno je - me tiho prekine Milko, kot bi hotel z glasom omiliti ali odvrniti vsebino lastnih besed - da se bo ta želja uresničila, ker je Nikita na smrt bolan.

Vest je bliskovita kot bolezen, iz katere izvira, in ne dopušča upanja: *Nikita Iljič Tolstoj (15.4.1923 - 27.6.1996). Desetletja povezan s slovensko znanostjo* (Fran Jakopin, "Delo", četrtek, 11. julija 1996, Književni list, s. 15)

Ruska in mednarodna slavistika sta izgubili eno najvidnejših osebnosti, široko razgledanega slovanskega filologa in etnologa ter utemeljitelja nove jezikoslovne veje, t. i. etnolingvistike.

V stolpcih, ki sledijo in uokvirjajo pomenljivo podobo⁴ osebnosti, ki jih preveva, uspe Franu Jakopinu zgoščeno podati znanstveno pot tega Učenjaka in omeniti vrsto najpomembnejših del, zraslih iz inovativnega, a na najpristnejšo rusko tradicijo cepljenega raziskovanja.

Lahko bi rekli, da je ta "vrsta ostala odprta", ne toliko zaradi nenadne in nepričakovane prekinitve, ki izhaja iz same človeške minljivosti, kolikor predvsem zaradi zagotovljene kontinuitete, ki ji jo daje krog sodelavcev, ki jih je Tolstoj tako daljnosežno gojil in vzgojil v vredne naslednike.

Da se to pisanje ne bi zdelo abstraktno poveličevanje, naj omenim dokument, v katerem se petdeset strokovnjakov različnih generacij, kolegov in učencev, z znanstvenimi esei poklanja Tolstoju, raziskovalcu slovanske duhovne kulture, "*issledovatelju duchovnoj kul'tury slavjanstva*": *Philologia slavica. K 70-letiju akademika N. I. Tolstogo*, Moskva "Nauka", 1993.

Seme je bilo torej vrženo z modro roko in - kar je še pomembnejše - z ljubeznijo, ki edina zmore udejaniti izvirni razvoj

Nauka, ki ni vezan na vsakokratne podatke. Ne bilo bi primerno govoriti o "ljubezni do svoje znanosti". Koliko je takih, ki ljubijo le tisto, podstat svoje duhovne osamljenosti, intelektualne omejenosti, če ne celo zgolj svojih ambicij.

Zanj ni bilo tako in dokaz je interdisciplinarna napetost, ki je podlaga njegovim delom in še prej njegovim raziskavam, ki so enakomerno razpeta med filološko analizo besedil in terensko delo, med lingvistiko in folkloristiko, harmonično integrirane v globoko prenovljeno stroko, ki je mnogo bližja sovjetski semiotiki tartujske (estonske) šole, katere začetnik je Jurij M. Lotman (1922-1993)⁵, kot pa tradicionalni etnolingvistiki, po kateri povzema ime. O novi usmeritvi, ki skuša na analizo različnih kulturnih oblik aplicirati načela strukturalne lingvistike, govorijo sami naslovi nekaterih Tolstojevih del, ki so izšla od sedemdesetih let dalje in ki jih je rad pisal skupaj z ženo, Svetlano Michajlovskajo Tolstajo. Naj jih omenimo le nekaj, pri čemer moramo biti pozorni tudi na znanstveni kontekst, v katerega se vključujejo (torej na kraj in predmet primerjave s preostalim znanstvenim svetom): *O celesoobraznosti primenenija nekotorych lingvističeskikh ponjatij k opisaniju slavyjanskoj duchovnoj kul'tury* (SDK). -V Kn.: *Vtoričnye modelirujuščie sistemy*. Tartu, s. 51-54 (sovmestno s S. M. Tolstoj) [O primernosti uvajanja nekaterih lingvističnih pojmov v opisovanje slovanske duhovne kulture (CSS). V: *Sistemi sekundarne modelizacije*. Tartu, str. 51-54 (skupaj s S. M. Tolstoj)] (1979); *Iz "grammatiki" slavyjanskich obrjadov*. V izd.: *Trudy po znakovym sistemam XV. Tipologija kul'tury. Vzaimnoe vozdejstvie kul'tury*. (Učjenje zapiski. Tartuskij un-t. Vyp. 576). Tartu, s. 57-71 [Iz "gramatike" slovanskih obredov. V: *Dela o znakovnih sistemih XV. Tipologija kulture. Kulturna interakcija*. (Znanstvena poročila. Univerza v Tartuju. Zvezek 576). Tartu, str. 57-71] (1982).

Morda bi se zdelo neprimerno vztrajati pri povezavah med Tol-

stojem in šolo tartujske univerze, ko ne bi na isti univerzi še zdaj predaval njegov učenec Aleksander Duličenko, ki je z njim sodeloval - kot smo videli zgoraj - pri redakciji Baudouinovega *Rezijanskega slovarja*, in ko se ne bi tako ustvarjala idealna kontinuiteta z desetletnim delovanjem na istem mestu (to je bil konec stoletja Dorpat) samega Baudouina, ki je prav tedaj (1883-1893) navezal najpomembnejše stike s Furlanijo: s Carlom Podrecco, Ivanom Trinkom, Francescom Musonijem, Giovannijem Marinellijem, Ello von Schultz Adajewsky, Giuseppejem Loschijem.⁶

Ker tu ni primerno mesto za širše uokvirjenje tanke, a trdne zveze med Tolstojevo zrelo mislijo in tartujskim okoljem, se omejimo na ugotovitev, da sodobne (lahko jih že imenujemo ruske) teorije, ki se izredno hitro širijo v mednarodnih znanstvenih krogih, razvijajo funkcionalni in torej enotni pogled na jezik in kulturo, ki ga je leta 1870 nakazal takrat še zelo mladi, komaj petindvajsetletni Baudouin (prim. M. Di Salvo, *Il pensiero linguistico di J. B. de Courtenay*, Venezia-Padova, Marsilio, str. 102-124). Temu pogledu se nikoli ni odpovedal, kot kažejo postopki in cilji njegovih terenskih raziskav, še posebej tistih v Reziji in Benečiji leta 1873.

Še preden so slovenski jezikoslovci (vključno z dialektologi, če ima za koga to že preživelo razlikovanje še smisel), ki so gotovo bolj kot kdorkoli drug zainteresirani za stanje raziskav, ki jih zadevajo, in razpoložljivost gradiva, na katerem raziskave graditi, izvedeli za obstoj knjige ter predvsem za raven, na katero je Baudouin te raziskave privedel, torej preden je do tega prišlo, je prav Nikita Tolstoj o tem nadrobno seznanil javnost s člankom, ki je izšel v zborniku ob tridesetletnici Baudouinove smrti.⁷

S slovensko humanistično znanostjo je bil N. I. Tolstoj povezan dolga desetletja, posebno odkar je leta 1960 s svojo razpravo Delo J. A. Baudouina de Courtenaya o slovenskem jeziku obu-

dil zanimanje za raziskovanje slovenističnega prispevka tega znamenitega splošnega in primerjalnega jezikoslovca, čigar bogato neobjavljeno gradivo o slovenskih zahodnih narečjih (in korespondenco) hrani Ruska akademija znanosti v Sanktpeterburgu (Jakopin: "Delo" cit.).

V štirih gostih opombah (10 ter 13-15), ki so v tem članku porazdeljene na petih straneh (76-80), najdemo nadroben opis Baudouinovega fonda, ki zadeva slovenščino in ki skupaj z okrog štiridesetimi publikacijami v tej zvezi predstavljajo vir, ki bo lahko "služil raziskovalcem mnogih bodočih rodov" (*poslužit' issledovateljam mnogich posledujuščich pokolenij*: Tolstoj 1960, str. 72).

Od tedaj je slovenistika dobila nov impulz, ker je prišla do spoznanja, da predstavlja neprimerljiv resurz. Bogastvu in raznolikosti narečij - okrog petdeset na tako majhnem geografskem območju - se namreč pridružuje prednost dokumentacije iz preteklosti na najvišji ravni, zabeležene v času, ko je terensko zapisovanje bilo pionirska dejavnost, ko je bilo treba ustvarjati pravila in iskati tehnične rešitve, ki se morda danes zdijo smešne, a so genialne in v svojih rezultatih občudovanja vredne.

Kot je že splošno priznано, je to gradivo ne le uporabno za namenske raziskave - v našem primeru seveda v okviru slovenistike, temveč tudi idealni predmet razširjenih raziskav o splošnih problemih v zvezi s človeško govorico.

Če se potem ozremo na tisoče še "neobdelanih" kartončkov *Glosarija terskega narečja*, kjer leksikalne, fonetične in morfosintaktične podatke spremlja odmev odprtega Baudouinovega dialoga z informatorji, skromnimi, a po človeški plati bogatimi in izkušenimi gorjani, razumemo, da moramo gledati tudi preko golega podatka in ga vsaj interpretirati v luči tiste interdisciplinarnosti, ki meri v srčiko človekovega bivanja in h kateri je Nikita Iljič Tolstoj stremel po zgledu svojega davnega Učitelja.

- 1) Začetni pregled tega gradiva, osredotočen na problemskost njegove najustreznejše predstavitve znanstvenim in (po možnosti) tudi drugim krogom, sem podala v poročilu *Rilevanza e potenziale scientifico dei materiali inediti del Glossario del dialetto del Torre di Jan Baudouin de Courtenay* [Relevantnost in znanstveni potencial neobjavljenega gradiva Baudouinovega Glosarija terskega narečja] 14.9.1996 v Čenti, v okviru pripravljanih prireditev za 73. kongres Furlanskega filološkega društva. Poročilo je izšlo v "Ce fastu?" LXXII (1996)/2, str. 203-222.
- 2) Prisposodobam od samega M. MATIČETOVEGA: prim. str. 67 njegovega prispevka *Per un resiano grammaticalmente corretto*, v: H. STEENWJIK (ured.), *Fondamenti per una grammatica pratica resiana*, Atti della Conferenza Internazionale tenutasi a Prato di Resia (Udine), 11-13 dicembre 1991, Padova 1993: CLEUP, str. 67-84.
- 3) Prim. N. I. TOLSTOJ, *Boduèn de Kurtenè, N. A.: Rez'janskij slovar' (pod redakcij N. I. Tolstogo)*, v: Slavjanskaja leksikografija i leksikologija, Moskva 1962, str. 183-226
- 4) Gre za fotografijo, posneto v Ljubljani ob uradnem imenovanju N. I. Tolstoja za dopisnega člana Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Informacijo mi je prijazno posredoval akad. prof. Fran Jakopin.
- 5) Sovjetska semiotika se je kot posebna stroka uradno rodila na Moskovskem kongresu leta 1962, v svojih teoretskih temeljih pa dejansko sloni na strukturalnem lingvističnem pojmovanju, ki so ga osnovali F. de Saussure, J. Baudouin de Courtenay in za njima R. Jakobson in Trubeckoj. Strukturalna lingvistika ni le najbolj razvita veja semiotike, ker zadeva najbolj kompleksen kulturni kod, ki ga predstavlja naravni jezik, temveč vzdržuje tudi nezanemarljivo zvezo z vsemi drugimi znakovnimi sistemi človeške kulture (različnimi oblikami umetnosti, književnostjo, vero in tako naprej), ker vpliva nanje kot nekakšen model ali "vzorec" in ohranja vlogo primarnega modelizacijskega sistema (prim. Ju. M. Lotman/B. A. Uspenkij, *Ricerche semiotiche. Nuove tendenze delle scienze umane nell'URSS* [it. prev. C. Strada Janovič], Torino 1973: Einaudi, str. XIX-XX).
- 6) O tem in drugem, kar zadeva znanstvene in politično-kulturne stike

Baudouina s Furlanijo in slovenskimi skupnostmi, ki tam živijo, glej L. SPINOZZI MONAI, *Dal Friuli alla Russia. Mezzo secolo di storia e di cultura in margine all'epistolario Jan Baudouin de Courtenay (1875-1928)*, Udine 1994: SFF.

- 7) Prim. N. I. TOLSTOJ, *O rabotach I. A. Boduèna de Kurtenè po slovenskomo jazyku*, v: I. A. Boduèn de Kurtenè (k 30-letiju so dnja smerti), Moskva 1960 [Baudouin je v resnici umrl leta 1929, op. av.], str. 67-81.

TRIDESET LIET DOMA

MSGR. MARINO QUALIZZA

Kduo je mislu, lieta 1966, kadar naši trije duhovniki iz Sv. Štuoblanka, Marije Device an Tarbija, zbrani v faruože pod cerkvijo Sv. Štuoblanka, so sklenili, de ustanove cerkveni list, kateremu so dali ime *Dom*, de tala misel bi šla napri do 1996. lieta an de bi se na ustavla v tistem liete? Muoremo pomislit, de trideset liet nie malo. Tenčas, gospod Mario an gospod Valentin so že zapustili tele sviet. Tretji ustanovitelj našega *Doma*, gospod Emil Cencig, narbuj mlad od teh, pa je lietos dočakal že 71 liet.

47

So bili kuražni tele naši duhovniki, zak v tistih lietah nie bilo lahko za Slovienje v Benečiji. Nie lahko an donas, a tekrat je bilo še hujš. Kuraže jim nie manjkalo an upanja za napri. Kar so začeli tisto lieto, je bilo kot sienje, ki so ga vargli v rodovitno njivo, ki še donas daje sadje an dobro doparnese. Za nas življenje je bilo vedno težkuo, zavoljo ekonomije an zavoljo politike. Muoremo reč, de skor vsi naši ljudje pa, z veliko ljubeznijo, so ostali zvesti svoji kulturi an svojem jiziku; samuo malo jih je bilo tistih, ki so se zaupali pokazat na glas, kaj so an kaj čejo biti. *Dom* je bilo adno tistih pomaganj, ki so dali kuražo an pogum našim ljudem, de ohranijo njih človeško bogatijo an njih duhovno vrednoto.

Al je uspelo, kar smo začeli? Moremo potrditi, de niek se je rodilo, de marsikaj se je spremenilo. Obstajajo še velike težave, ne samuo par nas v Benečiji, ampak v celi deželi, kjer živimo mi

Slovenci. Posebno v telim zadnjim času. Pametno pa je, de gledamo ne samuo na težave, a tudi v dobre parložnosti, ki jih imamo, če ne se bomo vedno jokali, brez da bi kaj dobrega an nucnega storili.

Zakaj smo ga imenovali *Dom*? Zdi se, de tolo besiedo jo je sve-toval pokojni mons. Birtig. Z njo je tel poviedati, de mi skarbi-mo, za kar nam je najdražje, to je naš *Dom*, naša hiša, naša vas, naša cerkev, naša zemlja, naša domovina; naša družina, naši parjatelji an vsi judje, ki žive v naši liepi Benečiji. Nekateri se jezejo, kar slišijo tole besiedo "Benečija", ku de bi bilo nekaj špotljivega. Zakì tuole? Besieda lepuo zvoni, nas zmisle, de Beneška republika je vladovala par nas; nam nie morebit dost pomala, a nam je zagotovila an ohranila avtonomijo an ponos, de smo Slovenci. Zatuo mislim, de tala besieda more lahko ostati, kot značilna za našo zemljo.

48

Zaki pa, pred tridesetimi leti, teli naši parjatelji so se zamislili, da bi ustanovili *Dom*? Saj Slovenci v Videnski pokrajini so imieli že an časopis. Ries je. A oni so mislili, de kot duhovniki potrebujejo svojega glasu, zak skarbi, ki jih ima duhovnik, na morejo biti dopolnjene an v celoti spoštovane od družih časopisov, četudi imajo dobro voljo an so pametni an hvale vredni. S tem pa so mislili an računali, de če Slovenci imajo vič časopisov, de tudi njih mišljenje se obogati, zak mora poslušat vič zvo-nov. Vsi pravijo, de pluralizem je na liepa rieč. *Dom* je takuo postal lepo sredstvo za povišat tele kulturni pluralizem.

Kar pa je narbuj skarbielo naše parjatelje duhovnike, je bila kristjanska viera, s katero je povezana takuo močnuo tudi naša posebna domača kultura. Tele je narbuj važni cilj njih skarbi, zak so zelo lepuo viedeli, kaj pomeni muoč kristjanske viere tudi za kulturo, tudi za domovino in kar je z njo povezanega. An če vidimo, v *Domu* se vedno skuša pokazati skarb za življenje naših ljudi, a od tistega posebnega vidika, ki ga daje prav viera. Z njo

smo prepričani, de naša Benečija bo imiela še za napri tarkaj moči, da ne zgubi dobre poti.

Ko *Dom* je paršu na pu pot, to je okuole petnajst liet življenja, smo se pogovorili an paršli do izbire, ki naj bi dala našemu ver-skemu listu redno izhajanje, vsak miesac. Za glih reč, po pet-najst an še vič liet življenja človek se čuti močnejšega; takuo se je zgodilo z našim listom. Okuole treh naših pionirjev so se zbrale še druge moči. An de bi imieli še kako pomuoč tudi od javnih ustanov, kot je najprej Dežela, smo ustanovili tudi zadru-go (cooperativa), da bi imieli pravico tudi vprašat, ne samuo dajat.

Takuo v začetku 80. liet okuole *Doma* so se zbrali novi an stari parjateljji. Takrat nas je bilo vič ku deset; an v zadruhi še vič. Zdravo an veselo, takuo ki prave Tonca Ponediščak, smo na-daljevali z dielam. Muoremo reč, de smo bili navdušeni an de dielo je šlo lepuo napri. Saj gre še donas, čeglih smo ratali vsi no malo buj stari. Smo veseli, za kar smo napravli, čeglih smo mogli nardit kjek vič an lievš. A ku povsod, tudi par nas kjek se je zmešalo, takuo de nekatere moči so se zgubile po pot. Zaries škoda! Kuo bi blau lepuo, de vsi tisti, ki se čujejo an so za-skarbjeni resnično za našo Benečijo, an tolo skarb jo žive kot prepričani kristjani; kuo bi blau lepuo, poviem nazaj, de bi die-lali vsi kupe an složno. Mi smo vesel, za kar smo mogli nardit. An veseli za naše dielo an parpravjeni za dielat še za napri.

Naša pamet an naša želja je pa tudi, de mi, pripadniki našega naroda, se na bomo preperjali med sabo an izgubljali časa an moči za prepire. Tega se na moremo parpustiti, če ne niemamo bodočnosti; pred nami se na odpre dan, temveč nuoč. Zatu, po-sebno v telih zadnjih lietih, vičkrat smo povabili Benečane na edinost, ki moramo jo dobiti, posebno kadar gre za naše vitalne interese, kadar gre za naš obstoj, v tistim splošnim vidiku, ki ob-sega celo življenje.

Pet liet tega, pred Božičam, smo slovesno praznovali 25-letnico *Doma*. Takrat se nam je posrečilo, da smo imeli z nami predsednika slovenske vlade in furlanske vlade. Je šlo za izredno srečanje, ki je zbudilo veliko zanimanje, tudi v naših nasprotnikah. Oni sami so podvigali pomen tega srečanja an praznovanja. Nekateri so takrat šli še dol h škofu, da bi ga zaprosili, de bi na imieli maše par svetim Kurine. Škof nas je zaprosil, naj položimo vsaj venec rož na spomenik padlih v ujskah, ku de bi z našo mašo oskrunili an žalovali njih spomin. Ko se pride do take misli an se pitajo tajšne skarbi, pride reč, de je zelo potriebno, de *Dom* gre napri s svojim dielam, s svojim pričevanjem, zak par nas za nekatere naše ljudi, ki so nam parjudni, če ne drugega, zak so naši, je zelo potriebno, de dozore do buj modre an odparte pameti.

Dom kot versko-kulturni list gleda na vsak način potarditi vsaj dvie reči: odpreti oči vsiem ljudem, začenshi od kristjanov, de bi spoštovali vsakega človeka, zak je človek. Drugo, potardit tolo spoštovanje z resnico, ki je zgodovinska in tudi filozofska; ki parhaja od reči, ki so se godile, an od zdrave pameti, ki preseja an presoja vse tele stvari, de človek pride do spoznanja resnice an do prave svobode, ki po pričevanju Evangelija je prav v resnici. Tale je naša naloga, naše dielo, naša skarb, an grede tudi naše veselje. Na moremo sicer pozabit, de tuole naše dielo nam da veliko veselje an zadoščenje. Do zdaj smo ga mogli opravit s srednjimi težavami. Seveda, če se na pride do zakona, ki nas globalno zaščiti, od strani parlamenta an rimske vlade, se na obetajo lepi cajti za nas in ne samuo za nas, temveč za vse Slovence v Italiji. Zatu smo veseli, de v tolo našo skarb se je uvarstila pogumno, za enkrat, tudi videnska nadškofija.

Kar je začela, naj peje napri.

TO JE TUDI MOJA BENEČIJA

NEVA LUKEŽ

Bila sem na svečanosti v Špetru v Benečiji, ko so se predstavniki ustanov, organizacij, društev, pa še številni prijatelji še zadnjič poslovili od svojega Izidorja Predana-Doriča.

Tudi sama sem spregovorila nekaj priložnostnih misli, saj sem bila dolgoletna prijateljica pokojnega Izidorja; a časovna stiska, prav gotovo pa tudi ganjenost mi nista dopustili, da bi povedala vse, kar sem o Doriču želela in vedela in kar mi je sam - kot premočrtni beneški Slovenec pomenil za moj poklic novinarke, predvsem pa zame kot zamejsko Slovenko.

Spoznala sva se pred nekaj desetletji, ko me je Radio Koper kot svojo dopisnico v Italiji poslal tudi v Benečijo, da od tam poročam o življenju in delovanju tamkajšnjih ljudi.

Nisem poznala Benečije, za njene probleme sem vedela le toliko, kolikor so pisali in poročali časopisi. Moj prvi stik z Benečijo in njeno stvarnostjo se je začel pri Doriču, ali kakor sem ga vedno imenovala, Izidorju.

Sam se mi je ponudil za pomoč in v svoji notranjosti sem občutila, da sem naletela na pravega človeka. Začela sva s srečanji in razgovori v Vidmu, kjer je takrat izhajal Matajur. Tam sem spoznala takratnega urednika Tedoldija, pa še Ada Konta. Glavno besedo je vedno imel Izidor, ki je zelo dobro poznal problematiko in tudi ljudi.

»Če boš sedela tu v pisarni, ne boš spoznala prave Benečije,« mi

je na enem teh sestankov povedal. Takoj se je ponudil, da me pospremi v domače vasi, da me spozna z domačini, njihovimi problemi, željami in upi.

Tako se je začelo moje delo, pa tudi življenje v Benečiji z Beneškimi Slovenci.

Takrat se je Radio Koper dobro slišalo v Benečiji in moje oddaje "Sosednji kraji in ljudje" so imele kar lepo število poslušalcev. Seveda pa mi je manjkalo, z izjemo Izidorja, sodelavcev, ki bi bili imeli pogum govoriti pred mikrofonom.

Za Benečane je bila takrat velika novost, da so videli žensko novinarko, še bolj pa novinarko, ki se je pri svojem delu posluževala magnetofona, tiste velike škatle, v katero je želela ujeti čim več mnenj, hotenj in želja.

Domačini po vaseh so bili vedno vljudni in gostoljubni. A to predvsem zato, ker sem bila v družbi Izidorja, ki so ga imeli vsi radi. Radi so mi govorili o svojih problemih, radi potožili, pa se tudi razveselili, če jim je šlo kaj prav. Samò magnetofona so se bali. Tisti mikrofoni jih je motil, da niso upali izpovedati vse, kar so želeli in hoteli.

Takrat so bili seveda v Benečiji posebni časi. O Gladiu javnost uradno ni vedela ničesar, toda domačini so čutili, da so pod stalnim nadzorom, da jim lahko tudi ena sama bolj odkrita beseda škodi.

Tudi midva z Izidorjem sva to čutila. Moji obiski v Benečiji so bili znani že prej, kot sem sama tja prišla, zasledovali so me v javnih lokalih, na prireditvah, poslušali moje oddaje itd...

Če ne bi bilo Izidorja, bi bila morda takrat popustila. A ker je bil on sam tako premočrten, tako pogumen, nisem hotela niti jaz popustiti.

Vrsto let sem tako delala, snemala, intervjuvala in si pridobivala vse več prijateljev in dobrih znancev, ki me niso več sprejemali s strahom, temveč vedno bolj zadovoljni, da nekdo posveča skrb

in pažnjo njihovim stiskam in problemom.

In skozi vse težave in včasih tudi težke izkušnje sem vzljubila Benečijo in njene ljudi. Ta ljubezen me spremlja tudi danes. Zato sem občutila Izidorjevo smrt kot nekaj, kar me je osebno prizadelo, kar je pretrgalo tisto pomembno vez, ki me je družila s tem območjem, na katerem živijo naši ljudje - Beneški Slovenci. Z Izidorjem sva skupno doživljala nastanek in začetek prvih srečanj beneških izseljencev v Čedadu, nastanek društva "Ivan Trinko", nastanek drugih društev, pevskih zborov, pa tudi gledališke dejavnosti.

Spominjam se enega prvih, ali morda celo prvega srečanja beneških emigrantov na majhnem sedežu v bližini glavne čedajske cerkve. Toliko se nas je zbralo, da se še usesti nismo mogli. Tako smo stoji poslušali Izidorja in njegov govor in se nato tudi zavrteli ob zvokih harmonike znanega in priznanega Antona Birtiča. Tako lepo mi je bilo takrat pri duši, da sem pravzaprav pozabila, da sem v družbi z ljudmi, ki so morali zapustiti svoje domove, ker tu ni bilo dela, a so se vračali na svoj dom vedno z upanjem, da se bo kaj spremenilo in da se bodo lahko vsaj njihovi otroci ponovno vrnili v Benečijo, jo obogatili s svojim delom, s svojo ljubeznijo.

Začetki delovanja društva seveda niso bili lahki. Toda Izidor ni popuščal, ni izgubil poguma. Vodil me je po vaseh, mi pripravljal srečanja in razgovore z domačini, ker je želel, da bi čim širša javnost izvedela za probleme in težave tamkajšnjega prebivalstva, pa tudi za njegovo navezanost na domačo zemljo.

Spominjam se enega takšnih srečanj, ki ga je Izidor organiziral v gostilni v središču Čedada. Imela sem s seboj magnetofon, a oba sva vedela, da pogovor ne bo stekel, če bodo udeleženci tega srečanja zagledali mikrofon. Tako sva se poslužila zvijače in skrila magnetofon v košarico za kruh, ki je stala sredi mize.

Pogovor je tako lepo stekel in veliko lepega, zanimivega, za Be-

nečijo pomembnega so nama takrat povedali. Potem pa so se naslednjo nedeljo slišali po radiu. Niso bili zadovoljni, in od tedaj dalje so vedno pogledali, kje bi bil lahko skrit magnetofon.

“Gospa magnetofon” so me takrat imenovali na Tržaškem. In res se nisem nikjer pojavila brez magnetofona, tako da sem začela tudi življenje gledati le skozi ta delovni stroj in obravnavati ljudi kot moje potencialne kliente za razne pogovore in intervjuje. Poklicna iztirjenost, ali pa tudi navezanost na vse tisto, kar so mi ljudje lahko povedali in s čemer se je potem seznanila tudi naša širša javnost? Prepuščam odgovor drugim.

Kar nekaj lepih in zanimivih dogodkov sem doživela v Benečiji. Tako se mi je na primer zažgal magnetofon, ko sem bila ravno na začetku snemanja. Imela sem star magnetofon na električno energijo. In ko sem začela snemati, sem na to “podrobnost” povsem pozabila. V Benečiji so imeli strujo, ki ni odgovarjala tržaški. Tako se je nenadoma iz magnetofona močno zakadilo. Dorič, ki je bil vedno priseben in ni izgubil živcev, je prijel za steklenico vina in polil stroj. Zakadilo se je in imela sem le toliko časa, da sem pomislila: »Tu smo, sedaj je šel tudi magnetofon k vragu.« Malo sem počakala, potem pa z velikim strahom zavrtela potrebne gumbe. In glej čudo - magnetofon je začel delati, kot bi se ne bilo nič zgodilo. Ko sem vse to povedala tehnikom na Radiu Koper in jim pokazala magnetofon, niso hoteli verjeti. A magnetofon je delal. Z Doričem sva v smehu dala svojo diagnozo: ta aparat je moral imeti v sebi nekaj slovenske duše, pa je delal tudi pod vplivom dobre domače kapljice.

Drug tak primer se mi je zgodil, ko sva z Izidorjem lezla po hribu na poti proti Ažli, kjer je živel nad 90 let stara ženica, ki pa je še znala peti res stare in pristne beneške pesmi. »Boste kavičco?« naju je vprašala, ko sva se vsa upehana ustavila v njeni kuhinji. Seveda sva bila takoj za to. Ko je začela kuhati, je po kuhinji tako lepo zadišalo, da me je prav prevzelo. Pa ne, da

imajo v Benečiji posebno kavo ali kavno mešanico, sem pomislila. Ponudila nama jo je. In dobra je bila prav tako, kot jo je že napovedal dober duh. Tako dobro, prijetno, pa tudi toplo sem se po njej počutila, da sem ženico vprašala po receptu. »Nič takega ni v kavi. Skuhala sem jo pač po stari navadi na našem domačem žganju.« Pot navzdol po hribu je bila zelo hitra in lahka. Poganjala naju je tista kava. Tako dobre nisem potem več pila. Spominjam se tudi obiska z Izidorjem pri župniku Gujonu v Matajurju. Pot do Matajurja ni ravno lahka. Vsa vijugasta je, a ko pride človek na vrh, je pogled na dolino nekaj enkratnega. Enkratno je bilo tudi moje srečanje s tem izjemnim človekom in duhovnikom. Sprejel nas je, oblečen v delovne škornje, z velikim predpasnikom in vilami v rokah. »Dobili ste me ravno pri delu na zemlji.« Bil pa je takoj pripravljen, da nama pokaže cerkev in tisti del pokopališča, kjer so grobovi padlih v boju za osvoboditev izpod nacifašizma. Ponosen je bil, ko nama je kazal ta del pokopališča in ko je govoril o svojih faranih in na sploh o Beneških Slovencih in mi dejal: »Če boste kaj napravili za naše ljudi, vam bomo hvaležni.« Še večkrat sem ga v tem razdobju obiskala in vedno mi je bilo ob razgovoru z njim zelo prijetno. Doživljala sem tudi prve poskuse nastopanja našega tržaškega gledališča v Benečiji. Tudi tu je imel Izidor svoje roke vmes in je bil seveda zadovoljen, da je do teh gostovanj, do teh stikov prišlo.

55

Nekaj predstav je bilo v Čedadu ob Dnevu emigranta. Najbolj pa se spominjam predstave, ki jo je imelo naše gledališče v cerkvi v Sv. Lenartu.

Ko smo se pripeljali tja, je stal pred cerkvijo velik avto z napisanim "Radio Koper - Capodistria". Kdo za vraga pa je prišel sem, sem pomislila, potem ko sem vedela, da me nihče iz Kopra ni obvestil, da me bo kdo drug nadomestoval.

Prišla sem v dvorano in zagledala meni povsem neznanega

moškega, ki je snemal ljudi v dvorani, tako rekoč od obraza do obraza. Približala sem se mu. »Za koga pa vi delate?« sem ga vprašala. »Za Radio Capodistria«, mi je v italijanščini odgovoril. »Za ta radio sem službeno tukaj samo jaz,« sem mu odgovorila in ga vprašala za kakšen dokument. Nekaj je zamrmral, se obrnil na petah in izginil s svojim filmskim aparatom. Takoj sem vedela, da je filmal ljudi. Zakaj in za koga, sem lahko samo slutila.

Če danes pogledam na svojo pot po Benečiji, lahko rečem, da sem jo prevozila, pa tudi prehodila podolg in počez, da sem spoznala veliko Benečanov in da sem si pridobila tudi veliko prijateljev.

Za vse to se moram zahvaliti Doriču, ki me je spremljal na teh mojih obiskih, mi dajal nasvete, me vzpodbujal pri mojem delu. Morda bi bila tudi omagala, da ni bilo njega in še drugih kulturnih, političnih in gospodarskih delavcev tega območja, ki so mi bili vedno na razpolago z nasveti, idejami in pomočjo.

Pred časom, ko je Radio Koper praznoval 45-letnico svojega delovanja, se je v brošuri, namenjeni tej obletnici, oglasil tudi Izidor, ki je zapisal kratek spomin na svoje sodelovanje v mojih oddajah "Sosednji kraji in ljudje".

V kar šaljivem tonu je zapisal, kako je gledal to mlado novinarko, ki se ni samo soočala s spoznavanjem Benečije in njene problematike, temveč tudi s težavami, na katere je naletela kot ženska, novinarka, pa še takšna, ki je delala svoje posege s pomočjo magnetofona.

»Spomnim se - je Dorič napisal - kako sem jo prve krate spremljal po naših vaseh. Magnetofon je bil skorajda večji od nje same. Povzpela sva se na hrib k neki družini. No, sem prav radoveden, kako bo zmogla to pot s svojim težkim magnetofonom, sem tiho pomislil in stopal za njo. Pa je pogumno ubrala pot in prišla na vrh istočasno z menoj. Ta pa bo za našo Beneči-

jo, sem si mislil in jo začel gledati z drugimi očmi. Postala sva prijatelja, sodelavca, dva Benečana, ali pa samo dva zamejska Slovenca.«

Vse to se mi je rojilo po glavi, ko sem z drugimi sedela v špetrski dvorani občinskega sveta in poslušala govore v spomin na Doriča.

Res je! Benečija je izgubila Benečana, resnično predanega svoji zemlji, njenim problemom in želji, da bi vsestransko zaživela, nudila svojim sinovom možnost, da lahko na njej prebivajo, se razvijajo in ohranjajo njeno slovenstvo.

Dorič ni več. Ostajajo pa seveda vsi ostali, ki se na enem ali drugim področju vsakodnevno soočajo s problemi Beneške Slovenije, ki želijo in hočejo, da bi se ideali, ki jih je nosil v sebi Dorič in z njim mnogi drugi, uresničili.

Med temi sem tudi sama. Sicer zelo poredko prihajam v Benečijo. Oddaje "Sosednji kraji in ljudje" tudi ne delam več. Pa nisem zaradi tega nič manj vezana na te kraje in na ljudi. To že v znak spoštovanja in prijateljstva do pokojnega Doriča.

NAJSTAREJŠE CERKVE NA PRIMORSKEM IN POZNOANTIČNA NASELBINA NA TONOVCOVEM GRADU PRI KOBARIDU

SLAVKO CIGLENEČKI

Pri letošnjih arheoloških raziskavah na poznoantični utrjeni naselbini Tonovcov grad pri Kobaridu so bili odkriti ostanki treh cerkva, ki pomembno razširjajo sedanje vedenje o začetkih krščanstva na današnjem slovenskem območju in dopolnjujejo doslej redke primere zgodnjekrščanske arhitekture z enim največjih in tudi v potankostih najboljše ohranjenih cerkvenih kompleksov v vzhodnoalpskem prostoru. Če smo še pred nedavnim poznali najstarejše cerkvene zgradbe pretežno le v vzhodnih predelih Slovenije kot na primer v Celju, na Rifniku pri Šentjurju, Ajdovskem gradcu nad Sevnico, Kučarju pri Podzemlju v Beli krajini in Korinjskem hribu nad velikim Korinjem, pa se mozaična slika zgodnjega krščanstva sedaj polagoma dopolnjuje tudi v zahodnejših predelih Slovenije. Doslej je bila v območju za-

59

Sl.1 Pogled na utrjeno poznoantično naselbino Tonovcov grad pri Kobaridu z južne strani.

hodno od Ljubljane bolje poznana le cerkev v sklopu majhne naselbine na skalnem vršacu Ajdna nad Potoki v bližini Jesenic, na Primorskem pa je slutiti zgodnjekršćanske ostaline predvsem pod stolnico v Kopru in zelo verjetno tudi pod cerkvijo sv. Jurija v Piranu, ki pa arheološko še niso dokazane. Zato je toliko bolj presenetilo odkritje kar treh cerkva na doslej malo poznanem hribu v bližini Kobarida. Izkopavanja tečejo tu že četrto leto in v mnogočem dopolnjujejo podobo tipične višinske naselbine poznoantičnega obdobja, v katero so se zatekli prebivalci iz Soške doline v viharju časa preseljevanja ljudstev (5.-7.st. po Kr.).

Poglejmo nekoliko поблиžje arheološko najdišće Tonovcov grad, ki ga je v strokovni literaturi prvič omenil primorski rojak izpod Krna, prvi slovenski arheolog in pomemben zgodovinar Simon Rutar že pred več kot sto leti. Naselbina je zrasla na strmi skalni gmoti, v najožjem delu Soške doline, nekako dva kilometra od Kobarida ob sedanji cesti proti Bovcu. Lega za naselbino je bila izredno pretehtano izbrana, saj je odgovarjala večim zahtevam nevarnega časa: imela je odlično zavarovano naravno lego, ugodne mikroklimatske pogoje, hkrati pa ni bila močno oddaljena od doline in je ležala v neposredni bližini pomembne rimske ceste. Pri arheoloških raziskovanjih na vrhu hriba so bili zato najdeni sledovi iz različnih prazgodovinskih obdobj, rimskega časa in - kar je posebna redkost - iz slovanskega obdobja.

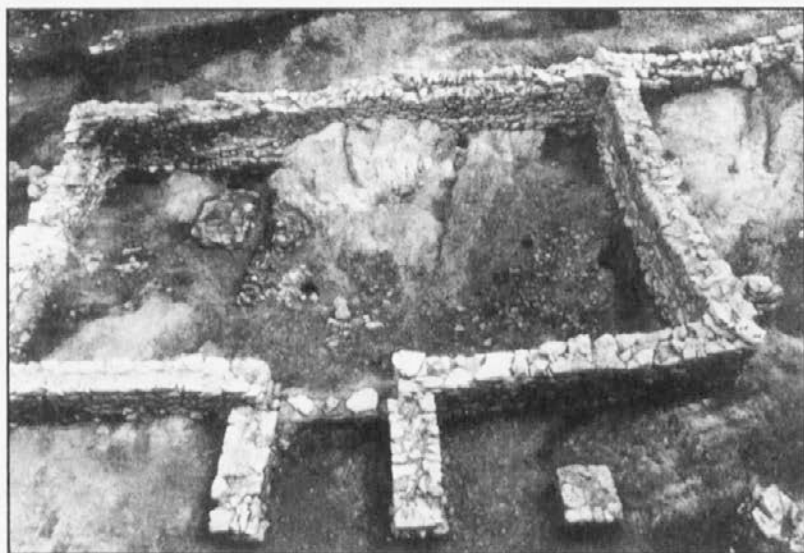
Ozrimo se le na kratko na ostaline iz najstarejših obdobj. V najgloblji plasti odkriti predmeti so kremenasti artefakti in odbitki, ki so nastali pri njihovi izdelavi. Le-ti pa so tako neizraziti, da jih ni mogoče zanesljivo uvrstiti v katero izmed najstarejših prazgodovinskih obdobj. Glede na pomanjkanje glinastih ostalin v kulturni plasti, kjer so bili le-ti najdeni, pa bi smeli soditi, da so zelo stari in se uvrščajo morda še v zadnje faze kamene dobe. Dolgo časa za prvimi naseljenci najdišće ni bilo obljudeno, skromno sled poselitve nakazuje morda le bronasta zaponka

s tremi roglji, ki jo arheologi označujemo kot trortasto in je značilna za nošo žensk v starejši železni (halštatski) dobi. Vendar pa tudi ob tej najdbi ni mogoče zanesljivo reči, ali gre za dokaz o poselitvi hriba, je bila zaponka izgubljena tam slučajno ali pa celo prinešena na hrib v poznejšem času. Treba je omeniti, da so kasnejši prebivalci radi uporabljali starejše bronaste izdelke, ki so jih morda slučajno našli ali pa celo izkopali v velikem grobišču naselbine pod hribom Sv. Antona v Kobaridu. Zanesljive znake, ki pričajo o poselitvi hriba, predstavljajo tako nekatere bronaste fibule, kot so jih nosili Kelti, zadnje ljudstvo, ki je bivalo v našem območju pred vključitvijo v rimsko državo, zato sklepamo, da je naselbina ponovno oživela šele v 2. ali 1. st. pr. Kr.

Po vključitvi teh krajev v rimsko državo so se stari prebivalci s hriba odselili in verjetno uredili svoja bivališča na pobočjih Gradiča v Kobaridu, ki je ponujal ugodno sončno lego tik nad dolino. Obrambne naprave takrat niso bile potrebne, saj so bile meje rimske države zelo oddaljene in dobro varovane. V času, ko je vladal v rimski državi mir (pax romana), utrdba na Tonovcovem gradu ni bila potrebna. Kasneje, ko je prišlo do vedno večjih trenj in so častihlepni generali povzročali številne državljanske vojne, od zunaj pa so imperiju grozili vedno močnejši barbari, so si na hribu poiskali pribežališče najverjetneje kar prebivalci naselbine na Gradiču ali pa tudi iz manjših bližnjih postojank. Na to opozarjajo nekateri novci, ki sodijo v čas druge polovice 3. st., pa tudi značilni predmeti noše tega obdobja. Vendar je bila takratna obiskanost hriba kratkotrajna, saj pri izkopavanjih nismo zadeli na ostanke trajnejših bivališč. Ko sta razmere v rimski državi uredila cesarja Dioklecijan in Konstantin s številnimi reformami, je bil vsaj za nekaj časa vzpostavljen stari red.

Mnogo številnejši in bolj izpovedni pa so sledovi poselitve iz konca 4. in prve četrtine 5. st. po Kr. Takrat se je na hribu naj-

verjetneje ustalila vojaška posadka z nalogo varovanja važne ceste, ki je preko Predila povezovala mesto Forum Iulii (Čedad) v Furlaniji v najkrajši črti z naselbinami na Koroškem. O tem pričajo manj ostanki arhitekture, ki jih je večidel uničila intenzivna gradnja iz konca 5. st., ampak mnogo bolj različni drobni predmeti, ki kažejo na poznorimsko vojaško in oficirsko nošo. Posebej je treba izpostaviti fibule, katerih prečke se zaključujejo s čebuličastimi odebelitvami, in pa kar nekaj pasnih spon z okovjem, ki so značilne za čas okoli leta 400 in vojaške oddelke v kastelih, razsutih širom imperija. Posebej imenitna je tista, na katere okovu je upodobljen lov na jelena, redek figuralni prikaz, ki podčrta pomembnost oseb, ki so se takrat na hribu zadrževale. Glede na izpovednost novcev, ki so bili kovani v prvih dveh desetletjih 5. st., sklepamo, da se je vojaška posadka na hribu mudila vsaj do časa okoli 430. Zastavlja se vprašanje, ali jo

Sl.2 Velika stanovanjska zgradba s prizidkom v spodnjem delu naselbine.

smemo povezati s sistemom zapornih zidov in trdnjav, imenovanem *Claustra Alpium Iuliarum*, ki je v poznorimskem času varoval dohode v Italijo. Utrdba na tem mestu je povsem razumljiva, saj je zapirala dostop do Čedadu skozi lahek prehod v Italijo pri Robiču.

Najpomembnejše obdobje v zgodovini poselitve Tonovcovega gradu je moč umestiti v zadnje desetletje 5. st., v čas, ko je oblast v Italiji in sedanjem slovenskem ozemlju prevzel legendarni kralj Vzhodnih Gotov Teodorik Veliki. V ta čas sodijo obsežne ruševine na vrhu hriba, v katerih je mogoče razbrati stanovanjske zgradbe pa tudi cerkve in obrambne naprave. Na z navpičnimi skalami in obzidjem zavarovanem 150 x 90m velikem vrhu je mogoče slediti ruševine približno dvajset zidanih zgradb, od katerih je večina predeljena še v manjše prostore. Stanovanjske zgradbe so bile osredotočene v naravno najboljše zavarovanem prednjem delu, nad nje pa se dviguje manjši skalnati plato z ostanki zgodnjekrščanskih cerkva. V njihovi bližini je opaziti sledove dveh vodnih zbiralnikov, važnih sestavin vseh tedanjih naselbin. Na lažje dostopnem delu je bila naselbina obdana z 0,8m debelim obrambnim zidom, ki so ga dodatno krepile nanj prislonjene stanovanjske stavbe. Dobro varovan vhod je bil na mestu, kjer v naselbino pripelje današnja pot. Niso pa se zadovoljili samo s tem. Pravokotno na to obzidje se navezuje še en obrambni zid, ki strmo pada po pobočju in zapira nekakšen prednji prostor pred naselbino, v katerega je bilo mogoče spraviti živino ali v slučaju potrebe tudi pribežnike od drugod. Z dvojnim obrambnim zidom zavarovana naselbina je kljub tej zaščiti preživljala težke trenutke. Številne najdbe puščic ob obzidju kažejo, da zidovi niso bili zgrajeni zaman.

Zadnjo kratkotrajno obiskanost hriba označujejo predmeti iz konca 8. in začetka 9. st. po Kr. Izgleda, da so se takrat v ruševine poznoantičnih hiš zatekli slovanski prebivalci in si uredili

skromna kurišča. Ni pa za sedaj mogoče ugotoviti, kaj jih je napotilo, da so si prav v tem času poiskali varno zavetje na hribu. Ali je bila pomembna spet strateška lega postojanke ali le njegova naravna obramba? Morda bi v teh sledovih smeli videti tudi odraz sporov s Franki.

Leta 1994 je bila v celoti raziskana velika poznoantična stanovanjska zgradba s prizidkom v bližini vhoda v naselbino. Osrednji prostor, v katerega je vodil vhod z vetrolovom, je združeval lastnosti bivališča, shrambe in deloma gospodarskega poslopja in je zato v več ozirih tipičen za to obdobje. Blizu JV vogala je bilo ognjišče in okoli njega manjše shrambene jame in verjetno police s posodo. Med njim in zidom si smemo predstavljati dolg lesen pograd, ki je zagotavljal znosnejše noči v bližini ognjišča. V JZ vogalu so ležali sestavni deli rala in zato sklepamo na del za hrambo orodij in poljščin. Pred vhodom v hišo je bil z vetrolovom in s stebrom podprt nadstrešek in tu veliko drobnih predmetov, ki kažejo, da so se ob toplih dnevih tam odvijala različna vsakodnevna domača in morda tudi zahtevnejša obrtniška opravila. V stavbi in v njeni neposredni okolici odkriti številni predmeti dobro pojasnjujejo življenje v njej in določajo natančen časovni okvir njenemu nastanku in propadu (okoli

Sl.3 Jedro cerkvenega sklopa: na levi strani severna cerkev, v sredini osrednja cerkev z baptisterijem in desno manjši kvadratni prostor (memorija). Povsem na desni se nakazuje tretja, južna cerkev.

495 - okoli 600). Najdbe vzhodnogotskih novcev in nekateri predmeti, ki bi utegnili pripadati istemu ljudstvu, dovoljujejo domnevo, da je stavba v prvih desetletjih svojega obstoja nudila zavetje manjši vzhodnogotski posadki, ki je nadzorovala položaj v sicer s starimi avtohtonimi prebivalci obljudeni naselbini in skupaj z njimi bdela nad pomembnim prehodom v takrat gotsko Italijo. Kasneje jo je zamenjala langobardska družina z enako nalogo. Sicer pa je bila v naselbini velika večina prebivalcev staroselskega porekla, o čemer pričajo najdbe značilnih romanskih predmetov, predvsem nakita in posodja.

Že pred letošnjimi raziskovanji se je na izpostavljenem skalnem platoju nakazoval večji stavbni kompleks, v katerem smo na osnovi lege, orientacije zgradb in primerjav od drugod domnevali cerkve. Letošnja izkopavanja so to v celoti potrdila in pokazala tudi vrsto podrobnosti, ki prej niso bile opazne. Nakazuje pa se tudi že postopen razvoj skupine cerkvenih zgradb. Najprej, to je ob koncu 5. st., hkrati z ureditvijo celotne naselbine, so zgradili dve vzporedni cerkvi. To sta pravokotni zgradbi z notranjimi merami 12,4 x 6m in 11,6 x 3,7m. Odstopanje po dolžini je mogoče razložiti s popolnim prilaganjem zahtevnemu skalnemu terenu. V notranjosti sta bila prezbiterija z zidom ločena od cerkvenih ladij in močno dvignjena nad nju, kar pa je predvsem posledica skalnega zemljišča, ki se proti vzhodni strani vzpenja. Kako sta bila opremljena prezbiterija v prvi fazi, ni razvidno. Na tleh je bil kakovosten estrih (malta pomešana z drobcu opeke), ki je prekrival večji del površine obeh cerkva, le v prezbiteriju največje cerkve je pod predstavljala zgolj skalna osnova. Cerkvama je bil kasneje na južni strani prizidan manjši kvadratni prostor. Njegova namembnost ni povsem jasna, v njem smo odkrili le v skalo vklesano grobnico, ki pa je bila prazna. Predstavlja kenotaf, torej simbolni grob za nekoga, ki je umrl drugje. Glede na pomembno mesto ob prezbiteriju glavne

cerkve bi smeli pomisliti na grob ustanovitelja cerkva, pomembnejšega duhovnika ali donatorja. Izjemnost kvadratnega prostora podčrtuje tudi profiliran nadvratnik, ki je bil najden ob vhodu. Še kasneje je bila temu prostoru na južni strani, na skrajnem delu skalnega grebena, prizidana tretja cerkev z notranjimi merami 12,2 x 5,2m. Tudi tu je bil prezbiterij ločen od ladje z manjšim zidom in nekoliko dvignjen. Notranjost ladje pa je mnogo bolj razgibana kot pri prejšnjih dveh, tako da se nakazuje njena delitev v dva dela: manjši v bližini vhoda je bil kar za pol metra višji zaradi dvignjena terena in skalnat, večji del pa nižji in prekrit z estrihom. V zadnji fazi so tem cerkvam dodali nartekse, torej veže, v katerih so poučevali še nekrščene vernike. V prezbiterije vseh treh cerkva so vgradili klopi za duhovnike z osrednjim sedežem (katedro) v sredini, verjetno pa so obnovili ali celo na novo postavili oltarje v vseh treh cerkvah. Prav tako so takrat zgradili v dveh cerkvah stopnice, ki so z ladje vodile v prezbiterij. Justinjanov novец, najden v amfori poleg oltarja osrednje cerkve, nakazuje, da se je to zgodilo v času, ko so Bizantinci premagali Vzhodne Gote in ponovno vključili naše ob-

Sl.4 Imenitno ohranjena klop za duhovnike s katedro v severni cerkvi.

močje in velik del Italije v bizantinsko cesarstvo. To pa se je zgodilo v sredi 6. st. Cerkveni kompleks je dobil takrat dokončno podobo. Cerkev z nartekso vred so tako merile v dolžino od 17,4m do 18m, v širino pa so zavzemale 21,8m in tako zaobjemale ves

izpostavljeni del na skalnem platoju. V notranjosti severne cerkve je stala manjša prižnica (ambon), 70 x 60cm velik kamnit podij, ki je bil naslonjen na zid, ki je ločil ladjo od prezbiterija. V notranjosti osrednje cerkve pa je bila na podobnem mestu odkrita velika umetno izdolbena kotanja v skali, ki je merila v dolžino 2,6m in je bila široka 1m. Glede na lego in obliko je v njej mogoče videti preprost krstilni bazen, ki je nastal tako, da so v skalni osnovi razširili že prej obstoječe špranje. V ruševini ob oltarju severne cerkve je bila najdena v drugotni uporabi rimska žara, ki je pri oltarju verjetno služila kot posoda za relikvarij, ki pa je bil nedvomno narejen iz dragocenejših materialov in so ga zadnji prebivalci odnesli s seboj. Namembnost vseh treh cerkva je težko določiti, vsekakor pa je osrednja glede na velikost služila rednemu maševanju in občasno krščevanju. Poseben značaj je imela severna manjša cerkev, v kateri se je odlično ohranila klop za duhovnike in osrednji sedež v njej

Sl.5 Grob pomembnega cerkvenega dostojanstvenika ali donatorja v narteksu severne cerkve.

- katedra. Dvanajst, pretežno otroških grobov v cerkvah in ob njihovih obodnih zidovih kaže, da so bile pod oltarji shranjene kosti pomembnih mučencev - relikvije, zaradi katerih je pomenilo privilegij biti pokopan v njihovi bližini. Pridatke, ki bolje opredeljujejo pokopane osebe, smo našli le v grobu na zunanji strani stene narteksa južne cerkve. Pokojnica je nosila preproste

bronaste uhane, ovratnico z raznobarvnimi steklenimi jagodami in masiven srebrn prstan z vloženim pobarvanim steklom. V kolikor je mogoče videti pred konzervacijo predmeta, sta na dveh straneh prstana simbolni upodobitvi grozdja.

Posebno pozornost pa ob že izkopanih treh cerkvah vzbuja še ena zgradba, ki se v obrisih nakazuje v reliefu površine. Glede na podobno lego, usmeritev in velikost smo upravičeni tudi v njej videti cerkveno zgradbo. Kaj pomeni prisotnost četrte cerkve v naselbini?

Glede na sledove bivanja Vzhodnih Gotov in Langobardov v naselbini bi smeli pomisliti na cerkev, ki so jo zgradili germanški arijanci, ločina, ki je nastala v 4. st. in dosegla največji razcvet prav v času obdobja preseljevanja ljudstev. Dokončni odgovor o njenem značaju in vlogi bo mogoč šele po sistematičnih raziskavah.

68

Cerkveno središče na Tonovcovem gradu se tako uvršča ob bok podobnim središčem, ki so bila doslej odkrita v zgodnjekrščanskem svetu, v Sloveniji pa le na Ajdovskem gradu pri Vranju in na Kučarju pri Podzemlju. Različno oblikovane cerkvene zgradbe kažejo na pomembnejše cerkveno središče, v katerem se je občasno ali pa celo trajneje mudil tudi škof, in nakazujejo možnost hkratne romarske namembnosti celotnega cerkvenega sklopa.

S svojo pestro zgodovino in predvsem odlično ohranjenimi stavbnimi ostalinami poznoantičnega obdobja predstavlja Tonovcov grad eno največjih in najbolj ohranjenih arheoloških postojank v vzhodnoalpskem območju, ki izpričuje stiske časa, v katerem so se prebivalci počutili varne le v takšnih skalnih gnezdih. Imenitne cerkvene zgradbe dokazujejo močno prisotnost krščanstva, ki je pomembno sooblikovalo življenje v tedanjem času in ob vedno večjih bivanjskih stiskah nudilo duhovno zavetje.

ŠMARNAMIŠA

LUIGIA NEGRO

Rezijanska glasba in ples sta tudi v preteklosti vzbujala veliko zanimanje zaradi svoje izvirnosti in posebnosti. Že v prejšnjem stoletju so takratni raziskovalci pozorno proučevali ta vidik ljudske kulture pri prebivalcih Rezije.

Pred nekaj leti je prof. Strajnar iz Ljubljane posvetil celo knjigo rezijanskim instrumentom, glasbi in plesom. Knjiga z naslovom "Citira" prinaša izsledke dolgoletnih raziskav, ki jih je avtor opravil v tej dolini.

Na osnovi te tradicije je leta 1988, ob proslavljanju 150-letnice ustanovitve Rezijanske folklorne skupine, orkester RTV Ljubljana predstavil zanimiv koncertni večer s skladbami, ki so jih za to priložnost uglasbili razni skladatelji. Skladbe so izšle tudi na kaseti z naslovom "Canticum Resianum". Beležimo še druge glasbene produkcije na osnovi rezijanske glasbe, ki so delo ne le domačinov, temveč tudi drugih ljudi in ustanov.

Tudi v tem letu se nam obeta taka novost: CD z naslovom "Šmarnamiša" (to je ime najpomembnejšega rezijanskega praznika, ki se 15. avgusta odvija na Ravanci).

Posebnost te produkcije je v tem, da si jo je omislil in jo naročil ameriški glasbenik John Zorn, medtem ko je producent japonska založba plošč Avant.

Kako je prišlo do tega?

Leta 1995 se je glasbenik Zorn mudil v naši deželi, kjer je imel

nekaj koncertov, in se je pozanimal, če je kje v Furlaniji živa kaka značilna ljudska glasba. Na to vprašanje so mu odgovorili, da bo skupnost z značilno ljudsko glasbo našel v Reziji.

Stvar ga je zanimala in dal si je tako poslati domov v Ameriko kaseto s posnetki rezijanske glasbe. Ta ga je pritegnila in sklenil je v tem smislu kaj napraviti. V deželi je Zorn vzdrževal stik z glasbenim društvom iz Tržiča "More Music" in temu društvu naročil raziskavo in zbiranje gradiva. To delo je društvo opravilo med praznovanjem Šmarne miše leta 1995, ko so posneli glasbo, ples in petje.

Ko je bilo gradivo zbrano, so pripravili tudi besedilo in grafično oblikovali brošuro, ki spremlja CD. To delo je trajalo več mesecev, a je bilo nujno za primerno dopolnitev dela, saj more le tako uporabnik, pa naj bo še tako daleč, spoznati izvor te glasbe, plesa in petja. Spremno besedilo je namreč v rezijanščini, italijanščini in angleščini.

Ko bodo bralci koledarja prebirali te vrstice, bodo prvi primerki CD že prišli z Japonske in tako društvo iz Tržiča kot rezijansko kulturno društvo Rozajanski dum bosta lahko nudila v tej zvezi vse informacije.

To produkcijo, ki je naletela na odmev tudi v deželni in vsedržavnem tisku, nestrpno pričakujejo ne le neposredno zainteresirani, torej Rezijani, temveč tudi mnogi drugi, ki jim je ta posebna vrsta glasbe všeč.

Seveda je postalo dejstvo, da je to produkcijo spodbudil ameriški glasbenik, posebej opazno tudi zunaj naše doline in je hkrati spodbudilo večjo pozornost in zanimanje za ta pojav, kar je vsekakor pozitivno.

Dobili smo torej novo sredstvo za razširjanje rezijanskih kulturnih značilnosti in upamo, da se bodo ritmični zvoki citire in bunkule odslej lahko razlegali vedno bolj daleč.

NAŠ SVET

Trinbov
Koledar

ZA KOLEDAR 1997

ADRIANO NOACCO

San napravou za Koledar 1997 tri reče, ke ble narete za dan koledar po našen, ma potem druge težave ne so me no mar utrudile, tako uam predložen tekle tri reče razdielene po sake miesac, ke so: *poznanje sanjske - pravelo te stare - nauade za rejče*

ZENÁR

poznanje sanjske:

73

Pite uodo vročjo = bole

Poljubete dnea martva = živjenje dougo

Premietate bale snega = barufe segurne

Obrieste dno gnezdo tičje žive = varnost po sebe

pravelo te stare:

Tou usta se vreje forán

Oginj an uoda redo liepo, ma vodjo slabo

nauada za rejče:

Date špeh podarljen = ponudete malo rieč

FEBRÁR

poznanje sanjske:

Luna biela na nebo = žalost

Čute piete petelina = dobre novice

Vidate oginj = nevarnost

pravelo te stare:

Sierak riedak napoune čjast

Končan interes, končano znankenje

nauada za rejče:

Pruodate semulo za moko = date intinde

MARC

poznanje sanjske:

Ouje razlito = dezgracia

Miete čarevje noue = uadánj

Ite na podloženje = žalost

Ite na funeral = živjenje malo liep

74

pravelo te stare:

Sjate tou luno pouno, te ne pride za nardite večerjo

Dan dobar kompanade na je lakot

nauada za rejče:

Daržate dušo z zobame = se obrieste z zdravjan slabo

ABRIL

poznanje sanjske:

Se poručite z no ženo prez moža = uadánj

Prehodite dan muost = strah

Ite ta na no naf = srečno potovanje

pravelo te stare:

Govorite z očen an z materjo = liepe reči

nauada za rejče:

S ten mladen deblo, oginj malo traja

MAJ

poznanje sanjske:

Vidate dno liepo ženó = tradement

Vidate kri, ke na leti = tantanje

Vidate konja bielega = vse liepo

prevelo te stare

Te boge umerje set, te bogate za lakotjo,

aspuod za mrazan, te zavisten za rabjo

Odan to ne se nareja serenade

nauada za rejče

Storté tej pas žuotast = storté kar to te pari

JUNJ

poznanje sanjske:

Čute piete petelina = bete vesou

Se gledate roke = bole

Spaste od nega mosta = prite nor

Vidate dno ženo, ke se parkaže = bou segurna

prevelo te stare

Daržoč dosté kont, to potem re krikat us

Tou pravo zimo to ne neč rasté

nauada za rejče

Dielate pod uodó = dielate po skrivšče

ŽETNJAK

poznanje sanjske:

Jeste kruh = življenje dougo

Zaletite dosté vren = dobra srenča

Užgate luč = veselost
Zaletite, an ne moriete = bole

prevelo te stare

Kar ne čihajo muše, pride dober čas
Se hitro ustriele šlop, zec skoče zdrav

nauada za rejče

Ta boj slaba uas, na je ta prez znance

AVÓŠT

poznanje sanjske:

Se pot uoščite deleč = se poručite
Vstate primeren čas = uadánj
Se stopite od uoza = date za bedast

prevelo te stare

Tudi sonce ma svoje lise
Doste krat vino pride besieda

nauada za rejče

Vrejče zad pensanje = ledate se pozabite

SEPTEMBAR

poznanje sanjske:

Pite ouje = liepe reče
Morje zmotjeno = živenje zmiereno
Miete dno paleco tou roku = žalostno
hodite žuotast = lenoba

prevelo te stare

Tou stare lune to niema sjate neč
Jabuko ne spadé deleč od arbulja

nauada za rejče

Se nardite pastejo s plautame tesne = preredite kolikor moči dobro

OKTUBAR

poznanje sanjske:

Se oprate noge = nesentanje

Siekate arbulje = dosté slabo

Vidate rodite = uadánj

Vidate oblake = razpor

prevelo te stare

Siekuč trauo mlade lune, kraua se opase

Na ledej tudi kupenjë ma nosi a na čjasto

nauada za rejče

Nardite iskre su žigaleco = se slepite, slepoč

77

NOVEMBER

poznanje sanjske:

Vidate jedoč kruh = se čute slabost

Vidate uodo jasno = bogatnja

Vidate goriete nebo = zamenjanje

Dielate tou uarto = vsé liepo

prevelo te stare

Mulone ne umerejo s siemanan tou trebuho

Z orkuoto mouhe ne se več oživejo

nauada za rejče

Se storté koražan z ovci = zakrite sve slaboste

DECEMBAR

poznanje sanjske:

Jajca cele = liepe reče

Miete oblečenje bielo = okus dobar

Vidate ite snieg = bogatnja

prevelo te stare

Hudič serje zmeraj ta na te velike kup

Čast o já kapetal od galantoma

nauada za rejče.

Storté prou s strahan = storté reče tou malo časo

NEVIESTI PARNESEJO SVETEGA

DUHA TAH HIŠI

LUISA BATTISTIG

V tistin parvin liete, ki san bla oženjena, kajšan dan pred Veliko nočjo me je telefonala moja mat an me je jala:

»Poslušaj me! Ist bi imiela pridit gor h tebe an ti parnest žegnanco, potle ki jo gaspuod požegne tle par nas, popudan na veliko saboto. Tle iman puno diela, ka bi ti na mogla pridit po njo zvičer tisti dan?«

»Mama, ka si začela dielat?«

»Vien lepuo, de prou za prou bi imiela ist te jo parnest, ti pa imaš makino an vič cajta ku ist.«

»Ti viedi lepuo, de jest nieman trieba nič! Tle par naši hiši parača nona Veronika vso žegnanco.«

»Vien, de Veronika zna an nardi puno, ma ist san toja mat an muoran narest mojo dužnuost. Gledi pridit antà te povien vse lepuo! Je buojš, de se bomo guorile, kar se bomo vidle...«

Poviedala san noni, de moja mat je imiela niek za mi dat; mislila san na fujačo an na kajšne štrukje kuhane.

Nona je mučala, me nie jala pu besiede, ku kar se vie dost reči, ma se neče pokazat, de se jih zna, za na narest kajšan grieh...

Ona za veliko nuoč je bla vajena spejč mikane golobace voz fujače, ki so imieli na harbatu ice kuhano, brienje za oči an ojko tu piku.

Kupe smo jih runale an se smejale, če kajšan se je zdeu drugač ku galobac.

Zvičer na veliko saboto san šla do h moji materi, po kar ona me je bla obečala. Ta z izbe je paršla an daržala tu pest adno domačo lepo an novo pleteničico, pokrito z bielin tavajučan, an me je jala tele besiede:

»Tala je adnà stara navada. Vsaka mat muora dat hčeri parvo lieto, ki je oženjena, žegnanco. An mene moja mat me jo je parnesla, na dan pred veliko nočjo, v mojin parvin liete poroke. Ist nosin naprej tolo navado, čeglih kajšne matera so jo zapustile. An tojin dvieman sestran san jin tuole dala, ma ti na vieš nič, ker si bla puno po kolegiah.«

»Ma zakì se tuole da? Ka pride reč?«

»Ka te nie nič poviedala nona Veronika?«

»Ne!«

»Ankrat so guorili: "Neviesti parnesejo Svetega Duha tah hiši." Fujača spečena doma je Sveti Duh. Pried ku se jo dene ču foran pejš, se nardi s škarjam križ nad njo. Tuole, ki je požegnano, se snie zjutra na veliko noč na tešč, potle ki se je zmolilo kajšno molitvo.«

Not tu pletenico san pogledala; ta pod tavajučan je biu an tont plan, adna čikera, adna taca, žlica, vilce, nuož. Tuole je bluo vse novuo, kupjeno. Mama je spekla an hliebac fujače, skuhala jajca, obužgala an diela kanelo gor po njih. Not so bli še štrukji kuhani an adan salam.

Kar mama mi je dala pletenico odkrito, jo je požegnila pred mano an takole zmolila:

»Svet Križ an Svet Duh naj jo požegnajo!«.

Kar san tuole parnesla tle na muoj duom, san pokazala noni; ona pa me je jala:

»Barkà je Perina, ku te je žegnanco napravla! Kuo je lepuo videt, de šele kajšan darži za tele naše stare navade.«

Jest pa:

»Sada tuole, kar je za sniest, snejmo; to druge bon vse daržala za spomin. Nič ne bon nucala. Je prou lepuo, de me ostane tel liep spomin od moje matere an od mojga parvega lieta, ki san tle oženjena.«

»Oh, čičica moja, na dieli tega, ki na boš imiela sreče! Buog ti di zdravje an Buog ti pomaj vse uživat...«

Nona je imiela prou! Vse san nucala... ponucala!

Samuo te bieli tavajučac je lepuo shranjen tu trugli armarja. Vsako lieto ga von vzamin an ga nucan za pokrit tisto žegnanco, ki jo sada sama paračuvan z mojimi sinuovi.

Jest ne bon imiela hčere, ki me puojdejo proč od hiše drugan za neviesto...

Nečen mislit, ka bo jutre; vseč me je gledat an poslušat, kar iman sada, vsak moment, tist moment, ki živin.

Mislin na moje življenje tle v teli hiši an čudno me se zdi bit neviesta sada, ki smo sami.

Jest san šele neviesta. Vien, duo je biu pred mano, pred nami, an dost so te ranci tarpeli za nan pustit, kar sada imamo.

Mislin na vse tiste nevieste, ki tle so živiele pred mano, kajšno je bluo njih življenje, kajšno je sada moje. Nie parglihe.

Moje donašnje težave one bi jih ne mogle zastopit an prenest. Takuo jest na njih prestoru bi ne ušafala tisto muoč za tako življenje, ki so one imiele tenčas. Cajti so spremenili žene. Ratale smo vajene nosit, rešit druge, nove an kompleksne probleme. Problemi, tisti so bli an bojo.

*Sveti Duh... ankrat je biu, sada ga ne nosijo vič po naših hišah!
Hiše so prazne, zaparte. Duše zgubjene, gjuhe.*

KOMUNIKACIJA MED RAZLIČNIMI ETNIJAMI

RITA MASCIALINO

Odnosi med narodi odražajo v mnogo širših kontekstih nekomunikabilnost in nerazumevanje, ki v večji ali manjši meri označujejo eksistenco posameznika. Vsi vemo, kako nam je težko, ko drugi naših sporočil ne dojamejo in jih narobe razumejo ali ko nas celo hote obrekujejo iz zavisti ali stremljenja po oblasti. Vemo tudi, kako je naše življenje zaznamovano s prizadevanji, da bi nas bolje spoznali in nam tako priznali pravico do lastne individualitete, in kako pekoča so včasih razočaranja, ko nas drugi imajo za nekaj, kar nismo. Če je torej to vir nevšečnosti in pogosto tudi škode za nas kot posameznike, se stvari še bolj zapletejo, ko gre za odnose med družbenimi skupinami znotraj iste kulture ali med različnimi kulturami, saj so na tej ravni odnosi del zgodovine ali različnih zgodovin človeške civilizacije, postanejo uradno kodificirani in kot taki na razpolago vsem, ki želijo analizirati dokumente in dejstva, ki te odnose zadevajo. Tu sicer le bežno obravnavam odnose med različnimi etnijami, da poudarim, kako je osnova omikanega sožitja prav volja po razumevanju vsake resničnosti, ki je neobhodno potrebna, če hočemo udejaniti izbire, ki so najboljše za vse, ne pa volja po uveljavljanju lastnih pogledov na račun drugih. Tipično človeška sposobnost prevare je vezana na govorico, ki lahko služi iskanju resnice, lahko pa to ali drugo resnico tudi zamegli in sprevrže. Jezikovni nesporazumi so gotovo manj hudi kot

oboroženi konflikti, kljub temu pa povzročajo škodo. Včasih celo pripravljajo teren, na katerem zlahka zrastejo nevarnejša nasprotja. Kulturni nesporazum med različnimi etnijami ima svojo nevralgичno os v pojmu prevajanja - v mislih imamo tu prevajanje pomembnih besedil in med temi še posebej literarnih besedil, ki, kot je tako goreče izpovedal Foscolo, najbolj odražajo osebnost narodov. Ko avtorju pripišemo nekaj, česar nikoli ni izrekel, to ni demokratično niti pošteno in še manj kulturno, ker s tem razširjamo ideje, ki niso ubrane ne z avtorjem in posledično ne z narodom, ki mu avtor pripada. In ko nekdo misli, da ima en narod ideje, ki jih v resnici nima, je to gotovo zelo huda stvar - v mnogih primerih lahko pripomore k nastanku in utrjevanju topega rasizma, iz katerega se lahko razvijejo krvavi konflikti, v vsakem primeru pa gradi lažno kulturo.

Če hočemo okrepiti razumevanje med kulturnimi narodi - kakršni so v sicer različni meri narodi naše dobe -, je torej ne le potrebna, temveč nujna največja lojalnost v medsebojnem izmenjavanju informacij, suvereno mora vladati spoštovanje do besede vsakogar. Kot sem prikazala s številnimi natančno razloženimi primeri, posejanimi v raznih poglavjih svoje nedavne študije o literarnem prevajanju (*Studio sulla traduzione letteraria*, La Nuova Base Editrice, Udine 1996), tu ne moremo posploševati in obravnavati kot prevod katerokoli besedilo, predstavljeno iz izvirnega jezika v drug jezik, saj se v teh preoblikovanjih lahko v največji možni meri zrcali resnica izvirnega besedila, govornega ali pisnega, ali pa je ta resnica v večji ali manjši meri sprevržena. Vemo, kako so v srednjem veku pogosto interpretirali pojem prevajanja v mejah vulgarizacije* in

*) prim. Mascialino R., *Il volgarizzamento*, v: La Panarie, št. 111, december 1996, 'Quaderni sulla traduzione letteraria', št. 1, Supplemento (priloga).

kako ni nikoli presegel meje prirejanja nasploh, torej spremembe izvirnega besedila v skladu s pragmatičnimi cilji nosilcev kulture, kar dokazuje pomanjkanje spoštovanja do besedila, do besede drugega, skratka do človeka. Vemo, kako je veliki humanist Leonardo Bruni bil svoj kulturni boj za spoštovanje izvirnikov in z njimi človeka, za boljše poznavanje človeške resničnosti, ki je za vsakogar od nas včasih tako vznemirljiva, pa naj to priznamo ali ne. Vemo tudi, kako so drugi umirali na grmadah, krivi, da so prevajali izvirnike z največjim možnim spoštovanjem. V svoji zgoraj citirani študiji osvetljujem, kako pride do manipulacije z idejami, ki jih vsebuje izvirnik, osvetljujem torej načine preoblikovanja besedila na jezikovni ravni, ki sporočilo izvirnika sprevržejo v njegovo nasprotje ali ga vsaj prilagodijo, da ustreza območju oblasti, v katero se neizogibno vključuje prevajalec oziroma v tem primeru bolje rečeno prilagojevalec. Ko se en narod predstavlja drugemu narodu v podobni, ki je zaradi slabe vere ali nesposobnosti izmaličena, se odpirajo glavna vrata za vsa mogoča dvoumja, tudi za tista, ki imajo lahko najhujše posledice. Primeri, ki jih v svoji knjigi navajam, so pretežno literarni, vendar bi se nič ne spremenilo v primerih, ki bi jih povzeli iz drugih jezikovnih kontekstov - tehničnega, znanstvenega, filozofskega, ideološkega, vsakdanjega itd. Problem je vedno isti: vsi se moramo navaditi spoštovanja do drugih in, moram dodati, predvsem do nas samih. Ali lahko spoštujem samega sebe, ko drugega obrekujem in mu pripisujem izjave, ki niso njegove? Ali lahko spoštujem samega sebe, ko zavestno rušim drugemu ugled ali razširjam o njem neresnične vesti, pa čeprav mogoče samo zato, ker resničnih razmer ne razumem? Gotovo ne, saj je osebno dostojanstvo nekaj, kar dosežemo s trdom in osebnimi žrtvami, nekaj, česar ne najdemo na ogled v nobeni trgovini na razpolago tistemu, ki bi si ga z denarjem lahko kupil ali ga celo ukradel tistemu, ki ga ima. Je

nekaj, kar zahteva pripravljenost za razumevanje, za prenašanje vseh potrebnih naporov, da do razumevanja pride, za odpoved lastnim pogledom, ki smo jih spoznali kot neustrezne, za spoštovanje resničnosti drugih, ne v smislu, da smo se ji pripravljeni podvreči, če se nam zdi nepravilna ali v nasprotju z načeli človeškosti in demokracije, temveč v smislu, da je ne potvarjamo. Prevajanje je bilo že od začetkov pismenstva - jasno da v času ustrezni meri - temelj razvoja kulture v njenem dinamičnem smislu stika z zunanjim svetom; danes, v času, ko so stiki med različnimi etnijami zaradi večje kulturizacije, zaradi individualnega poznavanja več jezikov in zaradi krepkih sredstev množičnega obveščanja vse bolj pogosti, je napačno razumevanje vedno manj tolerirano, saj ima lahko vedno večje število državljanov, predvsem mladih, dostop do izvirnikov in lahko preverja metode in kompetence tistih, ki ponujajo besedila v prevodih, a so morda ta besedila le prilagojena po njihovi podobi. Naš čas bo morda priča nastanku novega okrepljenega humanizma, ker je sedanja stopnja napredka v poznavanju višja, in če naj komunikacija med različnimi etnijami napreduje in naj se ne barbarizira v babilonski zmedi, ki lahko privede do izbruha ne le verbalnih konfliktov, se moramo vsi ozavestiti o nujni zahtevi, da naj prevodi ne bodo sredstvo za potvarjanje identitete tega ali onega naroda, ampak poglobitno sredstvo za spoznavanje resničnosti narodov. Večjo pozornost gre posvetiti načinom in namenom prevajanja in samo prevajanje, ki upošteva ustrezne znanstvene kompetence s področja različnih strok - semantike, semiotike, logike, splošne lingvistike in njenih različnih smeri itd. - ima lahko smisel, ne pa priredbe, ki razširjajo in ustvarjajo nesporazume, seveda če je cilj ta, da prispevamo k napredku kulture v demokraciji.

ZAPIS O MATAJURJU

FRANCO FORNASARO

Matajur je najbolj priljubljena in najvišja gora na našem območju, gora, pod katero je korakalo toliko vojsk, vrh, na katerega se je želelo povzpeti več vojskovodij: tako nam na primer pripoveduje legenda o vzponu kralja Alboina, ki se je z vrha želel razgledati po svojem novem ozemlju; zgodovina pa poroča, kako je goro zavzel mladi Ervin Rommel z dvema gorskima bataljonoma, ki sta v 50 urah med boji, meglo, nevihto in dežjem opravila težko pot, ob tem pa skoraj v celoti zmedla italijanske čete in s tem odločilno vplivala na izid bitke pri Kobari-du.

87

Toda Matajur je predvsem biser predalpskega ekosistema, pravo stičišče gorskih ravnin in povsem specifičnih obzorij. Matajur predstavlja najvišji vrh geografskega območja, ki se je ob sklopu tektonskih vzrokov in nadaljnjih pojavih erozije razvilo v zapleten sistem glavnih in stranskih dolin, ki dajejo ozemlju posebno, značilno morfologijo in obenem prispevajo k izredno zanimivi naravoslovni podobi.

Če območje razbiramo v tej luči, je pomen Matajurja neoporečen: to je stičišče različnih vrst rastlinstva, križišče raznolikih klimatskih faktorjev, točka, kjer najde svoj habitat cela vrsta samoraslih vrst, zdravilnih ali ne.

Na njegovih alpskih višinah, ki so kremenaste in apnenčaste narave, lahko na primer občudujemo nekatere kamnokreče (saxi-

fragacee), različne encijane, en grint (senecio), en prstnik (potentilla), nekaj glavincev (centaureae), redke primere ekološko zelo pomembnega rastlinstva; obenem je tu zagotovo prisotna tudi favna (modras, srnjak itd.), ki zahteva pozornost in mesto-ma tudi posebno zaščito.

Nauk nekdanjega velikega naravoslovca in alpinista Juliusa Kugyja, ki je bil ne po naključju tudi predstavnik plurietničnih kulturnih tokov, (pa tudi nauk Ivana Trinka) mi narekuje prepričanje, da bi bilo treba celotno področje Matajurja še bolj ovrednotiti in zaščititi; ponavljam, zaradi nekaterih endemizmov, določenih geoloških značilnosti, številnih rastlinskih združb, da ne govorimo o etničnih in zgodovinskih vidikih, o raznovrstnih mikrofenomenih v smislu Le Goffa (na primer nekateri etnoiatrični vidiki), je to območje vse bolj "edinstveno"!

88

Toda bodimo pozorni: če se je ekosistem Matajurja rešil pred oligofitizmom kultur, ki prevladuje v nižini, to ne velja za njegove antropološke in etnične vidike. Predobro poznamo zgodbo o izseljevanju in zapuščenosti teritorija.

Tudi glede tega vidika so po mojem potrebni posegi, nujni, takojšnji posegi.

Morda bo že čez nekaj let prepozno...

Treba bi se bilo zoperstaviti toku in spodbujati okrepljeno človekovo prisotnost, prisotnost aktivnih beneških ljudi, zaustaviti izseljevanje, iskati nove poti, ki naj spodbujajo obrtne, zadružne, agroturistične dejavnosti, na primer po avstrijskem modelu, toda prirejene "ad hoc", ki bi mladim dajale možnost drugačne prihodnosti.

Vendar mladim, ki so zrastle v tem okolju, ki so zakoreninjeni v lastni etniji, ki gojijo do te zemlje isto ljubezen, kot so jo gojili njihovi predniki, ki so na njej živeli stoletja in iskali samo mir in spokojnost, ki so bili vztrajni - in zato zaslužni - čuvarji svoje

prastare kulture.

V nasprotnem primeru bi sprožili le še en nov protizgodovinski in protiekološki proces (v svojem zadnjem eseju Etnije brez meja sem zapisal, da "ni mogoče varovati okolja, če ne zaščitimo kultur, ki so to okolje ustvarile, in zato družbeno bogastvo izhaja tudi iz etnične različnosti..."), usmerjen predvsem proti tistim, ki kljub vsemu še vedno branijo vrednote svoje drugačnosti.

NAŠI LJUDJE

Trinor
Koledar

“S STRANI MATAJURJA” SPOMIN NA IZIDORJA PREDANA - DORIČA

Z večerom “S strani Matajurja - beseda in glasba, njegovo sporočilo in naši spomini” so se slovenska kulturna društva Videmske pokrajine poklonila spominu Izidorja Predana v občinski dvorani v Špetru 11.09.1996.

Skupina Beneške koranine je ob začetku večera zapela Predanovo

SLOVENCİ, İMEJMO SE RADİ

93

*Slovinci, imejmo se radi,
naj stari al mladi,
v dolinah naših zelenih,
kjer vse lepo rodi.*

*Oj bratje, čujte mi željo,
ki iz srca hrepeni:
nam Bog obvari vso zemljo
in pametne ljudi.*

*Jest ljubim svojo rojstno vas,
kjer pieli smo na glas,
jest ljubim, kar je našega,
vse, kar je lepega.*

*Na briegu pasu sem uce,
kjer je zeleni dob,
tam mame moje večni grob,
tam je moje sarce.*

V imenu Gorske skupnosti in občine Grmek je Fabio Bonini takole povedal:

Nie treba tle praviti, kuo se je muoru Dorič Štefanu sam navest šuole an meštierja. Donas pari, de so pravce, a 50 liet od tega je bluo takuo. Donas je še težkuo poviedat, kaj je biu kruh tenčas in kaj je bluo vse življenje. Kar je končala vojska, vsi so mislil, da so paršli cajti svobode, frajnosti, kjer vsak je bil mogu živiet par mieru, s tisto kulturo, s tistim jezikam, ki buj mu je šu pru. Ni bluo takuo.

94

Že proti koncu vojske se je zdielo, de vsak narod se bo mogu organizirat po svoje. Takuo Dorič je mislu, de vsi Slovienj bojo v eni sami državi, de s te drugimi narodi bo samuo sodelovanje. Je mislu, de za naše doline so se varnili lepi časi.

Ker reči so se spremenile in zgodovina je začela iti po drugi poti, nie obupu, se je vključu v tiste organizacije, ki so se buj borile za pravice ljudi in za ohranitev slovenščine.

Kar je napravo v tisku in kulturi, bojo drugi povedali.

Dorič ni biu človek, ki bi zapustiu lokalno politiko za buj velike prostore. Dan za dnem je branu svoje ideje tudi na terenu in se je močno trudu tudi za občino, kjer se je rodiu, Garmak. Je biu občinski konsiljer vič liet. Se vie, de v tistih cajtih biti komunist nie bluo lahko še posebno tle v Benečiji, biti aktiven propagandist je bluo možno samuo za tiste, ki so imiel veliko, veliko kurazo. Okuole njega so nacionalisti, ki so tiel ščistit vse, kar je slovienskega v Benečiji, napravli tako moralno grajo, de donas se čudimo, kuo ga nieso uciefal. Kajšni cajti so bli v Benečiji an glih v garmiškem kamune, nam pokaže tudi primier kaplana,

duhovnika Artura Blasutta, ki je bil preganjan z Lies. Nie imeu obedne krivice, se je obnašu samuo ku Slovenj.

Iole Namor je predstavila Predanovo življenje in delo:

Izidorja Predana smo vsi tisti, ki smo tle zbrani, poznali, dostikrat smo imeli priložnost se srečati z njim, se pogovarjati z njim. Brali smo, kar je pisal, mislimo pa, da je prav, da na kratko povemo, kakšna je bila njegova življenjska pot in mislimo, da to je potrebno, še posebno za tiste mlajše generacije, za mlade, ki ne poznajo podrobno te naše zgodovine. Korenine so sestavljene tudi iz zgodovinskega spomina, ki je še kako pomemben.

Iz Primorskega biografskega leksikona povzemamo:

Izidor Predan - Dorič je bil kulturni in politični delavec, pesnik in pisatelj.

Rodil se je 7. maja 1932 na Gorenjem Bardu (občina Grmek) v Benečiji. Umrl je 11. avgusta 1996 na prazniku Slovencev v Matajurju (občina Sovodnje). 95

Izhajal je iz kmečke družine in z materino pomočjo je že kot otrok začel brati slovenske povesti iz zbirk Družbe svetega Mohorja in vzljubil slovenski jezik. V številni in širomašni Štefanovi družini (Dorič je bil deseti in zadnji sin) so si pomagali kot dninarji in tudi Predan je služil nekaj časa za hlapca pri kmetu v sosednji vasi, ko ni imel še 14 let.

Vedno je rad segal po knjigah, ne samo slovenskih, in z narodno zavestjo je rasla v njem tudi politična zavest, da brez odprave socialnih krivic ne bo miru, ne bo pravice za širše sloje človeštva. Zato je postal komunist, še prej pa je deloval v naprednih slovenskih organizacijah.

Imel je komaj 16 let, leta 1948, ko je postal odgovoren za Zvezo slovenske mladine v Benečiji, in ta odgovornost mu je bila potrjena tudi na ustanovnem kongresu Demokratične fronte Slo-

vencev, ki je bil v Čedadu, v kinodvorani Impero, 1. maja 1949. Ko so leta 1950 ustanovili konzorcij za izdajanje *Matajurja*, je bil med ustanovnimi člani in tudi že član uredništva.

Zaradi slovenstva ter jasne in odločne časnikarske besede je bil preganjan in se je moral braniti na sodiščih.

Bil je tudi večkrat zaprt, največ časa od 23. oktobra 1953 do 7. maja 1954. Takrat je imel 22 let.

Ko se je vrnil iz zapora, je bil maja 1954 izvoljen za tajnika Socialistične fronte Slovencev za Videmsko pokrajino.

Oktobra 1955 je bil med ustanovitelji prvega slovenskega društva Benečije - društva Ivan Trinko v Čedadu. Več let je vodil to društvo kot tajnik in še več let potem kot predsednik, sicer od leta 1960 do leta 1974.

Kot prvi je organiziral Dan emigranta (leta 1963) in bil pobudnik Kamenice (leta 1971), to je srečanja sosednjih narodov.

Bil je delegat Benečije na ustanovnem občnem zboru Slovenske kulturno-gospodarske zveze in kasneje izvoljen v glavni in izvršni odbor in večkrat izvoljen za podpredsednika te krovne slovenske organizacije. Leta 1956 je bil izvoljen v občinski svet v Grmeku. Na listi Komunistične partije Italije je dvakrat kandidiral za deželni svet Furlanije-Julijske Krajine in enkrat za videmsko pokrajino. Več let je bil član pokrajinskega in deželnega odbora Zveze kmetov (Alleanza coltivatori) in v tem svojstvu je organiziral socialno pomoč kmetom v okviru društva Ivan Trinko, kar je postalo kasneje zaslužen patronat INAC v Čedadu, ki nudi pomoč našim kmetom in predvsem našim emigrantom.

Predan je tudi bil tajnik ANPI za Vzhodno Benečijo.

Od 1. januarja 1974 do konca leta 1985 je bil glavni in odgovorni urednik *Novega Matajurja*.

Zelo bogato je njegovo publicistično in literarno delo. Pisal je črtice, novele, povesti, pesmi. Večkrat je sodeloval na Sejmu be-

neške piesmi na Lesah.

Poznan je predvsem kot avtor narečnih dram in komedij, ki jih je večinoma uprizorilo Beneško gledališče, predvsem na Dnevih emigranta v Čedadu: *Modar hlapac* (1970), ki ga je igralo SSG iz Trsta (ponovitev v Čedadu 1979, Beneško gledališče); *Beneška ojcet* (1976); *Emigrant* (1977); *Žganjarji* (1978); *Kaplan Martin Čedermac* (priredba iz Bevkove knjige) (1980); *Prepoved* (1985). Večkrat je Predan v Beneškem gledališču igral tudi glavne vloge. Po radiu Trst A so bile izvedene vse njegove drame in komedije, *Emigrant* pa celo na ljubljanski TV.

Predan je bil med pobudniki, ki so ustanovili Beneško gledališče, in je bil tudi njegov predsednik.

Napisal je besedilo znane beneškoslovenske himne *S strani Matajurja*, ki jo je uglasbil Ubald Vrabec.

Predan je največ pisal po časopisih in revijah (Primorski dnevnik, Matajur, Novi Matajur, Trinkov koledar, Jadranski koledar). V Matajurju in Novem Matajurju je imel že več let stalno in priljubljeno satirično rubriko *Píše Petar Matajurac*.

Napisal in objavil je v Primorskem dnevniku novelo *Usodni intermeco*, ki je bila kasneje ponatisnjena v Matajurju.

V knjižni obliki je izšla njegova povest *Mali Tonček noče biti «sclav»* (Trst 1971).

Deset njegovih pesmi je objavljenih v zbirki *Oj božime* (Čedad 1966), ki jo je sestavil Anton Birtič-Mečanac.

Besedila Predanovih pesmi (6) za "Senjam beneške piesmi" so v zbirki *Pustita nam rože po našim sadit* (Trst 1984).

Pomembna je bila tudi njegova predavateljska dejavnost o problematiki Benečije: 1966 na študijskih dnevih v Dragi (Trst) in na več krajih, predvsem po Sloveniji, v Trstu in Gorici.

Imel je referat na manjšinski konferenci v Trstu (1974) in nastopil je tudi na konferenci o etnično-jezikovnih skupinah v Vidmu 1978. Za svoje delovanje je dobil več priznanj: odličje OF leta

1971, odličje boja in dela SKGZ leta 1979, krog z zvezdo ZSKD za življenjsko delo leta 1988, medaljo za hrabrost predsedstva SFRJ leta 1981, odličje svobode z zlatim listom, ki mu ga je dala ZKO Slovenije leta 1979, »garibaldinsko zvezdo« od VZPI-ANPI leta 1978.

Iz bogatega zaklada njegovih publicističnih in literarnih del so črpala društva, skupine in posamezniki, ki bojo danes nastopili v spomin na Doriča v zahvalo za vse, kar je naredu, pa jaz mislim, da je to tudi nekaka obveza, ki jo vsi tukaj sprejemamo, da bomo nadaljevali po tisti poti, ki jo je on začrtal.

Naj preberem še pismo, ki mo ga dobili danes zjutraj v naši redakciji in nam potrjuje, da tukaj nismo sami, da so v duhu, ker drugače ne morejo, z nami številni ljudje, beneški ljudje, ki živijo po svetu.

DORIČU V SPOMIN

Mati Benečija spet žaluje.

Zgubila je še enega vrednega sina, sina, ki jo je tako srčno ljubil, stalno branil in opeval, nikdar ne zapustil, kakor mnogo nas, ki smo šli v svet s trebuhom za kruhom.

Dorič jo je varoval še za nas, da ni prišla potujčena, temveč je ohranila njen lepi obraz, njene lepe pesmi in navade.

Hvala ti, Dorič, za tvoje požrtvovanje in neizmerno ljubezen do naše skupne matere.

Počivaj mirno v njenem naročju.

Adeli, Vladiju in Marku stiskamo roko v sožalju.

Lucia Trusgnach je v imenu društva Ivan Trinko prebrala spomine Izi-
dorja Predana o ustanovitvi prvega slovenskega kulturnega društva v Vi-
demski pokrajini:

PREVIHRALI SMO VIHARJE

*Bila je nedelja 2. oktobra 1955. leta, ko smo se zbrali možje, de-
lavci in kmetje, a predvsem mladina iz raznih krajev Beneške
Slovenije v Vidmu, v skromni dvoranici v ulici Vittorio Veneto
32, na ustanovnem občnem zboru kulturno-prosvetnega društva
"Ivan Trinko".*

*Prišli smo v Videm, da po stoletnem molku ustanovimo svoje pr-
vo kulturno društvo. Prišli smo zato, da svoj rod dvignemo na
kulturno višino svojih bratov, da ne bomo več zaostali, da bomo
po sporočilu svojega mrtvega, a vedno živega voditelja Ivana
Trinka čuvali in branili narodni in kulturni zaklad...*

*V tistem obdobju so bili hudi časi za Beneške Slovence. Pri-
pravljali so se razni ustrahovalni procesi, a nas ni ovirala ne
bojazen ne trud...*

*Že na ustanovnem občnem zboru smo bili izrazili željo, da bi
ustanovili krožke po večjih centrih Benečije, pevske zборе, gle-
dališke skupine, da bi prirejali kulturne manifestacije, in smo se
bili vsi obvezali, da bomo delovali v teh smereh.*

Takrat smo položili temelj našemu kulturno-prosvetnemu delu...

*Šlo je mimo mnogo let. V naših prizadevanjih smo bili deležni
uspehov in porazov, toda pozitivni rezultati našega delovanja so
danes na dlani, vsem očitni. Danes imamo dvojezično šolo,
časopise, pevske zборе, Beneško gledališče, številna kulturna
društva, ki s svojo aktivno dejavnostjo krijejo vse področje, na
katerem živimo Slovenci v Videmski pokrajini, ki nam pričajo,
da smo se tesno držali Trinkovih izročil.*

Michele Obič, predsednik zadruga Novi Matajur, je prebral uvodnik, ki ga je Dorič, kot novi odgovorni urednik, napisal januarja leta 1974. ko je izšla prva številka Novega Matajurja:

NAPREJ ZA NAŠE PRAVICE

Evo vam, dragi beneški Slovenci, Novi Matajur:

Novi Matajur je bil potreben, ker je prišlo do sprememb v boju za naše narodnostne, gospodarske, kulturne, politične in socialne pravice. Torej za novo situacijo. Novi Matajur, list, ki naj bo glasnik vsega, kar je novega pri nas, čeprav ne bomo zane-marjali tistih starih univerzalnih vrednot našega moralnega, kulturnega, političnega in narodnostnega življenja.

V zadnjih letih je prišlo do ustanovitve raznih kulturnih društev v naši ožji deželi, ki vsako po svojem, čeprav se poslužujejo različnih strategij in izhajajo iz različnih ideoloških stališč, dajejo svoj doprinos za pozitiven razvoj v Beneški Sloveniji in jim je nekje vsem skupen cilj: rešitev naše narodnostne skupnosti.

Novi Matajur želi biti povezovalac v boju društev in skupin za naše pravice.

Hoče biti glasnik njihovih teženj in novega položaja, odprt vsem, ki želijo preporod Beneške Slovenije. Zato pozivamo vse ljudi dobre volje na sodelovanje, da bo postal naš časopis vreden novemu času in nalogam, ki ga čakajo, da bo bran in priljubljen pri vseh naših ljudeh.

Vsem je znano, da pri nas nismo imeli in nimamo slovenskih šol. Čeprav govorijo vsi naši ljudje slovensko, jih je manj tistih, ki znajo brati v materinem jeziku. Mnogi radi berejo v dialektu, ker čutijo, da je samo to popolnoma njihovo. V zadnjem času pa imamo precej prijateljev in podpornikov v vrstah italijanskega in sosednjega furlanskega naroda, ki bi radi še bolj globoko razumeli naše probleme in pokazali svojim prijateljem, kaj želimo in za kakšne pravice se borimo. Imamo takšne tudi med beneški-

mi Slovenci, ki so bili vzgojeni in izučeni v italijanskem jeziku in kulturi, a so odkrili v zadnjem času sami sebe, odkrili svoj pravi izvor, vzljubili naš jezik, našo kulturo in nas podpirajo z vsemi močmi, v našem pravičnem boju, a ne znajo brati slovensko. Iz teh razlogov bomo poskušali zadovoljiti vse. Zato bomo pisali v slovenščini, dialektu in italijanščini, da bodo vsi razumeli naš boj in naše probleme, v upanju, da nas bodo vedno bolj podpirali in z nami sodelovali.

Da pa ne bodo nastale dvoumnosti, naj že tu povemo, da izhajamo iz svetih tradicij NOB in nam je drago vse, kar je bilo pridobljeno z rezistenco, a spet ponavljamo, da bomo odprti do vseh ljudi, društev in skupin, ki se zavzemajo za boljše in pravičnejše življenje naše dežele.

Časopis bo živ in priljubljen, če bo imel sodelavce na vseh koncih in krajih naše zemlje. Že širok ter reprezentiven uredniški odbor, ki je bil ustanovljen za njegovo urejevanje in izdajanje, nam da upati, da nam ne bodo manjkali sodelavci.

Želimo, da bi prišel naš Novi Matajur v vsako hišo, v vsako družino Beneške Slovenije, pa tudi med emigrante. Samo tako bo nagrajen trud uredniškega odbora in delno dosežen cilj, zaradi katerega je prišel na luč v našem novem življenju.

Skupina Beneške koranine je nato zapela pesem Valentina Birtiča-Zdravka

101

VESELA SEM BILA

Vesela sem bila,
vesela še bom,
sem fanta pustila,
ker ljubim svoj dom.

*V beneški dolini
m'je zibka teklà,
moja parva beseda
slovenska je bla.*

*Zato pred Bogom
prisego tardim,
da Beneške Slovenije
nikdar ne zapustim.*

Renzo Gariup, predsednik Beneškega gledališča, se je Doriča spomnil z besedami iz njegove drame *Emigrant*:

Dragi tata,

*imeu ste ražon. Tle je vse čarno, pa dielo težkuo an nagobarno.
Dug cajt mi je. Čujem domotožje, nostalgijo po domu, po našem
dobrem zraku, po naših sončnih poljanah.*

*Tu se mi zdi, da so še tič žalostni, da ne prepievajo kot dol par
nas.*

*Tle ne čujem domačih zvonov, ne prepevanja naših piesmi. Vsak
dan tisto an podobno dielo.*

*Kadar se vrnemo z diela živi an zdravi, zahvalimo Boga, da je
šu dan srečno mimo, a se že bojmo, kaj bo parnesu drugi dan. Iz
jame se vračamo črni kot zamuorci.*

*Parjateljji se poznamo samuo po glasu an po zobieh, če se
kajšan posmieje.*

Težak an granak je kruh, ki ga tle služimo.

*Tle nardim kajšno lieto, potle se vrnem obdelovat naše sončne
poljane.*

*Lepuo se imiejte z mamo. Varvite Marijo. Ne pustita jo same, da
se ji ne bo kaj zgodilo.*

Vas pru lepuo pozdravljam an objamem.

Vaš sin Marjo

Za Dvojezični šolski center-Zavod za slovensko izobraževanje je Eva Golles prebrala iz Petra Matajurca:

KADAR JE PARŠU V ŠUOLO DIREKTOR

Ankrat je paršu iz Vidma v našo dolino nieki šuolski direktor. Ta je teu, da bi znali naši majhni otroc vič, kot znajo veliki po drugih krajih. Vi pa veste, da obedan ne more napravt buj drugega koraka, buj duge štopinje, kot ima dugo nogo.

Direktor je stopu v šolo, kjer so se učili otroci parve, druge an trečje elementarne klaše.

Šu je za katedro an se usednu.

»Sada vas bom vprašu nieke reči, da bomo videli, kaj ste se učili an kaj znate,« je jau majhnim otrokam.

»Ti,« je pokazau s parstan na Miklavžovega Janeza, ki je sedel v drugi klopi, »vstani gor!«

Otrok vstane an se je vas tresu od strahu.

»Povej mi, katero je narbuj veliko pristanišče, port v Italiji.«

Janez se ogledne po šuolarjih, potle začne debelo gledat v direktorja an muči.

»Nu, povej mi, saj ni tako težkuo!«

»Rim,« odguori Janez.

Od zadnje klopi je niešan znau odguorit na vprašanje an je pod glasan šepetu: »Genova, Genova, Genova!«

Janez je biu previč deleč od njega, da bi ga biu ču. Čuli pa so ga drugi.

Direktor pokaže s parstan na šuolarja v trečji klopi an ga buj ostro praša: »Katero je glavno miesto, kapital od Italije?«

Ta šuolar, ki je ču priešnje šepetanje zadnjega od klopi, je hitro odguoriu: »Genova, Genova, Genova!«

Direktor se je huduo razjezu, obarnu se je do trečjega, ki nie še znu lepuo po italijansko, saj je hodu v parvo šuolo: »Povej mi,« mu je kuazu, »duo je zapisu "Divino Komedijo"?«

Direktor ga je ježno an srepuo gledu. »Povej mi!« je še buj zarju, ko je mladi šuolar muču.

»Ist, ist jo niesan napisu, ist nee, ist nee!« mu je odguoruu an začeu jokat.

Na tuole direktor še buj razjezen zarjuje na mlado učiteljico: »Gospodična, vaši otroci so puno odzad!«

Učiteljica se hitro obarne k šuolarjem an jin ukuaže: »Otroci, vas prosim, napravite korak naprej!«

Tokrat gospuod direktor ni vič vzdaržal, popadu je klobuk, šu iz šole an ježno zaloputnu vrata za sabo.

Šu je naravnost k šindaku an mu poviedu, kaj mu se je zgodilo: »Kadar san adnega vprašu, kdo je napisu Divino Komedijo, je imeu kuražo odguorit, da jo nie on napisu.«

Direktor je vas razburjen an se briše pot s čela.

»Potolažite se, potolažite se, gospuod direktor,« mu pravi šindak, »ist poznam otroka, je pameten an pridan, a poznam tudi njega tata, ta je prava kanaja! On je kopac vsega, lahko da je on napisu tisto komedijo, ki pravite!«

Direktor je tudi šindaku zaloputnu vrata. Še nikdar prej ni šeu takuo jezan an oparjen pruoti Vidmu kot tisti dan.

Dante Cencig je v imenu Planinske družine Benečije prebral iz Petra Matjurca:

SAMUO SMART MI LAHKO ZAPRE USTA

»... Sem tudi - in tuo viem - napoti, škomod za puno od njih, posebno tistin, ki nieso parjatelji naše slovenske skupnosti in so naspruotni progrešu naše Benečije. Ti ljudje probajo na vseh sort viže utihniti muoj glas, mi zamašiti, zatisniti ali zapreti usta. Ne bo šlo! Že od začetka sem poviedu, da bom graju, šinfu tiste, ki dielajo v politiki, kulturi an ekonomiji škodo našim ljudem, našim vasem in dolinam. Poviedu sem, da ne znam in ne poz-

nam kompromesu. Zame sta pravica in resnica vič vriedna kot zlatuo...

Sem svoboden, sem fraj glas svobodnih ljudi ali tajšnih, ki tajšni želijo biti. Obedan naj ne prova zapreti mojih ust. To lahko stori samo smart.

Za moje delo, za moje pisanje, za moje besiede donas kot včeraj odgovarjam sam, pred Buogom an pred svetom!...«

in še dodal:

Dorič je umaru na srečanju Slovencev na Matajуре, je umaru na tistem, ki je bluo njegovo srečanje, samuo takrat mu je smart zaparla usta an zdeј odgovarja pred Buogam.

Jaz rečem, da niti smrt mu ni zaparla ust, če mi bomo nesli naprej njega dielo an njega besiedo.

Se pravi, da človek pride na sviet, an če ga pusti takega, ki ga je ušafu, je že dobro. To ni zadost. Vsi bi muorli pustit sviet malo buojši, kakor smo ga ušafali, ker če starost nam vrieže kožo, zametati naše ideale, našo kulturo nam vrieže dušo in zatuo bomo tudi mi odgovarjali pred Buogam.

105

Renzo Mattelig je v imenu Zveze slovenskih izseljencev prebral Doričevo pesem, posvečeno emigrantom:

DOMOV ŽELIM

*Do garla sem sit Pariza,
Bruslja, New Yorka, Stuttgarda,
Ottawe, Zuricha, Camberre.
Do garla sem sit vesokih palač,
tisočerih luči in bogatije sveta,
ki mi na šobe zapira vrata.
Naveličan sem ropotajočih mašin*

*po fabrikah, belgijanskih minjer,
švicarskega mraza in gospodarjev,
avstralskih plantaž in kanadskih gozdov.
Štuf sem nositi valizo po svietu.
Domov želim
gor pod Matajur, v mojo staro,
kumrano, zakajeno hišico,
kjer me čaka moja mama,
joče in kliče, naj se vrnem.
Me ne ustavi več nobena sila,
noben grom,
zdaj, zdaj vrnem se na dom!*

Za Zvezo beneških žen je spregovorila predsednica Bruna Dorbolò:

106

Žalostno vemo, da ni takuo močne besiede, de te more svetu varnit, ma tvoje živijo an tuo čujemo naco vsi, de si mez nas. Lepuo si jih poznu ti besiede, lepuo si jih znu nucat an lepuo si viedu za njih muoč.

Takuo, kar se je Zveza beneških žen rodila, se niasi špodielu za nam, toja žena je bla z nam, lepuo si poznu nje pamet, nje muoč an nje kuražo.

Kar obedan nas nie teu poslušat, nam si dau besiedo na Novim Matajurje.

Vemo, de vse, kar je beneškega, je par tojim sarcu, takuo donas an mi, beneške žene, smo tiele bit tle za ti reč »Zbuogam Dorič!«

Riccardo Ruttar je v lastnem imenu dodal:

Malo vič ko no lieto je mene takole pisu Dorič:

«V molitveniku, kjer je napisu tudi svoj testament za Beneške Slovence, je naš pesnik msgr. Ivan Trinko napisu na nieki strani

da, tam v Jožefatovi dolini, ko nas pride sodit naš Odrešenik, on ki je preliu svojo kri, biu na križ parbit, da bi odriešu grehe sveta, tam ne bo advokatu, ki nas bojo branil, tam nas bojo branile samuo dobre diela." An buj napri me je vprašu, »Kje si bil tekrat, kaj dielaš v naših vrstah?«

Mu niesam odguoriu.

Dorič je biu pa odkrit človek, je poviedu, kar je mislu an je biu koherent, dosleden. Je dielu, kar je pravu, an je pravu za reči, za katere je biu prepričan, voz sarca, zavuoij telega mu je bluo težkuo zamierit, takuo ki mu niesam tekrat zamieru.

An kar namest srpina je nucu skiero.

Nie biu mahan s tistim, ki je vidu ku naobarne. Celuo življenje je dielu, za de oživieje beneški slovenski drieru, mu je čedu okuole garmuovje an odriezu, kar je mogu, arbido, kar je raslo okuole njega, de mu na bo dielalo škodo.

Kajšan krat je tudi kliestu, kar je spahalo okuole debila, prepričan, de močni varhi an vieje na varhu bojo dajale buj močnuo an sladkuo sadje.

Je biu Dorič zviest an močan varuh slovienskega drevesa.

Kuo je biu rad, če je biu dočaku dan, ko bi italijanske oblasti sparjele tele slovenski drieru, ki on je branu, ne ko te dujega, ma ku te pravega an bi zastopile, de njega saduovi so saduovi parjateljstva, spoštovanja pravic do vsakega an velika bogatija tudi za italijansko daržavo, nazadnjo, kar bi se zacelile rane, stare rane. Če drieru je šele - tajšan, ki je, zdreu al bolan - je tudi zasluga takega varuha.

Donas vsi čakamo, de zaries Italija an ciela Evropa sprimejo kupa ne samuo naš slovienski drieru, pa tudi celuo host, ki nam je takuo blizu, an de pade vsaka ograja, de bojo lepuo rase pod soncam vse sorte dreves. Ma tudi kar novega raste na slovenskem drevesu an okuole njega.

Anton Birtič se je v imenu Anpija zahvalil za vse, kar je dobrega v tej organizaciji dolga leta napravil pokojnik in prebral njegovo pesem:

NE BODI ČRV

*Ne živi sam zase,
sam zase živi samo črv!
Ne bodi gluha
ob jokanju lačnih otrok,
ne bodi slep ob obupu
mater,
ki jim ne vedo
kaj dati v usta!
Ne živi za jedilo,
pač pa jedi, da bi živel,
da bi od življenja dal človeštvu,
kar moreš in znaš.
Čuj trpečo človeštvo
in stori, kar moreš,
za njegovo odrešenje.
Sodi s svojo glavo
dobrote in grehe sveta,
ne nosi svojih možganov
v skladišče »komande«
za drobtinice,
ki jih črv potrebuje
za svoje nepomembno življenje.
Ne skrivaj glave kot noj
v pesek pred resnico.
Če nočeš biti kot črv,
samo ena pot je pred tabo:
bodi človek,
pa naj stane, kar stane!*

V imenu društva Rečan je Doričevo delo in sporočilo povzel Aldo Clodig:

DORIČU V SPOMIN

*En vrt, pun lešče.
Samuo na roža se je lotila
pruoti nji in se gledala branit
in dajala kuražo
tudi drugim rožam,
ki so klavarno tarpiele pod plevelom.
"Vstanita! Stopita na dan!"
In tisti vrt je ratu pun rož,
ki so se arzšerile po dolinah
in se še šierijo.
Na žalost tista roža je zaspala,
pa nje sienje bo še rodilo.
Dorič! Tvoje besiede bojo rodile za te,
kjer so pune ljubezni do tvojega naroda,
do tvoje zemlje, do tvojih idej.*

109

Neva Lukež se je Doriča spomnila z naslednjimi besedami:

Sem novinarka, slovenska novinarka, Tržačanka po rodu, in moram reči, da poznam Tržaško, poznam Goriško, nisem pa pred tolikimi leti poznala Benečije in prvi Benečan, ki sem ga spoznala in s katerim sem dolga leta delala, prehodila beneške vasi počez in podolg, je bil prav Izidor Predan. Bil je tisti, ki mi je vlil ljubezen do Benečije, tako da sem jo gledala z njegovimi očmi, z njegovo ljubeznijo, ki se je izražala v vseh njegovih dejanjih, v vsem njegovem delu. Vedno mi je rekel: »Neva, tako moraš ljubiti Benečijo, kot imaš rada Trst, Tržačane ali pa vse Slovence in mogoče smo mi te ljubezni še bolj potrebni, kot so

jo drugi,« in tako sem razumela, tako sem ga spoznala in tako sem ga imela rada kot prijatelja. Zadnjič sva se videla na sedežu društva Ivan Trinko, ko je bil že močno bolan. Komaj je spregovoril nekaj besed na proslavi (40-letnici), in ko sem mu dala roko, mi je rekel: »Neva, žal mi je, marsikaj sem hotel še povedati, marsikaj pa sem moral pustiti, ker mi je preslabo. Žal mi je, da nisem omenil mojega prijateljstva s tabo.«

Dragi Izidor, jaz tvojega prijateljstva ne bom pozabila, niti ne Benečije, takšne, kot si mi jo ti opisoval, kot si jo ti gledal in kot si jo ti ljubil.

Ob sklepu večera se je v imenu družine še enkrat poslovil Vladimir Predan:

110 Srčno se zahvalim vsem prisotnim, ki so se udeležili te komemoracije. Posebna zahvala naj gre tistim, ki so telo komemoracije hoteli in uredili. Nikoli ne bomo pozabili vseh vas, ki ste z vašo prisotnostjo na različne načine že pred pogrebom, med in pozneje, hoteli biti z nami prijateljsko solidarni. Nešteto obiskov, telegramov, telefonat smo sprejeli od prijateljev, organizacij, društev, oblasti in od navadnih skromnih ljudi, ki so bili tatu hvaležni za pomoč, ki jim jo je bil dal v različnih slučajih in na različne načine. Navadni ljudje, delavci, Beneški Slovenci in ne, kategorija ljudi, ki jo je oče imel zelo pri srcu, saj je prihajal iz takšne družine. Za takšne ljudi, ki jih je spoštoval in ljubil, za njihove, za naše pravice se je on trudil in boril in je bil preganjan. Zapoznal je sramoto fašizma, ko je imel samo šest let, ko so mu v šoli prepovedali materni jezik in ko je v kotu razreda gledal in se jokalo, kako prijatelji učenci grizejo kruh in marmelado, njemu, lačnemu otroku, pa je bilo to prepovedano: družina Predan ni mogla in ni hotela plačati fašistične izkaznice.

Od takrat je postal drzen antifašist.

S ponosom sem gledal na množico ljudi, ki mu je bila prišla

dajat zadnji pozdrav. To je bila zahvala človeku, ki je znal biti prijatelj z vsemi. Nikoli, potrdim nikoli, ni vprašal nič zase, bil je zelo radodaren.

Presenetilo me je, ko je župnik v cerkvi pripovedoval o njegovi zadnji želji, oziroma da je vprašal zase en Očenaš. To ni bilo njegova navada. Vprašal sem se, ali se je še kdaj dogajalo, da na kakšnem našem pogrebu ne bi bili zmolili en Očenaš za rajnega. Gotovo, da ne.

Mislim, da je ta molitev za nas Beneške Slovence najvažnejša in najbolj pomembna molitev.

Moja draga stara nona me jo je bila naučila, ko še nisam znal lepo hoditi.

Zakaj pa je hotel tata, oče, biti gotov, da bo ta želja izpolnjena? Nenadoma mi je prišla v glavo zgodba od Mihca in Tončka, ki mi jo je bil pripovedoval oče, ko sem bil še otrok, nekaj več kot trideset let od tod.

111

Tonček in Mihac sta bila dva mlada fanta iz iste beneške vasi.

Zaradi svojih različnih političnih idej se nista mogla. Že precej let si nista več govorila in sta se sovražila.

V tistih letih je v Benečiji vladala huda revščina in vsi ljudje so prosili in molili Boga, da bi bil pridelek kostanja in sadja bogat, da bi ga mogli menjati za koruzo v Laškem.

Hodili so bosí in potiskali burelo polno žakljev kostanja in sadja, dneve in dneve, kilometre in kilometre, tudi do petdeset.

Spali so po štalah, v hlevih, na senikih, če se jim je posrečilo. Dokler niso zamenjali zadnji kostanj s koruzo, se niso vračali domov. Družine ne bi preživele zime brez tiste moke.

Fantje so imeli nalogo prevoza. Nekega dne se je zgodilo, da sta družini Tončka in Mihca pripravili burelo; Tonček in Mihac sta jo pa morala peljati. Gledala sta se pod očmi in se brez besed napotila s težkim tovorom.

Tonček je bil brihten, radodaren fant in odprt, Mihac pa drzen,

šumljiv, močnejši od njega in Tonček se ga je bal. Tako različna sta bila kot ogenj in voda.

Že od prvih korakov se je razumelo, da bo njihovo potovanje težje, kakor bi moralo biti.

Tonček na levo, Mihac pa na desno. Eden je rinil, drugi pa vlekel. Kljub temu sta v tišini proti večeru dospela v Laško.

Tonček, odprt fant, kakor je on bil, je večkrat skušal na različne načine po poti Mihca umehnit. Razumel je, da na takšen način ne bi mogla dela opraviti. Skušala sta preko raznih družin kmetov zamenjati, pa se jima ni posrečilo. Mihac je hvalil svoj pridelek in zanemarjal Tončkov. Tonček pa je moral molčati, se ga je bal.

Grdo jih je bilo videti. Ljudje so se spraševali, kako pa mislita ta dva fanta doseči skupni rezultat na takšen način. S sovraštvom, z zanemarjanjem, brez skupnosti, brez govora ni pametnega dela in rezultatov.

Prihajala je že noč. Mihac in Tonček nista še bila nič opravila.

Nenadoma se kolo od burele odvijte in vse se prevrne in zruši na cesto.

Tonček je skušal sam popraviti okvaro, pa se mu ni posrečilo. Isto je naredil Mihac. Vse je ležalo tam pri cesti.

Čez nekaj časa se je Tonček skušal zopet z Miho pogovoriti. Ta pa le nič.

Obupano je začel razmišljati in se spraševati, kaj ima početi.

Obupan in zajokan je začel na ves glas moliti Očenaš.

Zmolil je samo nekaj vrstic molitve, ko je slišal z one strani ceste, da mu nekdo odgovarja: bil je Mihac!

Ni mogel se izogniti molitvi zaradi globokega spoštovanja do Boga.

Ko sta lepo zmolila Očenaš, sta se dolgo časa spogledala in pozneje glasno zasmejala.

Mihacu se je bil vrnil glas. Segla sta si v roko, zavihnila rokave

IKONE

Pasquale Zuanella

Čeprav je Beneška Slovenija majhna, se najde več ljudi, ki so vredni omembe. Mednje vsekakor spada Pasquale Zuanella, diakon vzhodnega obreda in znan ikonograf samouk, ki živi in dela v visokogorski vasici Matajur.

Rojen je bil leta 1946 v Bijačah v občini Podbonesec, sin slovenskega kmeta Antona in matere Gabrijele. Osnovno šolo je obiskoval v Bijačah in Tarčetu, nižjo srednjo šolo v malem semenišču v Castelleriu, klasični licej pa v Vidmu. V Rimu je študiral teologijo na Gregorjanski univerzi, kjer je tudi diplomiral. V času študija je bil gojenec papeškega zavoda «Russicum».

Na Sapienzi v Rimu je študiral jezike in tuje književnosti. Znanje beneškega narečja mu je olajšalo študij slovenščine in ruščine, katero je poglobil na fakulteti v Rimu. Vmes je prebival v Bergamu, kjer je sodeloval pri organizaciji Russia Cristiana, katere naloga je bila seznanjati Italijane s stvarnostjo v Sovjetski zvezi, še posebej s položajem krščanstva. Leta 1975 se je vrnil v Rim in bil med ustanovitelji središča Russia ecumenica, ki je nastalo z namenom pomagati beguncem iz Sovjetske zveze, ki so od tod odhajali v prekomorske dežele. Istega leta je bil posvečen v diakona bizantinsko-slovanskega obreda. V Rimu je ostal do leta 1978, nakar se je vrnil v Benečijo, najprej na Trčmun, nato pa na dom v Matajur.

Že v času bivanja v Rimu se je ob študiju duhovnosti vzhodnih Cerkva začel zanimati za ikone in njihovo izdelavo, odločilno pa

je bilo srečanje z redovno sestro Irino iz ženskega ruskega samostana v Rimu, ki mu je tudi v praksi pokazala način slikanja ikon.

Zuanella slika v glavnem po naročilu in se pri tej dejavnosti zgleduje po tradicionalnih upodobitvah, znanih v različnih evropskih deželah. Tudi pri uporabi barv in pozlat ter veziv ostaja zvest tradiciji.

Kako nastaja ikona?

Na deski, katera mora biti pripravljena na poseben način, se začrta okvir izbrane podobe. Nato se nanese zlato plast na dele, ki morajo biti pozlačeni. Ti so predvsem žarni venec in podloge. Končno se začne barvanje s tempera barvami (zemlje, pomešane z jajčno tempero).

Ta del je najbolj zahteven in je potrebna dobra izkušnost umetnika za čim boljši končni rezultat. Ko se to konča, se pusti nekaj dni ali več, da se barve dobro posušijo. S tem je ikona pripravljena za nanos zadnje plasti in sicer laka, ki deluje kot zaščita.

Čas izdelave ikon je odvisen od več faktorjev: od velikosti, od kompozicije, od uporabljene tehnike, od vrste lakov za zaščito in seveda od spretnosti umetnika. Ikone Pasquale Zuanelle lahko uvrstimo med umetniško obrt visokega nivoja in predstavljajo za naše območje originalno posebnost. Večkrat je razstavljal na skupinskih razstavah v Čedadu, Klodiču, Špetru, samostojno pa leta 1988 v kraju Flambro (občina Talmassons) v Furlaniji.

V prostem času riše za časopis Dom vzgojne stripe v beneškem narečju, kot so Svet vangel, Zgodovina parve Cerkve, Ciril an Metod, slovenska apostola. Za isti časopis piše in riše tudi humoristično obarvane Mihove zgodbe.

IKONE, NJIHOV NASTANEK IN POMEN

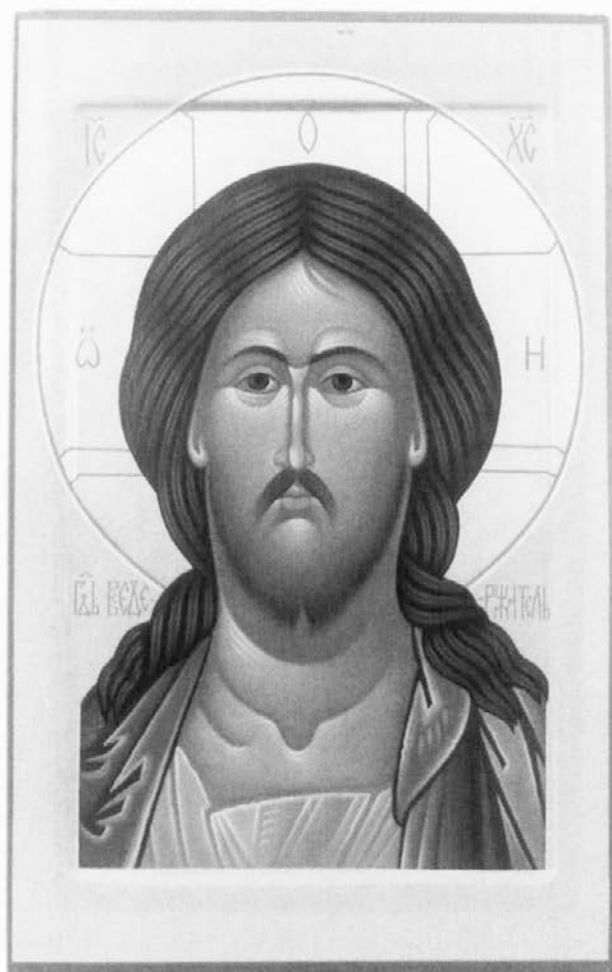
Ikona je nastala na Vzhodu in je skupno premoženje Vzhodne in Zahodne Cerkve. Prvi slikarji ikon so bili menihi, ki so študij slikarstva povezovali s pokoro in duhovno askezo. Ikone predstavljajo teologijo v slikah, zato mora biti ikonograf tesno povezan s Cerkvijo.

Bizantinska ikonografija je tesno vezana na liturgični koledar, ker je ikona vedno predstavitev Boga v njegovem zgodovinskem utelešenju. Poznamo več skupin ikon in sicer ikone Odrešenika, Matere božje (Bogorodice), svetnikov ter praznične ikone.

Ikona (iz grške besede eikón – podoba) se pojmuje kot okno, ki je odprto v večnost. Z njo se nam ponuja možnost, da nam božja resnica postane vidna in razumljiva. Obenem smo po ikoni deležni nekega odseva od zgoraj, ki razsvetljuje našo zemeljsko stvarnost. Prepoznanje ikone ne more biti zato naturalistično, ker nam odpira pogled v globino Skrivnosti, v mistični pomen tega, kar obstaja. Iz tega sledi stalna prisotnost verskega in celo bogoslužnega namena, ki opazovalca nujno vabi k molitvi in razmišljanju v kontemplaciji.

Umetnost ikon je dogmatična in obredna in vse v njej temelji na nauku Cerkve. Pri nastajanju ikon je zelo pomembno poznavanje geometrične strukture, ki je potrebna pri določanju strukture in kompozicijskih modulov. Doprne figure se vnašajo v trikotnik, pri čemer je odločujoč svetniški sij. Drugačno geometrično strukturo imajo cele figure in praznične ikone. Barve (zemlje, pomešane z jajčno tempero) se uporabljajo glede na njihovo transcendentno vrednost, torej glede na njihovo moč, da izrazijo božje bistvo. Vsaka barva ima simbolno vrednost, vezano na predstavitev človeškosti in božanskosti, teme in luči. Osnova krščanske ikonografije je Kristusovo utelešenje, najzve-

stejša podoba Odrešenika pa je njegova doprsna figura. Ikona Matere božje hoče izraziti predvsem skrivnost božjega Materinstva. Ikona svetnika ne predstavlja zgolj trenutka iz njegovega življenja, temveč sintetizira svetnikovo izkustvo askeze in vere, značilnosti njegove zgodovinske poti k svetosti. Praznične ikone predstavljajo najpomembnejše praznike v liturgičnem letu, ki so: Rojstvo Matere Božje, Posvetitev Device Marije v templju, Oznanjenje, Kristusovo Rojstvo, Gospodovo darovanje v templju, Krst, Spremenjenje na gori, Vhod v Jeruzalem, Velika noč, Vnebohod, Binkošti, Sveta Trojica, Marijino Vnebovzetje in Povišanje sv. križa. Zvesto predstavljajo biblijske epizode v vseh detajlih in pogosto razvrščajo več faz dogodka. V njih lahko opazimo vpliv epskega modela, ki se kaže v zvestem kronološkem podajanju dogodka, ter dramatičnega modela, ki se izraža v Kristusovem osrednjem mestu v kompoziciji.

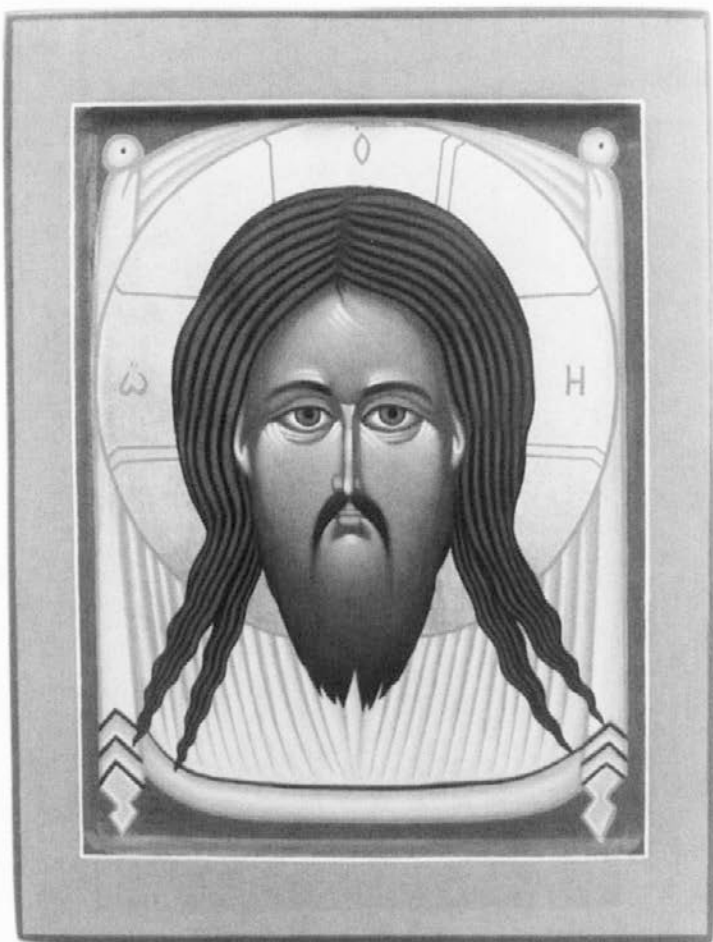
PANTOKRATOR

MATI BOŽJA NA PRESTOLU

ODREŠENIK NA PRESTOLU

ODREŠENIK AHEIROPOIET

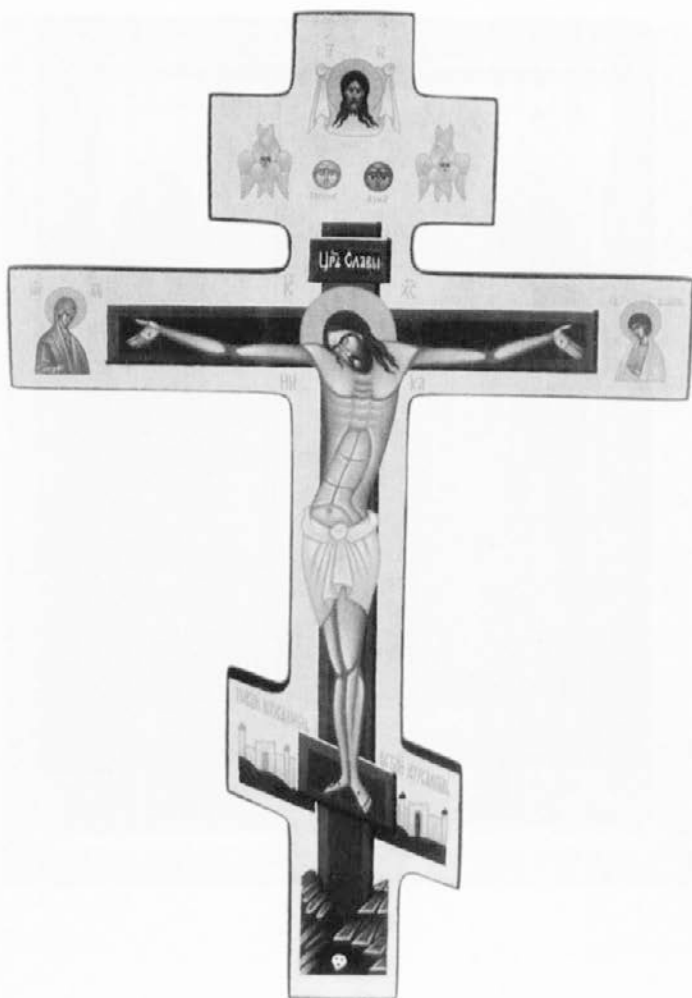
PETROVSKAJA MATI BOŽJA

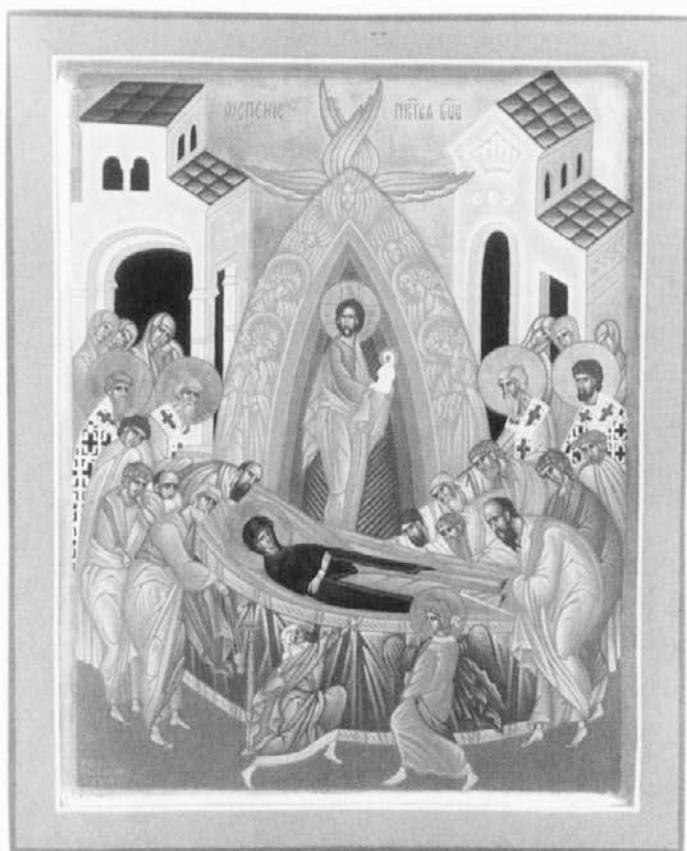
ŽALOSTNA MATI BOŽJA

ARCHANGEL MIHAEL

RUSKI KRIŽ

MARIJINO VNEBOVZETJE

SV. JURIJ

ARHANGEL MIHAEL

ARHANGEL GABRIJEL

GOREČI GRM

DVANAJST PRAZNIKOV

in popravila burelo. Z božjo pomočjo se jima je bil vrnil um. Drugega dne, pred mrakom, sta bila že doma s polno burelo make.

Postala sta velika prijatelja. Nobeden ni bil tako hiter kot oni za zamenjavo.

S tem Očenašom, po mojem mnenju, nam je hotel Dorič, moj oče, dati zadnji nauk.

Upal je, da bodo na njegovem grobu vsi molili Očenaš, prijatelji, nasprotniki in sovražniki, in da po molitvi bi si vsi malo pogledali v oči in z božjo pomočjo končno prišli do uma, da naša uboga beneška burela ne more potovati s sovraštvom in s prepirom, ampak samo s prijateljstvom in s skupno močjo.

Spominski večer je pevski zbor Rečan sklenil z znano Predanovo pesmijo

S STRANI MATAJURJA

113

*S strani Matajurja nebo se jasni,
po temnih oblakih spet sonce žari.
Pokonci, Slovenci, stopimo na dan,
veselo zapojmo, saj noč je za nam.*

*Za nam je trpljenje, ne bo vič krivic,
korajžno v življenje iz večnih temnic.
Vsi bratje na svetu si dajmo roko,
nam sreča ljubezni razsvetli oko!*

*S strani Matajurja nebo se jasni,
po temnih oblakih spet sonce žari.
Pokonci, Slovenci, stopimo na dan,
veselo zapojmo, saj noč je za nam.*

VENOSIJU V SPOMIN

ANTON SIVEC

Govor predsednika društva Planika na spominskem večeru, ki je bil v Beneški palači v Naborjetu 18.10.1996.

Gospe in gospodje, dragi prijatelji!

Zbrali smo se, da se na primeren način spomnimo našega dragega Salvatoreja. Smrt nam ga je odvzela tako nenadoma, tako sredi dela in življenja, da si ne moremo kaj, da ne bi to izgubo občutili kot nekakšno krivico, kot zgolj nesmisel in bolečino.

In vendar hkrati vemo, da bi bil Salvatore zadnji, ki bi se strinjal s takimi občutji. Njegovo življenje, kot smo ga lahko gledali kot bližnji prijatelji in sodelavci, je bilo polno smisla, jasnosti in tudi klene radoživosti.

Salvatore je bil najprej in predvsem zvest sin svoje doline, ki jo je ljubil z veliko vdanostjo. Tej ljubezni je pravzaprav posvetil največji kos svojega življenja in dela.

Rojen v trdni domačinski družini se je kot mladenič med prvimi iz naše doline podal na šolanje v slovenskem jeziku v Gorico. Tega časa se je nadvse rad spominjal; zanj je bila vzgojenost v slovenstvo nedvoumna in edina možna življenjska pot, ki jo je gledal kot dediščino svoje družine in svoj osebnosti temelj. Dolga leta zatem je posvetil pedagoškemu delu med mladino na

Tržaškem in ostal mnogim generacijam mladih v tem delu zamejstva nepozaben, požrtvovalen in nadvse priljubljen profesor slovenskega jezika, zgodovine in zemljepisa.

V sedemdesetih letih je Salvatore dejavno nastopil svojo pot javnega in političnega delavca. V tistem času je bila Kanalska dolina nekako pozabljen, droben košček obmejnega ozemlja, za katerega je le malokdo vedel, da ima kot del nekdanje staroavstrijske Koroške tudi slovensko govoreče ljudi. Prav Salvatore je od vseh najzaslužnejši za to, da je tudi naša dolina zlagoma izstopila iz politične in človeške anonimnosti in obrobnosti, v katero sta jo pahnila temačna zgodovina in povojni čas, nenaklonjen odprtim pogledom.

Kot predstavnik slovensko govoreče skupnosti iz Kanalske doline je Salvatore dolga leta aktivno deloval v prid svoje skupnosti tako v italijanskem zamejstvu kot na Koroškem in v Sloveniji. Bil je nosilec mnogih političnih funkcij v manjšinskih predstavniških telesih. Kot politik je bil dosleden, vztrajen in hkrati zmeren, toda nikakor ne v kakem preprostem kompromisarskem smislu.

Morda je prav v njegovem političnem slogu nekakšen ključ do vsega njegovega dela, mišljenja in osebnosti. Salvatore je bil namreč - in to je bila morda njegova posebna odlika - človek, ki je o spreminjajočem se političnem življenju v slovenskem zamejstvu vedno razmišljal s stališča globokega poznavanja okolja, ki ga je reprezentiral, in v skladu s tem so njegova stališča tudi zorela. Imel je globok posluš za vsa nasprotja in sestavljenost človeške situacije v kulturno in jezikovno tako pestrem okolju, kot je Kanalska dolina, in to globoko, intimno poznavanje ga je obvarovalo vsakršnih pasti manjšinske politike, najsibo že praznega deklarativnega nacionalizma ali pa

osebne zagrenjenosti in razočaranj, ki so v tem početju tolikokrat edini delež. To in tako razumevanje je bilo končno tudi odločilni faktor, ki je pripomogel, da je društvo Planika, katerega ustanovni in ključni član je bil Salvatore, lahko oblikovalo svoje delo na nov način, osvobojen zgodovinskih resentmentov in prost vsakega apriornega radikalizma, ki je za vsako plodno delo morda največja nevarnost.

K tako ponazorjenim stališčem do problematike slovensko govoreče skupnosti v Italiji je Salvatoreja vodila tudi bogata raziskovalna pot. Bil je eden od pionirjev znanstvenih zapisov o naši dolini in tega dela se je lotil z značilno temeljitostjo in starosvetno vestnostjo. Prispeval je mnoge preglede sodobne situacije v Kanalski dolini, s posebno ljubeznijo pa se je loteval dveh predmetov: najprej zgodovine zlasti cerkvenih ustanov v dolini in problematike slovenskega naravnega jezika v dolini. Slovenski jezik, zlasti svoj domači žabniški dialekt, je ljubil, občudoval in raziskoval vse življenje. Kot poliglot in človek prefinjenega posluha je slovenski jezik obvladal virtuosno; nič kolikokrat je znal zabavati z duhovitostmi svojega domačega narečja, izoblikoval pa je tudi značilen osebni slog v pisanju, ki ga odlikujeta klena beseda in prefinjen arhaični nadih. Kakor v vsem drugem, je tudi v svojem raziskovanju ostajal preprost, temeljit, neposreden in ljubezniv.

Vsi, ki smo bili deležni njegovega prijateljstva, se bomo teh njegovih osebnostnih potez morda najdlje spominjali. Bil je namreč mnogim med nami vdan in zvest prijatelj, kakršnih je malo. Spominjali se bomo njegovega redkega daru, da je ljudi gledal s pogledom, ki je bil hkrati deško šegav in včasih nagajiv, pa hkrati nežen in prefinjen kakor čopič portretista, ki mahoma izlušči vse bistveno; in Salvatore je kot bistveno vedno znal izluščiti človekovo dobro. Svoje občutljivosti je včasih zakrival z

dobrodušno robotostjo in včasih z deško nagajivostjo, toda v sebi se je življenju vedno smehljal, smehljal tudi lastnim malim slabostim, in ta nasmeh je bil navsezadnje tisto, po kar smo hodili k njemu.

Zato mislim, da je v našem žalostnem slovesu tudi kapljica radosti, saj se nam je Salvatore v svojem prekratkem, a bogatem življenju obilno razdal: javnosti kot strokovnjak in neutruden zagovornik svojih ljudi, prijateljem kot čudovit prijatelj, svoji družini kot nadvse nežen in ljubeč oče.

Tvoje delo ne bo šlo v pozabo.

SALVATORE VENOSI

ANTON SIVEC

Salvatore Venosi, javni delavec, se je rodil 30. novembra 1938 v Žabnicah (Kanalska dolina). Umrli je na Jesenicah (Slovenija) 18. septembra 1996.

Oče Salvatore, finančni stražnik, mati Magdalena Schwarz, gospodinja. Po osnovni šoli v Žabnicah je obiskoval slovensko nižjo srednjo šolo in klasično gimnazijo v Gorici, kjer je maturiral leta 1961. Nato je na Univerzi v Vidmu študiral moderne jezike. Kot uradnik je služboval na Trbižu, v Beli Peči in Pordenonu. V šolskih letih 1974-75 in 1977-78 je poučeval literarne predmete na srednji šoli Iga Grudna v Nabrežini. Od 1983. leta je bil zaposlen kot raziskovalec na sedežu SLORI-ja v Ukvah. Od 1974 dalje je pomagal tudi pri upravi svetišča na Sv. Višarjah kot cerkovnik.

Svoje javno, publicistično in raziskovalno delo je Venosi posvetil Kanalski dolini, katere slovenstvo je ogroženo in brez vsake pravne zaščite.

Leta 1976 je z župnikom Mariom Gariupom organiziral tečaje slovenskega jezika v Ukvah, nato je v letih 1977-79 vodil tečaj slovenščine v Žabnicah, leta 1978 soorganiziral slovensko glasbeno šolo v Kanalski dolini, 1987 vodil tečaj slovenskega jezika v Tolmeču in v letih 1988-90 v Reziji.

Kot dopisnik in publicist je sodeloval pri *Novem Matajurju*, *Našem tedniku*, *Primorskem dnevniku*. Do 33. številke je pisal

slovenske članke in kroniko v župnjiškem vestniku *Ukve*. Od 1980 do 1988 je sodeloval pri rubriki RAI-TrstA *Bom naredil stezice - Glas Kanalske doline*. Leta 1978 je sodeloval pri dokumentarcu *Slovenci v Kanalski dolini*.

O problemih ožje domovine je govoril na številnih zasedanjih in občnih zborih (Krščanske kulturne zveze v Celovcu, Slovenske skupnosti, SKGZ) ter na strokovnih posvetih.

V Novem Matajurju je objavil nize člankov o Kanalski dolini: *Spoznavajmo naše kraje* (1986, 1987); *Slovensko šolstvo v Kanalski dolini* (1987); *Zgodovinski škofijski zapiski. Župnija Žabnice* (prevod iz škofijskega letopisa 1875: 1987); *Župnija Ukve* (prevod iz letopisa 1879: 1988). nadalje je objavil naslednje pomembnejše referate in raprave: *Problemi linguistici della Valcanale - Kanalska dolina e struttura della popolazione di Camporosso - Žabnice in Valcanale* (Atti del simposio sui problemi socioeconomici e ambientali degli Sloveni in Italia, II, Trst 1978); *Slovenci v Kanalski dolini - Gli Sloveni nella Val Canale* (soavtor Mario Gariup), Atti Conferenza sui gruppi etnico-linguistici della Provincia di Udine, Videm 1978); *Slovenci in slovenščina v Kanalski dolini* (Posvetovanje o jeziku, Slovenščina v javnosti, Ljubljana 1983); *Interferenze slavo-tedesche a Camporosso in Valcanale* (soavtor R. Gusmani, Terra Cimbra, 1981); *Slovenščina v štirijezičnem okolju* (Dvojezičnost - individualne in družbene razsežnosti, Ljubljana 1984); *La scuola slovena in Valcanale* (Storia contemporanea in Friuli, šte. 18); *Kanalska dolina - Val Canale* (soavtor M. Komac, Razprave in gradivo, šte. 20); *Tradicijska in perspektive preučevanja v Kanalski dolini* (Razprave in gradivo, šte. 23); *Tečaj slovenskega jezika v Kanalski dolini 1987-1990* (soavtorica I. Šumi, Trst 1990).

Venosi je bil član deželnega tajništva Slovenske skupnosti od II. deželnega kongresa (Števerjan, 1977) in je kandidiral za SSk na deželnih volitvah 1978 in 1983.

Od 6. marca 1977. je bil član TO SKGZ za Videmsko pokrajino in član IO SKGZ od 14. maja 1979. Bil je tudi član Upravnega odbora Slovenskega stalnega gledališča.

Leta 1993 je bil soustanovitelj in tajnik slovenskega društva Planika - Kanalska dolina.

Leta 1994 soustanovitelj in prvi predsednik Glasbene šole Tomaž Holmar-Kanalska dolina.

Leta 1995 soustanovitelj Sklada za slovensko kulturo Ponce - Kanalska dolina.

Od leta 1983 do smrti raziskovalec in vodja sedeža Slovenskega raziskovalnega inštituta SLORI za Kanalsko dolino.

V številnih enotnih delegacijah je zastopal Slovence iz Videmske pokrajine. ZSKD mu je na občnem zboru 1982. leta podelila Zlati krog za požrtvovalnost, SSK pa na 5. deželnem kongresu (1986) odličje SSK.

Rad bi ob tem dodal, da gornji podatki, povzeti po Primorskem slovenskem biografskem leksikonu, najbrž ne povedo bistvenega o Salvatorejevem mišljenju in čustvovanju. To pa je bilo po moji misli odločilno zaznamovano z nenehno rastjo in zorenjem.

Salvatore se je kot raziskovalec in kot politična osebnost skozi vso svojo kariero spopadal z mnogimi dilemami in zamejitvami, ki so nujni delež vsakega manjšinca. Svoje slovenstvo je občutil kot trden, samoumeven del svoje osebnosti, kot del svoje družinske, osebne in družbene vzgojenosti. Toda bil je daleč preveč občutljiv, da bi se uklonil kakemu slepemu nacionalizmu, in preveč razumevajoč, da bi se do konca identificiral s kako politično ideologijo. Zelo natančno je razumel osebne in družbene precepe, s katerimi se sooča vsak manjšinec in vsak človek, ki je na ta ali oni način drugačen od množice, ki je raztrgan med čustveno pripadnost in življenjsko pragmatiko, ki ne-

guje vrednote, kakršnih bližnje in uradno zavarovano okolje ne podpira. Zelo globoko je razumel človeško ujetost v kategorična razmišljanja in natančno poznal vse družbene mehanizme, ki manipulirajo s človeškimi aspiracijami in pripadnostmi, in prav gotovo je bil tudi večč politik. Toda popolnoma je razumel, da v teh rečeh ni enostavnih odgovorov in ni metode, ki bi stvari razrešila na en mah; nasprotno, nevarnosti takega mišljenja je vse predobro poznal.

Najbrž se ne motim, če rečem, da se je v tem osebnostnem razvoju in zorenju Salvatore končno v celoti obrnil k najbolj avtentičnim, najbolj pravim virom svojih političnih, strokovnih in človeških razmišljanj: k ljudem Kanalske doline, ki jih je tako dobro poznal in imel tako rad. Tudi sam je rad nastopal in se predstavljal kot malce starosveten človek, ki je rad zarobil kako krepko šalo ali včasih zagrmel kot pravi pravcati očak, da bi tako prikril svojo občutljivost in prenicljivost. Toda njegov zreli življenjski program se je držal predvsem enega načela: neodjenljivega dela.

Prav njegovo delo je tisti dejavnik, zaradi katerega se čutim upravičenega trditi, da je Kanalska dolina danes poseben del slovenskega zamejstva. Salvatorejev delovni program je bil preprost in hrati človeško moder in zrel. Menil je, in z njim mi vsi, da je treba ljudem predvsem predstaviti stvari take, kot v resnici so, ne pa učiti jih kake nove ali drugačne vere - naš svet je že prepoln lažnih prerokovalcev raznih ideologij, sovražnosti, rasizmov, predsodkov, nacionalizmov. S takim mišljenjem je leta in leta vodil tečaje slovenskega jezika in glasbene šole; ne, ker bi hotel ljudi spreobračati, temveč ker je želel, da bi veliko vedeli. Samo človek, ki veliko ve o svojem okolju in svoji kulturni in jezikovni dediščini, bo mogel gledati nase in na soljudi s treznim in odpuščajočim očesom in se ogibati pasti enostranskega gledanja.

Danes je delo v slovensko govoreči skupnosti v Kanalski dolini bogato, močno razvejano, v dolini spoštovano in znano tudi v svetu. Posebnost Kanalske doline je v zadnjem desetletju in pol pritegnila mnoge raziskovalce različnih ved, od Slovenije, Avstrije, Italije pa vse do Skandinavije in Združenih držav; skromni raziskovalni začetki, ki se jih je pred leti lotil Salvatore, so danes narasli v veliko, živahno zbirko tematik. Pri nas raste mlad rod, ki svoje močno sestavljene etnične, jezikovne in kulturne programe gleda brez esencializma in osvobojen starih političnih sovražnosti in predsodkov. Kakor je Salvatore verjel, smo v času nastajajoče nove Evrope ljudje na starih političnih in jezikovnih mejah tisti, ki smo morda najbolj poklicani h kar najširšemu in najtemeljitejšemu razumevanju zgodovine in sedanjosti. V tem smislu se naš delovni program, kakor se je Salvatorejev, v celoti obrača k postmodernemu stališču, stališču osvobojenosti od ekskluzivističnih gledanj, poglobljenega razumevanja in širokega znanja, čeravno so na poti mnoge zamejenosti, mnoge ovire in precepi. Vidimo pa nove možnosti, kakršnih še deset, petnajst let nazaj ni bilo mogoče videti; vednost in vzgojenost v slovenstvo imata tukaj svoje trdno mesto.

Rad bi končal z mislijo hvaležnosti: Salvatore Venosi je bil za nas neprecenljiv, predvsem tudi globoko osebno in intimno; to pa je tisto, kar je bilo tako prepričljivo in resnično. Njegova dediščina torej ostaja z nami in se bo še obogatila.

BOŽIČNI OBIČAJI V KANALSKI DOLINI

SALVATORE VENOSI

Priprava na božično obdobje se je po slovenskih vaseh Kanalske doline pričela že prvo adventno nedeljo s svitno mašo, ob šesti uri zjutraj. Svitne maše so se nato opravljale vsako jutro vse do svetega večera. Tem mašam so ljudje rekli *svitnice* in so jih kar radi obiskovali.

Žal pa so jih duhovniki prav brez vzroka odpravili. S svitnicami je izginil del tradicije in lepega pričakovanja, ki se ga z nobenim drugim komodnim nadomestilom ne da nadomestiti.

Na predvečer svete Barbare, 3. decembra, pa gospodinje natrgajo nekaj češnjevih vejic in jih dajo v vodo. Ljudsko izročilo pravi, da bo družina srečna v novem letu, če se na Sveti dan, t.j. na Božič pokažejo na vejicah beli cvetovi.

Tudi miklavževanje je med domačim prebivalstvom še zelo živo, česa seveda priseljeni Furlani in Italijani ne poznajo.

Sredi decembra pa se Žabničani in Ukljani zberejo v Ovčji vasi, kjer praznujejo praznik sv. Lucije, ki je po domačem izročilu priprošnjica za oči. Od tega dne dalje pa začne po hišah prijetno dišati, ker gospodinje same doma spečejo *kekse* za božične praznike. Tam, kjer se pa še ukvarjajo s kmetijstvom in z živinorejo, zakoljejo prašiča, da imajo meso za praznike.

V božičnem času pa praznujemo tri svete večere in sicer tistega pred Božičem, pred novim letom in zadnjega pred Svetimi tremi kralji.

Sveti večer, dan pred Božičem, je za našega koroško-slovenskega človeka že praznični dan. Po vaseh domačini ne delajo več, razen v štali pri živini. Ob sončnem zahodu položijo še nekateri kmetje kup sena pod jasno nebo in ga pustijo tam, da odzvoni *angelovo češčenje*. Nato ga dajo v jasli, da ga živina poje. Živina dobi tudi del pečenega kruha, ki se mu po domače reče *Šartl*. Ko se stemni, pa hišni gospodarji dajo v majhno posodo žerjavico, gor vržejo kadilo in dišečo travo špajko in pokadijo vse prostore v hiši. Tam, kjer so hiše na samem, gre hišni gospodar okrog hiše in jo tudi od zunaj pokadi.

Še pred kratkim so otroci prav na ta večer koledovali po hišah. Peli so stare božične pesmi. Žal so mnoge šle v pozabo. Seveda da nihče ne pozabi na ranjke. Skoraj na vsakem grobu je božično drevesce s prižganimi svečkami.

Božičnemu dnevu pa pravijo naši ljudje *Sveti dan* in na Sveti dan nihče ne hodi na obiske in vsi praznujejo najraje doma v krogu domačih. Obiskom in zunanjemu praznovanju pa je namenjen dan svetega Štefana.

Dne 28. decembra pa je dan šapalce, ko otroci s smrekovimi vejicami hodijo šapat od hiše do hiše in voščijo ljudem zdravje in srečo. Najbolj zanimiv pa je običaj, ki se je ohranil v Žabnicah in v Ukvah, in to je *pehtranje* - preganjanje pehtre babe. Zvečer pred praznikom svetih Treh kraljev vzamejo otroci vse kravje zvence, ki so pri hiši, in zvonkljajo najprej okoli domače hiše, nato pa še po vasi in tako preganjajo pehtro babo, ki bi sicer prinesla v vas nesrečo. Zanimivo bi bilo, če je še kje na Slovenskem običaj preganjanja pehtre babe, saj ima svoje korenine v slovenskem bajeslovju.

NAŠA BESEDA

Trinbov
Koledar

PAR STARIN POD HUMAN

GIUSEPPE FLOREANCIG - KOKOC

KUO SO NAS UČIL

Par starin so radi tukli nas otroke, zak so misenli, de takuo se navademo lieuš an pried.

Takuo šiba an klafut so bli par učenju vsakdanji kruh.

Vsi so imiel par roce šibo, še gaspuodu nie parmanjkala.

Kar nas je učil lotrino, kumi si jo gusnu al kako naredu, de mu nie šlo pru, ti jih je subit nabasu.

Takuo se je gajalo an tu šuol.

An dan, kar san biu tu primi, meštra Gisella ni imiela par roce bedne šibe. Morebit, de jo je bla že zlomila gor na kajšnin od trečje (meštre so učile po dvie klaši kupe: zjutra te velike, popudan te male).

Zatuo je kuazala te narbuj velikemu, ki je imeu puno liet vič ku mi, naj ji parnese šibo.

On ji jo je parnesu pru dugo an močno. Vas veseu je biu an troštu se je že, de bo fraj od palce!

Nie blu takuo! Te parvi jo je ušafu okuole glave an takuo je biu plačan za njega dielo!

Kar san hodu tu trečjo, nas je učila meštra Primosig.

An dan je bla takuo jezna an arzpitna, de je zlomila debelo palco na glavi an harbatu malega Bepcja, stukla ga je do krivega.

Ubuogi Bepo nie imeu mame an tata ga je zapustu. Živeu je par niekin strupenin stricu, ki ga je zmieran tuku. Buog puob se nie

mu upriet na nobedno vižo, an buožac je pru mlad umaru.

Če smo se tan doma kumral, de so nas stukli, so nas jezno prašal: »ka si pa ti naredu, zastonj te nieso!« an malo je manjšalo, de nas nieso obutal še oni, zak so bli jezni, če smo jin dielal špote po sviete.

Zatuo smo rajš pomučal an se niesmo vič ku vič branil.

Vse tuole smo težkuo prenašal, pa kar smo ratal velic an smo se muorli pobrat po sviete, smo že bli vajeni tarpiet an prenašat težave. Ratal smo te narbuj močni alpini an te narbuj pardieluni dieluc po sviete, posebno tu belgijanskih minierah.

Kar san dielu tu min, an dan me je poklicu direktor tu njega ufi-cih an mi je jau: »Ti, ki poznaš tele taljanske Slovienje, stori jin prit tle, jin damo te narbuojš diela.«

Takuo an po družih daželah smo bli spoznani ku narbuojš die-luc.

Imena naših judi tu Kanadi so bla vičkrat zapisana na giornalih med tistimi, ki so narvič darvi parpravli tu tistih velicih hostieh. An tu Australiji Benečani so bli med narbuj štieti za sieč palce od cukerja.

Buog vie dost palacu, hiš an družih reči so zgradil naši zidarji po cieli Europi.

Na škuadra zidarju, ki se je učila tu Špietre, je postrojila an kos palače Eliseo tu Parigi.

Nie bluo riedko srečat po naših dolinah niemške al švicarske imprežarje, ki so gledal naše zidarje, da bi šli dielat tu njih dežele. Vsega so jin obečjaval, le de puojdejo za njin.

An tle po Laškin, narvenč part vil an hiš so jih zazidal naši zi-darji, za Lahe an sami za se, takuo de je težkuo ušafat kajšnega Benečana, ki plačava fit.

Vsierode smo gradil hiše za nas an za druge, samuo za naše lie-pe doline niesmo dost nardil.

Na vien zaki.

Sa kar smo bli po sviete, smo le napri guoril o naših dolinah.
Saldu smo se troštal se varnit damu an, če ne družega, de se var-
nejo damu manjku naše kosti.
An smo takuo prosil:

*O ti moja zemlja,
kuo te iman rad,
vien, de živega me nies
mogla daržat,
te prosim,
darž manku moja smart!*

Pa sada nas nečejo nazaj še martve, pravejo, de nie vič prestoru
tu britofu.

KOMITAT OD VINA

131

Vsi vedo, de tu Hostnem se je pardielalo puno an dobrega vina.
Okuole 1930. lieta so se možje tele vasi zbral tu Komitat.
President je biu Umberto an vsak kmet mu je muoru poviedat,
dost vina je pardielu an kada ga bo pretakvu.
Poviedat je muoru za cajtan, de na bojo na dva le tist dan tuole
dielal.
Komitat je muoru na duzin vino pokušavat!
Tist dan komitat se je zbrau tu precesijo pred kletjo, na dva so
nosil slamnaste kande le napri, za njin so nosil na luojtrah, ku
marliča, presidenta, an po pot so litanijo molil:
»Te Deum laudamus, za vičerjo bomo kapuz! An dobro vince
pil!« »Če vince bo dobro, pil ga bomo do pozno!...«
Antà so polil z vincan an Marlič je oživeu! An fešta je začela...

Tek nie bugu an je poskrivš pretaku, je biu te preketih! Bedan mu nie dau ne roke ne tu gruntu ne okuole hiše an štale. Brez pomaganja družih dielo nie šlo napri.

Ratalo je, de adan je biu pardielu takuo malo vina, de je biu zgubuš tiste, če je biu poviedu Komitatu.

Poskrivš je vino pretoču...

Malo potle mu je imiela krava za stuort an je leteu prašat pomuoč cja h bližnjemu.

Tel pa je biu od Komitata an mu je odguoriu: »Ku si biu tajšan, sada sam pomaj se! Si muoru stort di manj jo pejat h juncu,« an mu nie parpomau.

Take an druge so se vičkrat gajale.

An dan je paršla dielat družbo Komitatu na dobrà ženica an je šigurno novega vinca kiek previç pokušala.

Parbližavu se je že pudan an je jala: »Sada pa muoran it kuhat pulento damu,« an je šla.

Zakurila je oginj an namest kotlà gor na kietunjak je obiesla pletenico an potle je šla po moko.

Kar se je varnila, gor na kietunjace se je pingu samuo puraz!

Tisti liepi cajti so se hitro spreminjoval, parbliževala se je ujskà an so začele parhajati ardeče kartoline. Danajst mladenču se nie vič varnilo damu. Buog vie kje počivajo!

An nie bluo vič tudi Komitata od vina.

Te parve cajte, ki se je hodilo v vas, se je šlo poskrivš. Če so judje zaviedel, so začel kvantat, an če sta se pustila, čeca je bla za nimar slavo gledana an se je težkuo oženila.

Tuole je vajalo po vsieh naših krajih, an tudi tu Oblic.

An puob je šu v vas, pa no vičer je biu takuo trudan, de je za-spau ta par muroz.

Kar se je zbudu, je biu že dan. Bau se je, de ga bojo videl se vračat pruot duomu, zak judje so že bli vone.

Z murozo sta pogruntala, kuo narest, de jih na bojo videl.

Kar so lepuo veštudieral, ona je parnesla blizu košo; on je notar stopnu; ona ga je pokrila z no staro jopo an na varh položla stare košpe.

Zadiela je košo na rame an šla čez vrata. Pokukala je ča an san, bednega nie vidla an se je diela na pot.

Pa puob je biu presneto težak, an glih kar je bla na sred vasi, pamf! se ji je tarta od koše ubila an muroz se je zavalu na tla.

Pisi so začel močnuo lajat an judje so veletieli voz hiše gledat, ka se gaja.

Videl so košo na tleh, čečato, ki je pobierala gvant an košpe, an puoba, ki je leteu ku zajac voz vasi.

Vsi so se jim smejal an jih po rit parjemal an novica se je razglasila po Benečiji an med našimi emigranti.

Takuo smiešna je bla zgodbica, de voz nje so nardil maškero, ki se še donas vide po naših dolinah za pust: "Baba nose moža tu koš".

Pa za te mlada dva se je vse pru končalo. Imiela sta se ries rada an sta se hitro poročila, pred dnen, ku vsi tisti, ki so jo kajšno pred cajtan kombinal!

An takuo, ku tu te pravih pravcah, so živiel puno liet kupe vese-lo an puno otuok so miel.

KUO JE PREDLA TISTA ŽENA

Gu Platcu je živiela žena, ki je znala prest na čudno vižo.
Za tuole dielat je nucala ravno an vesoko čelo an pod njin veliko globočino.

Takuo je zbrala čelo dol pod Garmikan, blizu Trebežanove hiše.
Morebit glih tan na tistin velikin kamane, kamar so diel no malo liet od tega podobo Matere Bože, ki jo je parnesla pavodnja ta z Lies.

Ben nu, tela žena je hodila celuo nje življenje prest gor na varh tele globočine: spuščala je dol not vuno an kar je paršla do dne, jo je navila.

Duo vie, ki dost štren vune je takuo nardila!

No vičer pa, je bla že puno puno stara, se nie varnila damu...

Šli so jo gledat an so jo ušafal martvo.

Padla je bla tu globočino an za sabo je nesla tud nje novo vižo za prest vuno.

134

GASPODAR AN ŠTRUKJI

Tu Hostnem je živeu an bogat an uoharan kmet.

Kar je paršu cajt za sieč travo, je poklicu tkaj sanosieku, ki je korlo za celo sanožet posieč.

Kar je paršu pudan, je gaspodinja parnesla kosilo tu koš, takuo ki je bluo tu navadi. Parnesla je še no veliko škudielo štrukju, an kar so jih videl, so se jin že sline dielale...

Tekrat so vsi jedli le s tiste škudiele.

An so začeli jest. Parkrat so diel vilco tu usta an že gaspodar je poluožu dol vilco an je jau: »Ist san sit, mislen, de sta sit an vi!«

Tekrat, kar je jau gaspodar, tiste je muorlo bit!

Sanosiek, čeglih lačni, so ga bugali an so tudi oni položli vilce.

Gaspodar je zbrau vse tu košo an tudi štrukje.
Vsako an tkaj je cieu dan hodu tu košo štrukje an kar je bluo ostalo od kosila jest.
Sanosiek so bli pru jezni an lačni.
Zvičer, kar so sniedli večerjo, jih je gaspodinja vprašala, če pridejo nazaj sieč travo.
Sanosiek so jal, de pridejo, če jin gaspodinja skuha štrukje za kosilo.
Bluo jin je obečano an drug dan so se varnil za sieč travo.
Takuo, ki je bluo zmenjeno, opudan je gaspodinja parnesla kosilo an veliko škudielo štrukju.
Vsi so začel zvestuo jest. Kumi so diel par koščiču tu usta, pa gaspodar, ki je mislu, da ga bojo spet bugali, je spet poluožu dol vilco an je jau: »Za donas san sit, an sta sit tudi vi.«
Pa sanosiek, ki jih je bluo lepuo speklò tist dan priet, so se še buj stisenli adan blizu družega takuo, da so pustil vone gaspodarja, an so mu jal: »Ben ti, pa ne midruz!« an so le napri hitiel jest.
Gaspodar, kar je vidu, de nie bluo skor vič štrukju, jin je jau: »Ben, sa vzamen samuo ne dva.«
Sanosiek pa so mu jal: »Ne, ne, ti si jih sniedu že zadost!« an takuo kmet je biu lepuo plačan za svojo poglovnost an nagudnost.

135

LIEPA HIŠA

An puob taz Hostnega je poklicu na njega duom parjateljja dol z Vidna.
Njega hiša, ku malomanj vse par starin, nie imiela cemina.
Vrata so se odperjale na dva kraja. Gor na varh, de je šu voz hiše kadiž, dol zdol, za stopnit tu hišo al iti von z nje.

Kar tel miestar je paršu ta pred hišo, je pogledu radoviedno vra-
ta an je jau: »Kake lepe vrata! Niesan ankul vidu kiek takega!«
Potle je stopnu tu hišo an zagledu laščeeče stene an šofit, čarne
od kadiža, an je jau: »Kuo je laščeeča tala hiša, niesan ankul vidu
takuo laščeeče! Paš dost košta vse tuole?«

An z roko je tiku gor, dol, povsierode, pa hitro so se mu napunle
oči od kadiža an začele ščapiet.

Takuo je zastopu, kaj je storlo laščiet vso tisto hišo.

KAR SO SE VARNIL SO ZNAL LEPUO PO TALIJANSKO

Niešan Floreancig taz Hostnega, kar je šu za sudada, nie znu nič
guorit po talijansko, ku narvenč part naših beneških ljudi.

Vojaščino se je služilo puno liet, an kar se je varnu damu, vsi so
bli oku njega an so ga popraševal, kuo je bluo par sudatih.

Nie teu vič preguorit po našin an je teu pokazat, de zna lepua
guorit po talijansko. Takuo je začeu pravt:

»Mi hanno messo a lavorare sul ponte di hlodje
ed era la luža do rit,
che non potevo hodit,
e sono arrivati due zapatori
e mi hanno vekrapostato fuori
come un mačak...«

KOSTANJ AN SUJKE TAZ HUMA

An kmet taz Hostnega je biu akordù berice kostanja taz Otran-
skega. Pa tist dan pried, ku so miele prit, kostanj nie biu še padu
na tla an kmet nie viedu, ki narest.

Tisto nuoč je bla luna na punin an je svetila ku čez dan.

Anta je vstu an šu ponoč klatit kostanj.
 Spliezu se je na drier an začeu klatit.
 Vsak krat, ki je poklatu, pa se mu je parbližala na sujka gor na
 viejo an mu je jala:
 »Nuoč je naša, pusti nas par mieru!«
 Pa jo nie poslušu an je spet poklatu.
 Tu malin cajte se je parbližalo tarkaj sujk, ki so mu truale:
 »Nuoč je naša, pusti nas par mieru!« an kostanj je že začeu
 pokat od pezu.
 Gaspodar je skočnu dol z dreva an uteku ku zajac pruoť duomu,
 de se je riešu življenje.
 Sujke taz Huma so imiele njih mier.
 Na vien, al je ries, če se mu je tuole ries gajalo, pa takuo se je
 drug dan veguoriu bericam, kar kostanj je biu šele na drieru.

LUČ

137

Par starin, kar nieso bli še spejal letrika po hišah, za šivat, plest
 an druge diela dielat so paržgal ščine al dreske jabukovega al
 oriehovoga lesa, ki na dost kadi, kar gori.

(Tist lies so ga nucal an za kuhat poskrivš žganje po hostieh, pru
 zak nie kadilo.)

Otroc so se muorli že od mladega navast daržat tu pest tele dre-
 ske za dielat luč vsak krat, ki je bluo potriebea. Kar je tista zgo-
 riela, so muorli drugo paržgat, dokar nie bluo dielo končano.

Za ponoč hodit okuole so pa nucali fagle, narete voz lieskovoga
 lesu. O telih faglah govori puno pravc o beledantu an drugih bi-
 ti. Nevarne so ble, kar je biu velik vietar, se je lahko napravo ve-
 lik oginj, takuo je ratalo tudi, kar se je Županstvo v Hostnem
 zažgalo.

Šu je cajt napri an so začel lumine runat an luč na oje.

Puno an puno oriehu so pardieloval doma, an par nobedni hiš nie manjku oreh.

Pobieral so oriehe an dobro pošušil. Kar je paršu te pravi cajt, so jih no malo skuhal, de so jih umečil, an potle sprešal. Voz orieha se je vecedilo oje, ki so ga nucal za svetit. Tek nie imeu te pravega lumina, se ga je sam naredu voz koranja al oblice.

Vedubli so jamo an pried ulil no malo vode za na ponucat previç oja, potle oje, na oje gobo an tu nji majhan bambažu taht.

Luč je bla nareta! Nie duovieki svetiło, pa je bluo zlo buojš ku s ščino al dresko.

Puno liet potle se je an tle tode pokazu petrolio. Kupoval so ga du Aquilej, ku vse druge blaguo, ki je hodilo po muorju.

Pot je bla duga an nevarna, puno rouparjo je bluo, ki so kradli sude an blaguo. Zatuo so se zbieral na vič kupe, miel so par roce dobre palce za se obranit an so hodil po petrolio.

Puno liet je šlo takuo napri, dokar nieso začel nucat karbur. Nje-ga luč je lepua svetiela, skor ku letrikova.

Vsi so tiel miet luč na karbur. Lumin je biu naret na dva kraja: ta zdol je biu karbur, gor na varh je biu pa depozit za vodo.

Voda je kapala na karbur. Vič vode je kapalo, vič je karbur goreu. Takuo ki se je taju, takuo je šu von gas an tist gas je goreu.

Dostkrat pa je bluo nevarno, če valvole nieso dobro dielale. Kar gas je poknu, je močnuo ustielu, de se je človek ustrašu, an še nevarno je bluo, de na kiek zagori.

Luščak, ki ga Rečanji poznamo ku dobrega godca, je nosu za sabo svojo luč an je imeu tu gajuf njega kilo karburja vsak krat, ki je hodu gost po sejmah.

Ankrat je šu gost novičan na Slapovik, an kar praznika je bluo konac, se je pobrau damu kupe s parjateljtan Tinacan.

Pozno je bluo, luna nie svetila an je bla velika tama.

Tinac mu je svietu napri an Luščak je hodu odzad za njin z nje-
ga štrumentan. Za iti v Hostne sta muorala iti čez rieko. Mostu
tekrat nie bluo an so muorli preskakvat vodo od dnega kamana
do družega.

Tinac je brezskarbi prepasu rieko, Luščaku pa se je spodarsknilo
an je padu du vodo s karburjan tu gajuf.

Kar karbur je taknu vodo, se je začel tajit an Luščak je začeu
vekat: »Tinac, pomaj mi, gorin!«

Tinac mu je odguoriu: »Kuo goriš, če si tu vod!« an je šu napri.

Luščak je spet zaveku: »Pomagaj mi, če ne zgorin!«

Kar je spet tuole ču, Tinac je posvetiu pruot Luščaku an ries je
vidu, de voz gajufe mu se močnuo kadi. Zastopu je, zaki gori!

Hitro se je vargu du vodo an mu pomau arzstargat do med se ko-
ret an ga riešu.

Mokri, pa zdrav so se tu tami varnil damu. Luščak od tekrat je
nimar pravu, de na pozabe ankul tistega večera, kuo ga je peklo.

139

Take sort so se vičkrat gajale do julija 1947, kar so spejal letrik
an tle par nas.

VANAC AN ŽGANJE

Vanac je biu an stric no malo nadložan. Vseč mu je bluo popivat
posebno žganje.

No vičer mu je pru vonjalo an se ga je želeu popit no tačico.

Doma ga je biu že spravu h koncu an premišljavu je, kuo ima
prit do njega.

Vzeu je glažac an je šu cja h bližnjemu an milo prašu: »Gaspo-
dar, mate kapac žganja, de se rebra pomažen, me takuo tišči tu
niedrah...!«

Gaspodar se je usmilu: »Če je za zdravje, se na more reč, de

ne,« an mu je napunu glažac.

Vanac ga je lepuo zahvalu, an kumi je šu čez vrata, je glažac zadaru an se lepuo obliznu.

Pa žeje nie bluo konca.

Pomislu je, de če je šlo dobro v parvin, puojde dobro tudi v drugo, an se je spravu k drugi družin.

Spet je prašu, če mu dajo malo žganja za mazilo.

»Ku je za zdravje, naj bo,« so mu odguarjali od hiše do hiše.

Pa žganje mu je dalo v glavo an je lupnu pijan na tla an se nie mu gor zadriet.

Kar so ga zagledal na tleh, so mu jal: »Smo ti dal žganje za namazat niedra, ne za ga popit!«

On pa jin je odguorui: »Sa niedra so mi notar boliele, san jih znotar pomazu, sada stojin zaries dobro!«

Gor na telo so se vsi začel režat an so ga kumi spravli damu.

SPOMINI LUČIJE CEKOVE

LUCIA TRUSGNACH

Moje žive dni nisan mislila, de bom pisala od mojih otroških liet. Nimar san pravla, de se na zmisen pru nič od mojih starih cajtu, an ries je bluo. Po mojın san se telih reči pozabila, zak so me težkuo pekle.

Pa počas počas, kar san začela prebierat sladke spomine, ki so jih pisale Michelina, Andreina an Bruna za naš Trinkov koledar; so mi paršli na pamet ku kapjice rahlega daža, ki oživjo suh vart, tudi moji spomini.

141

Imiela san 6 liet an san muorla začet drugo lieto šule...

Madlā san bla ku slakoper an zelena ku mačerad an Trainit mi je stuoru jemat tisto zeleno medežino, ki se je klicala "Verditon".

Na koncu Trainit je jau moji mater, de če cje, de bo kiek voz mené, muoran spremenit ajar, naj me pošjajo h muorju. An kan drugan, če ne ku du kolonjo v Lignan.

Nāš tan doma so me radi pošjal an so mi pravli:

»Dol ti na bo manjkalo za jest, boš imiela gorkuo an na boš muorla hodit par nogah v šuolo v Platac!«

Pried ku san šla tan od duoma, me je tata poklicu h sebe an mi je jau:

»Vied, na stuoj se varnit damu, če boš bočana!«

Tuole mi je ostalo ku veklieščeno tu pamet an mi je šigurno nucalo, zak tu šuol mi je šlo nimar lepuo.

Paršu je cajt šuole an šla san. Tekrat je bluo parvikrat, de san stopila na korjero.

Niesan bla sama! Korjera je bla puna otuok, ki so nesli za sabo njih žakje, an oni so šli v Lignan!

Kar smo paršli pod Ažlo, nieka žena je jala sinu, de tista je vas Rezijanu, de tan kradejo otroke an jih nesejo na te drug kri.

Kajšan strah! Mama mi je še buj močnuo daržala roko an me troštala, de nie ries, naj se na bojin.

An smo šli napri do Vidna.

Kar smo paršli du prestore od POA, so nas poklical adnega za družin tu an štancon.

Na močna luč je goriela tan na sred an pruoť nji so "sodniki" ve-našal moje blaguo voz mojega plavega žakja, tistega, ki smo ga nual za hodit po hliebce.

Arztegnjoval so blaguo pred lučjo an pregledoval, al je zadost čedno an dobro.

Zmislen se, kuo mi je bluo špot, kar so jal:

»Pogled, pogled, že druga je s tiste družine! Paš kuo ima kumar-no blaguo!«

Hvala Bogu, de vsak krat mi je šlo pru, zak njanja Matilde, ki je bla žnidarca, je znala takuo prerunovat blaguo an postrajat jam-ce, de nie bluo take na sviete.

Kar je bluo vse tuole opravljeno, san pozdravila mamu an so nas nabasal na drugo korjero, ki nas je pejala pruoť Lignanu.

Po pot so nas že učili piet....

Kar smo paršli do "Napoleoniche", kjer platani na dnin an na te družin kraju cieste so ku ziduovi paražona, za nas je bluo vse konac, bližali smo se kolonji an Buog vie, kada smo se bli varnil damu.

Tan so nas lepuo opral, podižinfetal, pobral so nan blaguo. Po-bral so nan našo te vonjavo žajfo, špacolin an dentifričio, ki so

jih naš te star kumi kupil: od tekrat nieso bli vič naši, ma od vsieh, an so nas pejal tu "kamerone".

Na stuojke nas je bluo otruok, vse se je jokalo al pa tarduo tu pič daržalo.

An tan so "šignorine" nas začele učiti:

»Na smieta jokat, na smieta guorit po sloviensko, na smieta guorit po laško, na smieta ponoč vstajat nanča za iti na potriebo, na smieta... na smieta...«

Takuo so se nan zdiele svete tiste "šignorine", gor na vse tele »... na smieta...«, da so nan pariele Buog na sviete an san bla prepričana, de nieso še scat hodile!

Te parvo lieto san bla saldu buna, san bla vič tu infermeriji ku tu šuol. Vsega san miela, od paganskega kašja do uši. Ankrat san takuo slavo stala, de so mi dal sveto oje. Drug dan pa san bla, hvala Bogu, ozdravljena!

Moje kompanje so se mi garduo smejale an parjemale so me po rit, dok niesan diela vadjo, de se na oboliejen vič.

Kar san bla tu treči, so ble vse sort epidemije, pa san tarduo daržala, še kar san vidla, de iman an ist skule od varičele.

Paršu pa je mesečni kontrol an infermiera Zita me je lepuo previzitala an raus! me je pošjala tu infermerijo!

Tekrat moje kompanje so napravle te pravo precesijo. Gor na medle so nastaknile kartelone an so paršle gledat, kuo stojin.

Kar san tuole vidla, san se zvestuo zasmejala, zak san zastopila, de morebit so me imiele rade, an od tekrat san se lepuo ušafala z njim.

Muorli smo vse sniest, kar so nan parnesli na mizo, nie bluo ki bit špugjove.

Kruh je muoru ostat cieu na miz, niesmo smiel pustit kose.

An kar nan nie bluo všeč? Hitro smo se navadli: smo vedubli

sriedo kruha, smo stisnili notar, kar nan nie šlo, an smo nazaj diel sredo na mest.

Tist, ki je ušafu "sorpreso" tu kruhu zvičer, je biu pru žalostan! Po navad moje parjateljice so drugačiš poskarbiele an mene vse kup pasale.

Ist san bla saldu lačna an san zvestuo jedla mortadelo an vse druge reči, ki jin nieso šle.

Takuo lačna san bla, de kar so mene an bratu pošjal za vahte lep mak grazduja tu škatli od čerjevju, san ga sama pojedla. Dugo cajta potle san mu poviedala, de so nan ga bli pošjal, de pa je bluo že zagnito an zatuo mu ga niesan dala.

Dostkrat potle, ki je pred cajtan umaru, san se grivala, de more-bit san mu vzela voz ust tiste, ki je imeu buj potrebo ku ist.

Samuo ankrat san zaries zamierla "šignorinan". Parnesli so nan na mizo bakalà te bieu s predarsinan!

Takuo se mi je gravžu, de mi nie šu ne gor ne dol. San ga veme-tala, pa mi ga je storla nazaj jest.

Od tekrat na stuojta mi ga parnest pred oči!

Srečni smo ratal, kar so se pokazal te parvi plaštikovi žakjaci: znal smo, kan zbasat, kar nan nie bluo všeč, za potle vrieč proč! Kuo smo jih varval!

Nad "šignorinan", so nas komandierale mundje "Giuseppine". Njih "madre superiora" je bla Suor Redentorina. Vesoka je bla an za me je bla zaries zastopna ku mama.

Tist, ki smo se ga pa vsi bal, je biu don Innocenti!

Debeu je biu ku botač an se je ardečeu ku jabuka. Že kar smo ga videl od deleča, smo začel skrivat naše uha. Imel je prekleto navado za nan jih povlieč obie ku tan doma, kar so nan pravli: »Sada ti pokažen Benetke!«

Že te parvo lieto du Lignane san bla par svetin obhajile. Gaspuod nas je učiu lotrino, an tek nie znu... gorje njega uh!

Tist dan pred obhajilan je biu pravi praznik za barbierja. Na žalost pa tist, ki nas je strigu, je muoru bit višno pijan!

Vse nas je lepuo poškedelu, puobje an čeče smo bli ostrizeni ku manih, malo je manjkalo, de nan nie še partikole obru na glavi! Kar je tuole zagledala Suor Redentorina, se je parjela za lase an kuazala, de nan nardjo samuo adno fotografijo, vsi kupe, an zlo od deleča, de se na bojo videle štenge an gola glava še ta pod velan!

Na našo parvo obhajilo je biu paršu škof Zaffonato. An na sred pridge je začeu z njega močnin glasan:

»Alzi la mano chi vuol fare il prete!... Alzi la mano chi vuol fare la suora!...«

Puno otruo k je vekalo »io, io!« an vzdigovalo veselo roke v luht.

Ist pa san tiščala roke tu gajuf an san imiela zašite usta! Tiste nie bluo zame!

Za tolo parložnost me je paršla gledat vsa moja družina. Don Azeglio, ki je biu kumi paršu na Liesa, je biu za taksista an poskrivš so mi nardili no fotografijo: še bruo zar od spried!

Fotografije od mojega parvega obhajila mi jih je nardila poliete kužina pred mojo hišo.

Konc koncu tu kolonji se nie pru takuo slavo stalo.

Lepuo so nas učil tu šuo, vsako saboto so nan kazal filme: Marisol an Joselito, Rintintin an Zorro so bli naš "idoli".

Kar smo bli kajšankrat "in castigo", so nan storli sediet s harbatan pruo platnu, de niesmo videl nič. Pa smo se hitro navadli: sedenli smo se ta pred kajšnega, ki je imeu očale, an zatuo niesmo samuo poslušal filma, smo ga an videl!

Ankrat, san bla pru majhana, san bla an ist "in castigo". Blizu mene nie bluo bednega z očali an niesan viedela, kuo zamujat cajt.

Tu pest san imiela kamančič an san se začela tolit z njin.

Na vien, kuo je ratalo, de san ga zbasala tu uhuo an ga niesan mogla na bedno vižo von povlieč.

Še gusinla pa jo niesan, če ne so ble vsake sorte vilje an san jih bla še te fardamane fasala!

Še bruoazar, de me nieso uha boliele! Šele kar san imiela 18 liet, so mi ga kumi von povliekli. Miedih se je čudu, ist san pa pomučala, ku de bi na viedla, kuo je ratalo!

Lepuo je bluo, zak smo miel puno bukvi za prebierat. Tekrat san zvestuo brala vsake sorte bukva, še posebno tiste od Salgarija, an zatuo so me diel za "ministro dell'istruzione".

Tu šuo! niesan mogla stat zmieran, san se saldu pingulala na kandrej ku vsi te pravi Cekovi!

An dan, kar je paršu direktor, san se pingulala ku ponavad anta san fleskenla na tla. Tekrat so me za malo cajta "esautoral"!

Pa pecja mi je ostala, an so jo parjel an moji otroc!

Imiel smo "saggi ginnici", zmislen se na predstavo "Le quattro stagioni" od Vivaldija. Ker san bla te narbuj minena, so me obliekli tu "zimo". Kuo mi je bluo všeč plesat v rdečim obliečena ku ardeča kapica.

Učil so nas, kuo se muora lepuo daržat hišo an ratat te prava gaspodinja.

Pisala san damu mam, naj mi poskarbi vuno an unčinet za plest. Mama - na vien, kuo je rivala - mi je kupila an pošjala nieko roža vuno, zlo lepo, an ist san začela plest te parvi "gilet a punto alto".

No malo cajta potle san ji napisala, de san se pomislila an de na nardin gilet. Voz vune spleden "pianelle" za hodit po kambrah an po hiš, kuk je bluo tu navadi po miestnih hišah.

Doma pa smo miel daske an madone po tleh, zatuo jih niesan bla mogla njega dni nucat!

Mama mi nie nič jala, samuo puno, puno liet potle se mi je upala poviedat, kuo jo je sarce bolielo, kar je ušafala tisto pismo: šla je bla na upanje za kupit tisto lepo vuno!

Kar zaries niesan odpustila od vsega, kar san preživela tu kolonji, je bluo, de te narbuj strupene "šignorine" so ble pru tiste iz naših krajev.

Med njin so ble dvie sestre taz Škrutovega, obie meštre. Adna od njih, se mi zdi, je potle šla za mundjo, morebit za se spokorit, za kar nan je napravla!

No lieto san bla udobila premio, zak san bla te narbuj barka tu tistin trimeštre, an adna od telih dvieh mi je kupila novo kikjico. Zelenjavkaste barve je bla, korpet je biu "a nido d'ape" an šele donas mislin, de nobedan tiste cajte jo nie imeu takuo lepe.

Niesan stala tu sebe od veseja. Pa no nuoč, ki niesan stala dobro, san pru muorla vstat an iti tu gabinet.

Pa ka me nie ušafala na tap! Pošjala me je nazaj spat, an sevieda pastieja je bla drug dan mokra!

Ne samuo, de me je pošjala z gacjan na glavi tu rijo z drugimi nasrečnimi po kameronah od puobu, še kikjo mi je snela an jo niesan maj vič vidla!

Če san bla mogla, san jo bla ubila.

Drugo strupenerijo san uživala, kar san bla tu četarti elementar. Bli so zadnji mieseci šuole an meštra nan je lepuo zatrucala, de če na nardmo vse sami an de kajšan prepiše kompiti, da štier an tisti, ki ga je pasala.

Ist san se tuolega bala ku hudiča, zak so mi saldu žvenketale tu uhah besiede mojga tat: »Na stuoj se varnit, če boš bočana!«

Pa adna, čelih san tarduo skrivala muoj kompiti, mi ga je prepi-sala. Kompiti je biu od aritmetike an samuo midvie smo imiele te pravi rižultat.

Meštra je daržala objubo. Milo an sarčno san jo joče prašala, de

naj mi jo paršenka, nie bluo ki: daržala je besiedo an mi je naba-sala tist štier.

Kar san tuole vidla, san se takuo zajezla an uparla teli krivic, de od fote san vzela tu ruoke "quaderno", ki je biu takuo pun lepih votu, an san ga arzstargala na dva kraja. Pottle san ga vargla tu čestin.

Meštra an moje kompanje so me debelo gledale.

Tarpljenja pa ni bluo konac.

Meštra je hitro vzela nje regištro antà s tardin glasan mi je jala: »Per il tuo comportamento avrai un bell'otto in condotta!«

Ahjeja! Začela san se spet jokat! Kompanje so se usmilile an posebno tista, ki mi jo je bla zakuhala. Vzela je kuražo an je prosila meštro, de naj mi odpusti, ker je vse ona kriva.

An takuo so le napri prosile an druge.

Na koncu je meštra zastopila, de za me vse tuole je bluo za zlo, de niesan bla mogla prenest telo rieč, antà mi je jala, de tist 8 ga bo napisala z lapižan an de me bo daržala gor na špicah do konca lieta. Šele tekrat bon znala, al san bla vriedna pardonanče an če pasan lieto.

Na koncu lieta san se tresla ku šiba pred meštro, kar je vzela tu pest mojo "pagelo", troštala san se, de na bon zgubila lieto an de bon mogla se varnit damu.

Imiela je tarkaj pamet, de je pobrisala tisti 8 an mi je diela 9. San bla riešena!

Kar mi je bluo všeč od kolonje, je bluo še hodit okuole "in passeggiata" po Lignane an posebno za me pit oje bakaluove an di ric...

Na vien, zaki mi je bluo takuo všeč, morebit zak moja nona ga je skrivala tu marajni an ist san ga hodila poskrivš popivat.

Na jesen an na puomlad, kar se kri spreminjava, so nas zbral vse kupe, na dan kraj čeče, na drugi puobje, ta pred koritan, kjer smo hodil pit vodo.

Dan za družin smo se varstil pred koritan an meštre so vlile voz butiljona oje tu žlico. "Signorine" so nan stisenle nuos, de smo odparle usta, vtaknile žlico an zaparle nan hitro usta.

Potle so splaknile žlico pod vodo, an takuo so maltrale vse, dne-ga za družega.

Tekrat ki te druge so rikale, ist san se pa obliznjevala parste, an le če san mogla, san se ložla še po dvakrat, trikrat nazaj tu rijo.

Ponavad poliete, kar je končala šuola, san šla damu za dva miesca. Pried pa san preživiela an "turno colonie estive".

Hodil smo tu vodo dvakrat na dan, po an četart ure.

Zmislen se, de san miela niek koštum ardeč, vunen, ki je takuo piku!

Meštre so se diele na oku, daržale so tu pest varco, voda jin je paršla kumi do koliena. Niesmo še začel flesketat z vodo, an bagnin je že zažvižgu! Ura je bla iti von!

Ankrat glih voz vode smo vekakučal, an niek aereo, ki je dielu rek-lamo od gelata, je padu nih 100 metru deleč od nas an se je takuo nastaknu tu piesak, de se je vidu von samuo rep.

Signorine so vekale an nas klicale blizu, kajšan se je joku od strahu, druž pa so se režal od smieha, zak se nan je zdielo videt film.

Vse se je lepue končalo an srečan pilota se je riešu skuoze zadnje okance.

Kar san paršla damu, mi je bluue težkuo spet guorit po našin an san take naumnosti pravla, de so se mi smejal.

Kajšni pa so mi pravli: »Kuo si šuperbjasta, ka na znaš vič po našin?« An so mi pravli: »Var se, de ti na rata ku tu pravc "prek-lete grabje"!«

Zadost je biu kajšan dan, pa mi je nazaj začeu lepue teč naš ji-zik. An lepue je bluue zvičer, kar po rožarje smo se doma po-guarjal po našin.

Po Lignanán so me čakal pa še dva kolegija, parvi du Vidne, kjer san napravla srednjo šuolo, an drugi tu Špietre, kjer san se učila za meštro.

Hodila san le poriedko damu, pa tekrat je bluo lepuo.

Tiste lieta smo se vsi te mladi ušafaval tu društvu Rečan an tan so me dvakrat znudli rečitat: parvi krat "Naš Božič" an drugo "Pasijon". Par Rečanu san začela spoznat počaso tudi pisani beneški jizik an san zvestuo zapoznala te parvi "Matajur" an "Dom". An skuoze puno liet san se kiek po sloviensko navadla.

Huduo pa se mi zdi na poznat vsieh tistih pravih domačih besied za imena kraju, hosti, rož, dreves an vsega, kar je okuole našega liepega sveta, an na poznat navad, pravc, starih reči, ki san se jih bla učila, če san bla doma.

Vse tuole san spet nazaj začela odkrivat zadnje lieta, kar beren an prepisavan stare an nove stvari, ki jih pišejo tisti, ki so imiel srečo živiet doma.

150

Konc koncu pa mi nie šlo takuo slavo, ku tistemu, ki san mu pravla: »Mi je manjkalo vsakdanje življenje doma, ljubezen an toplota družine...«

On pa mi je odguoril: »Ki ljubezen, ljubezen!! Kar tat nie bluo doma, smo se lahko igral po vaseh, an kar smo tiel, smo dielal. Kar pa je imeu prit damu taz Žvicere, nas je že mama na sred vasi čakala an jala: "Varta se, sada pride tata damu!" an se je tudi ona že tresla od strahu.«

SPOMINI

MICHELINA BLASUTIG

SOPE...

Miez kamanju voda je šumiela!
Ta na bieli glerji
tri čičice so sediele.
Kajšna kapjica jih je zmočila,
z vodico one tri so norčinala!
Skrite, par mieru, tu tistin piče
ki "Vohle" so klical,
majdan jih nie biu ušafu!
Miez kamanju voda je šumiela!
Ta na bieli glerji
tri čičice so oginj kurile:
darva so zbierale;
z vodico, tiho, so piele!
Skrite, ta na an bob Zemlje,
poliete, tu nediejo popudan,
tri čičice so "sope cvarle"!
One tri so ble kuštne,
čez tiedan so napravjale,
kar je korlo za tist...
"pic-nic domenicale"!
Ta parva čičica

ku mama... se je obarnila
 zad za nje diela, dno fletu dvie
 kruha na dan je diela
 tu an žakjac an ga skrila
 tu no staro športo obiešeno,
 at za vratjo!
 Ta druga čičica
 ku mama... zad za nje opravila
 je šla, an gučarin dva cukerja
 na dan je diela tu dno
 bandonovo škatulo an jo skrila
 tu no staro pletenico
 obiešeno at na zide, za an cvek!
 Ta treča čičica
 ku mama... se je zamotila,
 po duore an po hlieve,
 je fagnila če v kakošnjak
 an dno dvie ici je pobrala,
 miez lišča jih je skrila,
 tu no staro košo, zapuščeno tu piče!
 Besieda med njin je bla:
 »Vsaka muora vekuštat... kada, kje,
 kuo: maslo - sajín - oje...
 voz duoma spulit!«
 Moja ranca teta,
 Briškonova Mjuta, poskrivš
 jin je ponu posajala!
 Za puno liet one tri so
 tele pohuojce runale... an
 če čemo so no malo,
 čeglih nadužno, mame brusile.
 Pa one tri so se imiele rade,

so ble tud dobrega sarca,
 zatuo... an dan so poviedale,
 so poklicale na tist "pic-nic domenicale"
 tudi druge čičice... pa so jin jale:
 »Parnesita tud vi kiek... takega...«
 Tu nediejo popudan
 Giovana Budgarjova, ki je imiela butigo,
 je nesla na fešto rošet
 za šobe ofarbat,
 ardečo "ciprio" za lica nafarbat!
 Vilma je nesla na fešto glonjik an
 špiegu za se merkat!
 Valentina... rožce za gu lase diet!
 Vsaka je nesla, kar je mogla,
 an kiek čudnega... ku Paulina... ona
 je nesla na fešto piščielo za gost!
 Tisto nediejo popudan gu drieve
 Paulina je godla, sede, ta na
 varhe; čičate so se ofarbale,
 lica nafarbale, rožce gu lase
 s špilan ustavle, "a turno" tu špiegu
 so se špieglale!
 Tiesto nediejo popudan
 ta na bieli glerji
 one tri, an te druge, so začele
 se vinkat, so začele plesat,
 so začele te nadužne norčije
 zapuščat!
 Miez kamanju voda je šumiela;
 pa piščiola... nje glas, nje piesan
 je pokrila... Ta na bieli glerji
 pozabjene "sope" so se pohladile!

Ma konac... nie tle...
Tel nov žug jin je biu všeč,
čičate so jale: »Kick lieušega
za v nediejo napravmo: arzšiermo
tel pičac, narmo an brejar,
pokličemo še kake gošče, parnesita
an glonjike, bomo tud z glonjikmi
godle!
Čez tiedan, poskrivš, so dielale:
arzšerile, pucale, pomietale brejar,
oflokale drieb!
Tu nediejo popudan,
kar senjan je začeu...
je bla zadost na sama mama,
na sama palca, na sama šiba
za zalovit damu vse tiste čičate,
za vrieč na luht tisto veliko fešto!
Kajšan jih je biu ovadu!
Miez kamanju voda je šumiela
le napri...
pa ta na bieli glerji
tu nediejo popudan vse je mučalo!
One tri, atu, nieso vič sednile,
one nieso vič darva brale,
one nieso vič oginj kurile,
one tri nieso mai vič
"sope ocvarle"!

MUOJ PARVI BANKIČ

Je vič ku petdeset liet,
od kar san te pustila
oh... muoj parvi dragi bankič!
Pa te jubin šele, če tuole
ti se more šele reč!
Tekrat moje majhane težave
ti si z mano prenesu!
Tekrat moje velike veseje
so te veselile!
Ti si nimar muču...
ankrat žalostno, ankrat veselo!
Ku ta naruoč san ti sediela!
Ta na tisti hlodovi toji klopc
san se navadla moje parve
besiede pisat...
Moja ročica sparvič se je tresla,
ti se smejau,
si jau: »Še za no malo«.
Ku ta naruoč s' me ti varvu!
Ta na tisti hlodovi toji klopc
san se navadla moje parve
besiede prebierat...
Mojo pamet napri san punla,
ti s' me poslušu,
si jau: »Je nimar buj nagla!«
Tekrat moji mikani stopali
nieso pod tikal,
takuo san bla majhna!
Tekrat moje nožice
gor an dol san pingulala,

niesan bla maj ustavjena!
Čeglih vse je kazalo, de ja!
Tiste moje tanke nožice
so pariele parpete,
zašite na koncu kikjice,
takuo je muhu naglo muoj fiertušič.
Pa samuo jest an ti smo ga vidle!
Atu sede, tu šuol,
moje tanke an kratke nožice
gor an dol so letale, kiek san lovila
po planji, du Raune; po briegu, gu Ronke...
Pa majdan nie viedu!
San napisala moje ime
ta na tojin hlodovin pokrovè;
mojo firmo san diela za ti reč:
»Te man rada!«
Za bit kupe s tabo,
kar šuola je bla sama,
de se na boš ču sam,
za de se na boš, tu tami, bau!
Pa če cajt je ponucu kupe
moje ime an tebe...
vied... muoj dragi bankič,
de ti boš nimar tu moji pamet,
ti mi ostaneš za nimar tu sarc.

MARVICE
MARINA CERNETIG

ČEČE

Tist smieh
življenja:
di caccia,
di pesca,
dell'esca,
dell'amo.
Ribe se saldu ujemejo,
an če se na pustijo lovit.
Če ti ne gredo,
jih varžeš nazaj v vodo.
V muorju
valovi razburjeni
silejo v kamane.
Med no ribo in drugo
kapje marzle vodè
te taknejo, te zmočejo...
Kajšan smieh.
Tist smieh.
Smieh ljubezni.

MAMINA

Pridi h mam, čičica.
De te pobuoscan, de te poljuben,
de te pogledan, de te poprašan,
de te pokažen, de bon ponosna,
de te skregan, de ti povien,
de te bon čula, de se posmiejen,
de se pohvalen, de bon sita,
de se pojočen, de se storen smejat,
de se umieren.
An de te spet pustin fraj.

158

KAMANI

Bodejo kamani,
ki tučejo
v podplate
mojih šuolnu.
An sanjan
hodit bosà
med gladkimi kamani Nediže.

MARC

Zadnji floki zime,
parve kapje spomladi
se miešajo
v telin miescu,
ki se neče vrieč na lepuo.
Brieze se šele lovijo
z mrzlin vietran
an kuosi du trave
gledajo življenje.

MISLE

159

Nepričakovan
an triesk.
Oblaki se lovijo,
tu glavi misle.
Nevihta.
Marzla vodà
te pretrese
v vsakem letnem času.
Hitro se vreme spremeni.
Se posušiš!
Če na bo sonca,
ta par špurgete.

ŽELJA

Marzu daž,
sarce je peklò.
Kapje
so me na tla metale.
Noge
so me za tabo nosile.
Si uteklà.
Želja.
Se zgubila.
V tamì.
V magli.
V kapjah dažà.
Marzu daž.
Gorkuo teluo.

Na želja vaja pošast?

POEZIJE
VILJEM ČERNO

ZEMLJA MOJA

Ko je zapadla noč,
mama,
si odšla
z dišanjem kiše,
s siemanom kruha
s prevezeno ruto.
Ne pozabi name!
Ko vino
je počnelo živieti,
oče,
na spadla tva rosa.
Si pokazal pot
med križi.
Prosi zame!
Bratri,
ki ste pili od naše skliede,
okusili dišanje rožmarina,
hodili med solzami anu travami,
zapih u vas izrul
od naših dni.
Bodite z nami!
Sience naše,

ki lomite našnji dan,
povarnite dušo,
povarnite roke z moko!
Zemlja moja,
odiši mi z jabolkami živinje,
ki odhaja!

MATI NAŠA

Mati naša,
pozno
parhajamo za te poljubiti,
da nas s tvojimi rokami
poženaš.
Ne žeje lopat
ne ramana zariežena od koša,
ne kamenje storjeno za rediti,
ne rončeje proti liesu
so stajile noge od trudnosti.
Živjenje zakopano
nie obratilo sien:
je zapustilo
zaraslo travo.
Danes
pijemo naordanje
vina
sliepih poti.
Mati naša,
ki šivaš razprana oblačila,
obrani to pest zemlje,

ponesi nas na prepih
tve lipe,
zabij v dušo
ime bratra,
zubjenega med travo,
premieši nas z dišavami,
z vodo,
ki zvoni sladko
tej pojenje zvona.

LUBJANICA, LUBJANICA...

LUCIANO CHIABUDINI

Med bulenje krav, kruljenje praset, lajanje pisu, kokodekanje kakuoš, ki me spominjajo na otroške lieta, se umešuje nenavadno pinkanje klavirja, ki parhaja iz okna od kambre Tinčerjovega hrama, z njega vesoko kolono, ki čudovitno darži gor šaroko lindo pod strieho.

Tan v tisti kamberci, v hiši na sredu vasi, Zakarič - Zaccaria Gubana - je vebieru note von s pesmaric, ki so mu parhajale s kajšnega kraja an ki jih je zvičér spremenjavu tu moške an ženske glasuove.

Čebudinovi smo stal glih tan pred Tinčerjovo hišo, takuo de te parvi, ki smo čul an smo se navadli še neznane slovenske piesmi, smo bli mi. Za nam pa tisti iz Klinjonove an Drejcove velike družine, ki so stal skrajan naše hiše.

Možje an puobi so se učil navadno ljubezenske piesmi, kar pa čeče so rajš piele cierkvene an Marijne piesmi. Vičkrat se je parloužu adan, ki v mladuosti je dielu po sviete, an je zapieu kajšno piesam, zabrano na Štajarskem, na Gorenjskem, na Kranjskem al na Koroškem. Paršle so na dan *Ljubca je prala srajcē dvie, Gremo na Štajersko, V saboto bo Celovški targ* an druge. Adno vičér se je parloužu skupini, ki je sediela tan na zidiču okuole vartaca, še Angel Drejcu, ki je jau: »An tolo mo, al jo poznata?« Z nostalgijo v glasu je začeu piet: *Lubjanica, Lubjanica je liepa luštna vas; na sredu te Lubjanice je lipa zelena; pod lipico stoji*

miza, oj miza kamnata...« an takuo naprej.

Tu malo cajta puobi so se navadli vse štikjace, ki pravejo od adne čeče, ki je poskrivš poslušala, kakuo an fant jo namerava zapajat z nevarno ljubeznijo.

S to piesmico me je paršla v uhuo parvikrat Lubjanica, luštna vas, ku adna sanja zelene farbe zavojo lipe, an biele farbe zavojo kamanovih klopi.

V cajtu vojske se je puno pravlo po naših vaseh o Lubjani, posebno zavojo domačih mešternu, ki so šli tan učit italijanski jizik, ku Hans gor z Loga, Uštin Uarešu s Tarčeta, Venturin z Ažle an muoj vaščan Batišta Žuanu-Manzini, ki tan je ratu komisar, na vien koga.

Na Onejskem so se že parkazoval parvi partigjani - ribel - so jin guoril. Na 8. februarja lieta 1943 muoj tata, ki je služu v Drežnici v miliciji kontraerei, an kupe z njin družu štieri parlietni, nedužni an nasrečni sudadi, so bli ubiti pod roko adne od telih parvih skupin.

Puno liet san sovražu vse, kar je bluo partizanskega, dokjer lieta 1963 v potovanju na Drežinco s celo družino, ob 20-lietnici dogodka, adan star pastier nas je peju tan na prestor, tuk so imiel barako naši sudadi.

Mož nan je poviedu, de je poznu tat, od katerega je imeu doma adno posodo, spledeno voz varbe.

Skor joče se je on veguarju pred nan za nepotriebno karnefičino, ki je zamašuvala osebnost maščevanje-vendeto od kápona partigjanske skupine pruot komandantu od dištakamenta.

Ujeti so bli možje; podani so prosil usmiljenje za svoje družine, pa hudobni človek je kuazu: »Ubita jih!«

»Veliko raprezalje smo tarpiel - je nadaljevau star pastier - an odvò san riešu otroka, ki fašisti so me ga tiel vlieč von z naruočjih. Ne, niesmo mi krivi tega, vierta me!«

V cieli mladuosti muoj misli so se targale med žalostjo an jezo

na tele judi, čeglih po družin krajan san biu zavieden, de muoj jizik, domače navade, molitve an kultura spadajo pod tisto stricho.

Počaso san začeu ločit judi an jih štiet ne vič v skupino, pa vsak samega, an san sklenu, de kriminalno obnašanje se lahko parkaže maškerano v idealih, ki legalizajo vsake sort hudobije.

Ta sklenitu me je dala notranji mier an s prepričanostjo, de naša kultura ima pravico preživiet, san se parbližu tah lokalnin slovenskin skupinan, v katerih san ušafu pametne, mirne, čivil judi, zaviedne an povezane v skupne ideale.

Puno od naših judi, ki še donas na znajo al na morejo ločit binomja Slovenija=partizansko nasilje, me oponašajo an se čudvajo za muoj izbiro, brez pomislit, dost težka je mogla bit v glabočini muoje duše.

Posebno psihološko pregrajo san jo prestopu lieta 1982, kar čedajsko društvo Ivan Trinko me je ponudlo možnost za se združiti med veliko znanstveniku an slavistu cielega sveta na petnajstdnevni Seminar slovenskega jezika in kulture, ki ga organizuvajo vsako lieto v Lubjani.

Lubjanica, Lubjanica... me je zapielo na dne pameti, pinku me je v sarcu Zakariču klavir, pa san se začeu veguarjat zavojo moje nizke, zlo nizke znanosti o vsebini seminarja.

Dvakrat san se branu an na trečo san zabrau vso kuražo za se prestavit miez učenih judi an za dobro ponucat pu lietnih počitnic.

Z autobusan smo se pejal, desetina od Vidanske province an tan v Gorici, tuk so stopnil še drugi, tudi iz Tarsta, organizatorji so poskrivš zamašil tan za valiže no malo paketu kafeta, zavojo ki tistega cajta so bli stiski v uvozu v cieli Jugoslaviji.

Po pot smo se zapoznali, posebno tisti od Vidanske province, an že ato san zastopu, de te narbuj Slovenj san biu jest, zatuo ki te druzi, docenti na Univerzi al študenti, so poznal slovensko na

bukvah, pride reč prez korenin naše kulture.

Ponižno san se predstavu pred komišjon, ki nas je ločila po guorš al manjš spoznanju jezika an kulture an pru nepričakovanost me parluožli tah adni skupini učenih judi, ki so poznal deklinacjone, so viedli, kaj je dativ, genitiv, akužativ. Kar pa je bluo za deklinat »žena, ženi, žene«, ato san vse preteku z mojin skromnin dialetan, ki san ga guorju doma.

Imieli smo v programu niešne ure pietja za zastopit tudi slovensko dušo. Med seminaristi od celega sveta, od Amerike do Gjapona, od Afrike do Argentine, od Finlandje do Francje, ki so se težkuo učil za me navadne piesmi, san krajavu nad vse s pohvalo učiteljice, ki se nie dala meru, de čeglih san parvikrat na seminarje, poznan tarkaj slovienskih piesmi, ries vse, kar smo jih piel.

Lecjone so ble na Filozofski fakulteti, ki je tan par rimljanskih ruševinah, an spat smo se pejal z modrin traman na velika stanovanja, ki so von z miesta, skrajan cieste, ki peje v Kranj, an ki v cajtu šuolskega lieta so služile za univerzitetne študente od trecjega sveta. Med dviema kambrama je bla tudi kužina na letrik za skuhat jedilo, pa zatuo ki smo bli voz šuolnega cajta, za varnost so bli odvzel lektrično muoč.

Zvičer smo piel an se veselil ku otroc na počitnicah, znanstveniki an maloučeni, profesorji iz Budimpešte ali z Lipsije; posebno parjateljstvo san najdu v adni madžarski gospi, Urški po imenu, ki kar je zaviedla, de san biu učenec gaspuoda Kuffola, kaplana Martina Čedermaca, je skarbiela me pošjat dva ponatisa teh bukvi, ki jih je bla pru ona prevedla v madžarski jezik.

Adnò jutro so paršli na dan konfecjoni od kafe, pa nie bluo mogoče kuo zagriet vodo.

Če niesan biu zadost poznan, tist dan san se zaslužu narguorš čast cielega palača, zatuo ki san podluožu štier madone tan pod gižu tombin, ki je biu parložen tah zidu, an zdol san zanietu

oginj z darvami, ki nieso manjkale v kupce kot ostajki zidanja palače.

Od vsieh štengah kolegi seminaristi so parlietal s kotličami, v katerih so kuhali kafe po turško z velikim razvedrilan an vesejan. Direktorca seminarja nas je spremljala an dan v Barda na duom pesnika Alojzija Gradnika, ki je postau muzej, an san se čudvu, kuo v Sloveniji dajejo čast vriednin juden, kar pa tle v Furlaniji jih zamašujejo, češ de so imenitni samuo italijanski veliki možje.

Muore doluožt, de adan mlad profesor, ki je orisu življenje an dielo pesnika, je šu čez muoje kulturalne možnosti, kar se je začasnjavu okuole grškega mitološkega koncepta - Eros in Tanatos -, ki me šele mote.

Drugi profesor nas je peju po Lubjani an zlo pametno je jau: »Vas na bon vozu po turističnin itinerarju, pa rajš po skritih prestorih, tuk se pozna resnično življenje judi.«

Pokazu nam je, kje pardelujejo ljubjansko solato z debelimi glavami; ogledali smo adno hišo, zidano v klin med dvema ciestama, ki se srečata, an ki ji diejo "likalnik"; vidli smo cierku, tuk na Sveto nuoč sta se zapoznala Dragotin Kette in njega ljubica; potadà Plečnikove Tromostovje, ki je čast miesta an svojega velikega arhitekta, an še druge lepe stvari, ki jih na pozaben.

Niesan vidu lipe zelene od piesmice, pa glaboka voda Lubjanice, ki je mernuo tekla pobuožana od duzihih vej žalujoče varbe, host, ki je pod gradan, bronov arjav zmaj (drago) an drugi bronovi spomeniki so me dokazoval, de ja, zelena je Lubjana.

Zelena an biela s kamani Tromostovja, je pru tista od piesmice Angela Drejcovega. Samuo ki Lubjanica nie vas, pa lušno miesto.

SPOMINI MILJE LOSZACH

FRANC RUPNIK

Pri Bajsu na Svinem pri Kobaridu doživlja svojo lepo jesen življenja Milja Loszach, ki je bila rojena v Ložcu pri Matajurju 7.4.1913. Poročila se je z Jožefom Konavec iz Svina leta 1937, z njim imela dva sinova, Pepija in Francija. Že osem let je, kar ji je umrl mož, vendar ni osamljena in zapuščena, saj živi čisto blizu v novi hiši sin Franc z dobro ženo Milico in dvema sinovoma. Vsi jo imajo radi in zelo skrbijo zanjo. Imela je nekaj težav z zdravjem, a vedno so ji zdravniki pomagali spet na noge. Zelo rada zahaja tudi v vaško podružno cerkev svetega Andreja ob tedenski maši in si tako nabira tudi vedno novih božjih pomoči.

171

Ker ima tudi še vedno izredno dober spomin in je v dolgem življenju doživela marsikaj zanimivega tudi za njeno milo deželico Benečijo, rada pripoveduje o svojih mladih letih, o razmerah v domači vasi in župniji. Ne gre ji za to, da bi se bahala pred drugimi. Enostavno pripoveduje to, kar je doživela, da bi morda le še kdo spoznal, kakšno je bilo življenje v Benečiji, v Matajurskem pogorju v začetku tega stoletja.

Takole pripoveduje.

Rojena sem bila v vasici Ložac pri Matajurju v družini, kjer nas je bilo 7 otrok oz. 8 otrok, a je eden, Franci, umrl še majhen. Oče Ivan in mati Pepa, rojena Crucil iz Marsina, sta imela majhno kmetijo s 4-5 glavami živine. A žal nam je mama Pepa umrla zaradi bronhitisa, ko je bila stara komaj 42 let, jaz pa samo 5!

Komaj se še malo spominjam, kako so jo dali v "kaso", kako smo molili, jokali. Potem smo ostali sami. Štirje brati: Jože, Nac, Tona in Guštin in tri sestre: Tonina, Mjuta in Milja. Vendar smo pridno rastli in prav tako pridno delali ter pomagali skrbnemu očetu, ki je tudi sam rad kuhal, povečini vsak dan isto - polento in friko. A nismo bili lačni.

Pozimi, ko je bil sneg in mraz, smo najraje čepeli vsi okrog ognjišča, kjer nas je oče vedno rad učil moliti in tudi pametno živeti. Ko smo dekleta malo odrasle, smo se vrstile pri kuhanju, pri krmljenju živine, pri molži krav. Bratje pa so pomagali očetu pri težjih delih pri hiši. Zgodaj spomladi smo vsi skupaj, tudi dekleta, nosili gnoj v koših na njive ali ga vlečili z vlačunami (vrsta sani). Pri tem ničkaj lepem delu pa smo prepevali, vse delali igraje in z glasnim smehom in vriskanjem.

172

Ko smo otroci toliko dorasli, da smo se lahko tudi sami znašli pri vsem domačem delu, je oče večkrat ob sezonah, ko ni bilo več težjega dela, odhajal daleč po svetu, po Avstriji, Nemčiji, Madžarskem "guzirat", to je prodajat razno blago, ki ga je bil prej nabavil čim ceneje v Čedadu. Tako se je oče mimogrede naučil nemščine, madžarščine, pa tudi mnogih drugih stvari, ki jih je potem koristno uporabljal doma in v soseščini. Razumel se je tudi na zdravljenje živine. Gospod nunac je zelo rad zahajal k nam na klepet z očetom. Večkrat sta začela govoriti kar po nemško, da jih otroci nismo prav nič razumeli. Oče je pripovedoval tudi, kako je hotel nekje na Ogrskem naučiti kmeta saditi krompir. Ko se je malo ustavil, da se oddahne, je videl, da kmetje sadijo kar cel krompir. Stopil je k enemu in mu dopovedoval, da je treba krompir razrezati pravilno na koščke in potem te kose usaditi. Pa je kmet jezno vrgel proč tiste koščke, češ, da je zdaj ta krompir zanič!

Spomladi je bilo tudi lepo, ko smo imeli Markove procesije. Zbrali smo se v Matajurju, šli v Brdca, naprej v Pečnije, v Str-

mico, od tam v Ložac in nazaj v cerkev v Matajurju, kjer je bila na koncu še maša. Ker je bila procesija dolga in naporna, smo se po določenih hišah ustavili, malo pojedli in popili, pa spet šli naprej, vsi skupaj otroci, ženske in moški. Kadar ni mogel voditi procesije gospod nunac, smo na ves glas "galile" same z Jolando na čelu. Na svetega Marka je gospod nunac blagoslovil tudi lesene križe, ki smo jih prej pripravljali tako, da so bili spodaj ošpičeni, na vrhu pa so imeli vdolbeno luknjico za natikanje sveč. Te križe smo zvezali in nesli k "božji martri" v vasi, potem pa jih je cela vas nosila zatikat ob konfinu svojih parcel, zvečer pa smo šli prižigat sveče. Prizor je bil zares čudovit. Cel breg je bil v plapolajočih lučkah!

Na sveti večer pa smo nosili po njivah, travnikih in sadovnjakih snope slame, obvezovali s slamo tudi drevje. Obred smo spremljali v luči gorečih bakel, pomenil pa je neko prošnjo za rodovitnost zemlje. Na sveti večer smo se potem veselili štrukljev, ki jih je pripravil, precej velike, oče sam in jih tako svečano kuhal, da nismo smeli niti govoriti med seboj, sicer bi "se štruklji razkuhali" - tako nas je učil. Za sveti večer je tudi rad pripravil bakalà. Že nekaj dni prej je dal "štokviž" močit, potem ga je dobro stolkel in zdrobil na deski, nato ga dal kuhati, ga zalival z oljem in drugimi dišavami. Vsi smo ga bili veseli, kljub nekoliko neprijetnemu vonju, oče ga je jedel še kake tri dni.

Nekaj posebnega je bilo tudi na Svete tri Kralje, ko smo hodili zvečer po njivah in travnikih z baklami v rokah in vpili, da je odmevalo tam od Trčmuna: »Seme, seme, dajta nam Sveti trije Kralji, varte nam živinco, družinco an naše poljace...« A seveda nismo samo prosili božjega blagoslova. Tudi delali smo zelo trdo. "Orali" smo vse njive z lopatami! Kdor ni bil pri moči, je pa doma kuhal.

Pred Veliko nočjo smo se zbrali vsi otroci iz vasi. Starši so nam

dali od dima zakajene verige, z velikimi železnimi členi, na katerih so viseli kotli nad ognjiščem, in smo jih vlekli po kolovozu do bližnjega potoka, tam pa jih toliko časa vlačili po pesku in vodi (in seveda pri tem škropili drug drugega), da so se svetile, kot da bi bile srebrne. Potem pa smo jih lepo nesli ovite okrog ramen domov, da je bilo za praznik bolj svečano, lepo.

Ob nedeljah smo šli seveda vsi k sveti maši. Navadno je bila samo ena, ker je gospod nunac šel potem maševat še v Pečnijo in v Strmico. Šagra pa je bila v Matajurju, kjer je župnjska cerkev posvečena svetemu Lovrencu, na tretjo nedeljo po Veliki noči, ko je bila obletnica posvetitve cerkve. Pred cerkvijo v Matajurju stoji velik kip Srca Jezusovega. Zaslugo za to je imel gospod nunac Luigi Končnjak. Bil je tako slovit pridigar, da so ga vabili celo na Furlansko. In tam si je v neki vasi zaslužil ta kip. Ker je vlit iz betona, so ga morali možje nositi po kosih, tudi moj tata en cel kvart v košu, v Matajur in tam so ga ponovno sestavili in prebarvali.

Takrat ni bila nošnja v kosih po strmih bregovih prav nič posebnega. Ljudje so bili tega vajeni že stoletja. Celo samega škofa so možje nesli na "kandrejonu" na vrh Matajurja, kjer je imel "pri Kolonah" sveto mašo in je podelil sveto birmo številnim birmancem. Neki mož iz Gabrovice je pripovedoval, da so bili takrat v Topolovem tehnično že tako napredni, da so pripravili škofu posebno stranišče tako, da mu je na koncu neka veja oprabila delo toaletnega papirja; ker je bil škof radoveden, kako to funkcionira, in je pomolil glavo nekoliko v luknjo, ga je naprava obrisala potem še pod nosom, tega pa menda škof ni bil posebno vesel.

Leta so tekla in tudi naša lepa družina se je počasi razšla. Bratje so šli po svetu za delom, Guštin celo v Belgijo, sestra Mjuta se je poročila v Tarčmun.

Vsako dekle, ki se je hotelo poročiti, si je moralo zaslužiti doto s

služenjem v kakem italijanskem mestu. Oče me ni rad pustil iti po svetu; vendar se je končno moral vdati. Prijateljica mi je dala naslov nekih gospodov v Napoli in odpravila sem se. Oče mi je dal še zadnje napotke za obnašanje v svetu, ki ga nisem poznala, on, ki je veliko potoval, pa me je pred njim svaril. V slovo mi je dal še 100 lir in rekel: »Če ne boš mogla zdržati v svetu, če ti bo preveč dolgčas, tu imaš solde pa pridi takoj domov. In pazi, posebno, da boš zmeraj poštena, da si nikdar ne vzameš tega, kar ni tvoje, ker to bodo skušali, le zapomni si!«...

Prišla sem z naslovom v roki prav v sredino mesta Napoli k bogatim gospodom, ki so imeli tovarno za konzerviranje raznega sadja: "Signora Zomac Luisa del Gaiso".

Z možem gospodarjem je ta gospa imela pet otrok: hčere Margarito, Vincenzino in Immacolato in sinova Maria, ki se je poročil doma, in Carla, ki je bil bolan na živcih.

Sprejeli so me zelo prijazno in tudi s hčerkami smo se lepo razumele. Kmalu sem se naučila ali vsaj razumela tudi napoletanščino in opravljala sem vsakdanja dela čiščenja stanovanja in druga hišna opravila. Gospa mi je že vnaprej dala 100 lir, ki naj bi bila moja last v enem mesecu, če bom pridno in pošteno delala. Lahko si mislite, kako sem bila vesela tolikega denarja, s katerim bi lahko kupila več krav!

A kmalu so prišle tiste preizkušnje, pred katerimi me je oče svaril. Ko sem pometala, pa sem dobila zdaj tu zdaj tam, pod posteljo, v kakšnem kotu nekaj lir. Celo v nočni posodi sem nekega jutra videla 20 lir. A sem čisto mirno vprašala vedno, če niso morda gospoda kaj izgubili. In tako je bil izpit mojega poštenja narejen in gospa me je imela rada kakor mama, mi je odlično nadomestila mojo mamo, ki mi je prezgodaj umrla.

Tako se je bala za moje pošteno vedenje in obnašanje, da me v dveh letih ni pustila niti enkrat samo v mesto. Takrat je bila namreč vojska v Abisiniji. Po ulicah so podnevi in ponoči pre-

pevali, se junačili, kričali nad dekleti mladi vojaki, ki so se pripravljali na odhod v Afriko. Kar nenadoma pa je vse utihnilo. Dobili so poziv, da bodo res odpotovali. Hodili so sicer še po ulicah, a čisto tiho, s povešinimi glavami in rameni, tako so se videli samo klobuki.

No, dvakrat pa sem le šla iz te hiše v mesto in sicer prvič, ko je družina odpotovala za rojstni dan hčerke Innocenze v Rim. Takrat je gospa Luisa najprej poklicala pred se prijateljico, si jo ogledala, izprašala natančno, kakšna je, in ji zabičala, naj me skrbno spremlja v cerkev svetega Petra k maši in potem na en kratek film v kino. In res sva bili doma že pred vrnitvijo gospode iz Rima. Drugič sem pa šla z vsemi člani te družine samo pred cerkev, v katero je prišla po porodu skupaj s princem Umberto di Savoia mlada princesa Marija, doma iz Belgije. Vide-la sem jih čisto ob blizu, na balkonu pa kralja, kraljico in druge imenitnike kraljevske družine.

V tej hiši seveda nisem bila deležna enakosti z drugimi člani družine, jedla sem skupaj s kuharico posebej, a nisem čutila najmanjšega zapostavljanja ali poniževanja.

Gospa Luisa me je celo tako spoštovala, da me je na svete večere izbrala, da sva skupaj blagoslavljali hišo in vse prostore. Pripravila je posebno posodo, dala vanjo malo "meljave" (žerjavice), vzela nekaj vejic oljke in jih devala na žerjavico, da se je kadilo in prijetno dišalo po hiši, potem pa sva hodili, jaz naprej, ona za mano in je neprestano ponavljala: »Fej, fej, brutti uocchi, male lingue«... Prosila je prej Boga ali zarotovala zle duhove, sovražne oči (pogleda) in hudobne jezike, da bi ne mogli škodovati hiši in njenim prebivalcem. Meni, ki sem bila od doma vajena na svete večere moliti rožar, je pri tej "molitvi" gospe Luise šlo na smeh, a sem se kar mogoče resno držala.

Še ko sem morala domov za poroko druge sestre, me je gospa

lepo prosila, naj bi se vrnila še vsaj za nekaj časa v Napoli, dokler se ne bi omožila hčerka. Doli so imeli namreč navado, da so vso doto neveste javno razstavili in razkazovali po hiši, da so jo hodili drugi meščani ogledovat in občudovat, pa, če je bila prilika, tudi kaj zmakniti. Tega pa si nisem več upala. Bala sem se odgovarjati še za tatvino drugih.

Zaslužila sem si skromno doto, spoznala pridnega Pepija, ki je že dolga leta prej mlekaril po Benečiji, v Tarbiju, na Čeplesiščah, v Matajurju, na Livku, v Roncu, na Robediščah, v Ložcu, pa sva se vzela. Nekaj časa sva živela kar v rojstni hiši, kjer se nama je rodil sin Jože, potem pa sva se preselila v Kobarid, kjer se je rodil sin Franc. Potem pa sva si kupila hišo pri Bajsu na Svinem in tu preživela še vsa ostala leta v nadaljnjem delu vse do zadnjih moči, ki mi jih Bog daje.

Mati Milja pa ni nikdar slabe volje. Ima pravo, veselo beneško kri. Če jo kdo obišče, se rada pogovarja in večkrat rada pove tudi kakšno za kratek čas.

177

Mežnar neke cerkve je že nekaj časa ljudem pripovedoval, da ga nekaj straši zvečer, ko gre zvonit Ave Marijo. Ker se je to ponavljalo, je povedal to tudi gospodu župniku.

Prepričan je namreč bil, da ga straši sam hudobni duh. Toliko časa je dopovedoval župniku, kaj in kako ga je strašilo, da je prepričal še župnika.

Zvečer sta vzela posodo z blagoslovljeno vodo in šla proti cerkvi. Župnik je šel naprej, mežnar tik za njim. Počasi sta se približala cerkvi in župnik se obrne k mežnarju ter ga nauči, da naj sodeluje pri zarotovanju hudobnega duha tako, da bo na koncu vsake njegove molitve rekel "Amen".

Ko prideta do cerkve in je župnik hotel zaviti krog vogala zakristije, je pridrvel izza njega velik prašič in butnil v župnika ter ga

prevrnil po bregu navzdol. Župnik pa je zavpil: »Hudič me nese, hudič me nese...« Mežnar pa je ponavljal, kakor ga je bil župnik naučil: »Amen, Amen...«

V Pečnijem imajo lepo cerkev, ki je posvečena svetemu Mihaelu nadangelu. Patron Mihael je upodobljen v lepem lesenem kipu nadangela in vihti svoj meč proti hudiču, ki se zvija ob njegovih nogah. Ker pa je bil čisto na dnu pri oltarju med svečniki in rožami, se je ta hudičev kip močno pokvaril.

Pridni mežnar Kejanin se je dogovoril z župnikom in mojstrom v Petjagu, ki je znal popravljati tudi lesene kipe.

Nekega lepega dne, je mežnar zbasal hudiča v žakelj, si ga zadal čez rame in jo ubral po strmi stezi navzdol.

Bil je precej nizko v bregu nad Nadižo, ko je nenadoma zapazil, da mu skrivaj sledita dva financarja. Kejanin se brž spomni, zakaj. Najbrž sumita, da nosi kak kotel za žganjekuho in da ga hočeta ujeti v prepovedanem dejanju. Pospešil je korake. Financarja pa tudi. Začel je teči, onadva pa za njim. Vedno bliže sta že bila.

Ko je mežnar priletel do njive koruze, je hitro skril žakelj med koruzo in sedel kraj poti in se delal zaskrbljenega. Financarja sta ga legitimirala in ga vprašala, kam je dal žakelj, ki ga je prej nosil. Skušal je tajiti, češ, da žaklja sploh ni imel. A ni pomagalo.

Moral je ponj med koruzo. Prestopal se je nerodno, počasi, kot v veliki zadregi. Financarja pa sta pazila, da bi jima ne utekel. Ko je končno le privlekel žakelj prednjo, sta ga vprašala, kaj je v njem.

Mežnarju Kejaninu ni bilo treba lagati. Odkrito je rekel: »Il diavolo«. Financarja pa sta se oba hkrati zakrohotala in zavpila: »Oh, oh, il diavolo te lo mostreremo noi due!«

Ko pa je mežnar odvezal žakelj in se je iz njega prikazal črni in rogati obraz lesenega hudiča, je bilo njunega smeha takoj konec.

Postala sta zelena od jeze, mežnar pa srečen, da ju je tako pošteno potegnil in da ga drugič najbrž ne bosta več lovila, ko bo zares skuhal ali prodal tudi kakšno steklenico dobrega domačega žganja.

Vanac Toncinov iz Ložca je bil zrel za ženitev. Poiskal je dobro in pridno dekle iz sosednje vasi in pripravljajl za poroko vse potrebno: stanovanje, delo, nekaj stanovanjske opreme in drugo. Spomnil se je, da bo moral še k župniku na spraševanje o znanju verskih resnic iz katekizma. Takrat še ni bilo treba pred poroko obiskovati posebnih tečajev v Špetru!

Vanaca pa je malo skrbelo, ker je bil skoraj že vse pozabil, kar je znal še iz šolskih let. A sam Bog mu je prišel naproti.

Nekega dne je zapazil dobrega domačega župnika pre Luigija Končnjaka, ko se je vračal iz Trčmuna domov v Matajur po stezi, ki je vodila prav mimo njegove hiše. Šel mu je naproti malo pred vasjo, ga lepo pozdravil in ga vprašal, kdaj bi lahko prišel k njemu na izpraševanje. Župnik je bil dobrega srca. Vedel je, da ima ženin še polno drugih skrbi pred poroko, pa mu je predlagal, da bi izpraševanje naredila kar takoj tisti dan, na nadaljnji poti v Matajur.

Vanac je prijazno ponudbo takoj sprejel. Stopil je še samo v hišo, da bi obvestil domače, kot je rekel, hitro pa vtaknil v žep katekizem, iz katerega se je bil že malo pripravljajl.

Dal je prednost župniku, sam pa stopal za njim. Izpraševanje se je začelo. Vanac je vzel potihoma iz žepa katekizem in znal čisto vse. Župnik je izpraševal po vrsti, Vanacu pa ni bilo težko hitro in gladko prebrati. Pre Luigiju se je zdela stvar malo čudna, kajti Vanac ni bil pri nauku vedno med odličnjaki.

Ko je postavil Vanacu novo vprašanje, je hitro malo poškilil po strani in res videl, da je Vanac odgovor lepo bral iz katekizma. Vendar ga ni začel kregati in zmerjati s sleparjem, pač pa je mal-

ce pokašljaj, potem pa rekel: »Ja, ja, Vanac kar odlično znaš, toda ne na pamet, pač pa z branjem iz katekizma...« Mislil je, da bo to odkritje Vanaca kaj zmedlo. A Vanac je tudi to pot lepo odgovoril župniku čisto nedolžno: »Ben ja, gospod nunac, saj imate in berete tudi vi pri maši iz knjige, ki jo imate na oltarju...«

Kaj mu je hotel pre Luigi drugega, kot da ga je še malo povprašal, če tudi kaj razume, kar vera uči, če je zares veren, če ve, kakšne dolžnosti ga čakajo v skupnem družinskem življenju, in spraševanja je bilo konec, ravno ko sta dospela do vasi Matajur.

Dobri župnik pre Luigi Končnjak, doma iz Barnasa, pa je bil prav original, vedno je nosil košpe. Tudi ko je prihajal v cerkev maševat, je glasno odmevalo po cerkvi. Ljudi je od začetka to spravljal v smeh, potem so se temu lepo privadili.

Nekaj posebnega pa so bile njegove pridige. Zaradi njih je slovel po vsej Benečiji in po Furlaniji. Ko je priropotal s košpami po strmih stopnicah na prižnico in se je na njej prikazala njegova močna postava, je nastala v cerkvi grobna tišina.

Oči vseh so se ozirale nanj. Ko je odmolil kleče pred pridigo še očenaš, potem pa vstal, je potegnil iz rokava dolge bele obleke pisan velik robec, velik kot ženski "facol", ga razgrnil čez rob in začel pridigati.

Govoril je tako glasno, da so šipe šklepetale in se je ljudem zdelo, da se cerkev trese. Pri tako glasnem govorjenju pri pridigi, ki je takrat trajala vsaj pol ure, se je pre Luigi močno potil. Zato si je med pridigo večkrat brisal pot z obraza, pa se hkrati tudi v robec glasno vsekaval in pljuval, potem pa je ta facol s pokanjem otresal, kakor delajo perice, ko devajo sušit perilo.

Kadar smo opazili, da je začel veliki robec mečkati in mečkati z obema rokama in ga je stisnil v čisto majhen klobčič, kot kakšno miš, smo se oddahnili, ker smo vedeli, da bo pridige konec.

In res je robec kmalu zbasal v rokav mašne srajce in rekel »Amen«.

V Matajurju je potem župnikoval veliki in suhi pre Gidij. Oskrbnoval je tudi sosednjo vas Strmico. Tam pa so na neko tretjo nedeljo v juliju priredili vaški ples. Vse od kraja, mlado in staro se je pridno vrtelo na plešišču.

Po kosilu je šel pre Gidij domov v Matajur, a komaj je prispel pod streho, že se je iz temnih oblakov vлил močan dež, nastala je huda nevihta in začela je padati toča.

Vse njive, polne lepega zrelega pšeničnega klasja so bile okleščene od debele ledene toče. Ljudje so jokali, zdihovali in tu pa tam tudi preklinjali to nesrečno ujmo.

Ko pa je prišel jeseni čas beranje, je to pre Gidij oznanil s prižnice, zraven pa še pokomentiral: »Zdaj je čas beranje. Hodil bom okrog pobirat, pa prosim, da mi ne boste dali tistega, kar vam je toča potolkla, pač pa pošteno blago, kot se za župnika spodobi. Saj veste, kdo je kriv: tisto nedeljo v juliju je delalo dol po plešišču: "cin, cin, cin", potem pa po pšenici: "puk, puk, puk"!...«

Kljub žalostnemu spominu se je vsa cerkev glasno zasmejala.

Ko pa je prišel pre Gidij za beranjo v Ložac skupaj z mežnarjem Vancem, je Tonac hitro stopil v kaščo k banku, kjer je bila včasih pšenica, zdaj pa je bila skoraj prazna, pa je vseeno postrgal iz vseh kotov z vevnico vse, kar je tam našel, kakšno dobro zrno, več pa plev in še malo mišjih ostankov. Vse skupaj je nametal v majhno vrečo in nesel stresť Vancu v veliki žakelj. Ko je izpraznil svojo malo vrečo, se je iz velikega Vanacovega žaklja pokadilo vse polno prahu in plev...

Malo nevoljnemu pre Gidiju pa reče bolj potihoma na uho Tonac: »Ben ja, gospod nunac, Bog me je pritisnil... pa naj malo pritisne še vas...«

SLOVENSKA BIBLIOGRAFIJA VIDEMSKKE POKRAJINE

1990-1996 (oktober)

KSENIA MAJOVSKI

MAGDA PAVLIČ MAVER

(Narodna in študijska knjižnica v Trstu)

Družbeni in kulturni napredek, ki ga predvsem Beneška Slovenija doživlja v zadnjih dveh desetletjih, se zrcali tudi v številčni in kakovostni rasti tiskane besede. V Narodni in študijski knjižnici, kjer kot osrednja knjižnica naše manjšine zbiramo, obdelujemo, hranimo in izposojamo poleg ostalega tudi ves tisk Slovencev v Italiji, se nam je zdelo zanimivo in vredno prikazati ta vidik kulturnega utripa prebivalcev celotnega slovenskega etničnega in jezikovnega ozemlja v Videmski pokrajini. Zbrali in popisali smo gradivo, ki je nastalo v letih 1990-1996 (do oktobra) na ozemlju Kanalske doline, Rezije, Tera in Nadiže ali pa je na to ozemlje vezano. Tiskovine, ki so zaobjete v pričujoči bibliografiji, odgovarjajo naslednjim kriterijem:

- dela o Slovencih v Videmski pokrajini ne glede na jezik, narodnost avtorja ali kraj izida;
- dela slovenskih avtorjev z istega območja ne glede na jezik, obliko ali kraj izida;
- dela, ki so izšla pri slovenski založbi iz Kanalske doline, Rezije ali Beneške Slovenije;
- dela pisana v slovenščini ali v enem izmed tukajšnjih slovenskih narečij, ki so nastala na obravnavanem teritoriju.

V popis smo torej vključili tudi publikacije, ki zaradi svoje oblike niso dosegle širokega kroga bralcev, kot so npr. izdaje dvojezičnega vrta in osnovne šole v Špetru, tekste iger, ki jih je uprizorilo čedajsko Beneško gledališče, separate iz raznih strokovnih revij, stenske koledarje namenjene predvsem domačinom. Precej dolg je seznam periodičnega tiska. Vanj smo vključili periodiko, ki ima vsaj del teksta v slovenščini ali v slovenskem narečju. Glasbenih tiskov, video in audio kaset ni smo popisali.

Zbrali smo tako skoraj 200 enot monografskih in 11 enot periodičnih publikacij. Seznam gotovo ni popoln in upamo, da ga bomo izpopolnili s pomočjo bralcev Trinkovega koledarja. Pridobivanje popisane gradiva včasih ni bilo lahko, da pa

je do te bibliografije sploh prišlo, se moramo zahvaliti prizadevnosti Viljema Černa, Marine Černetič, Maria Gariupa, Žive Gruden, Luigie Negro, Lucie Trušnjak, pok. Salvatoreja Venosija in Zadruga Dom, ki so nas redno obveščali in nas zalagali z novostmi.

MONOGRAFSKE PUBLIKACIJE

1. --- **ANTADÀ** --- : pravce / zapisal Renzo Gariup ; ilustrirala Luisa Tomasetig ; [uredila Živa Gruden in Aldo Clodig ; izdalo Kulturno društvo Rečan, Lesa - Grmek = Grimacco]. - Špeter = San Pietro al Natisone : Lipa, 1992 (Premariacco : Juliagraf). - [26] str. : ilustr. ; 30 cm

2. **AYCKBOURN, Alan**

Samemu ni dobro biti : komedija / Alen Ayckbourn ; narečna redakcija Mari-na Černetig. - [Čedad : Beneško gledališče], 1993. - 46 f. ; 30 cm

Prevod dela: Absurd person singular. - Strojep. avtogr. - Igrano za Dan emigranta 1993

3. **BENDICIUN** uod te nove carkvè - Podklanac = Benedizione della nuova chiesetta - Podklanac : 8 agosto 1993. - Rezija : Parokia uod Svete Marije Asunte = Resia Parrocchia di S. Maria Assunta, [1993]. - [16] str. : ilustr. ; 22 cm

Strojep. avtogr. - Besedilo v rezijanščini in it.

4. **BENECIA** tra pace e guerra : in occasione del cinquantesimo anniversario della liberazione dalla dittatura fascista : mostra fotografica documentaria [1995] = Benečija v miru in vojni : ob petdesetletnici osvoboditve izpod fašistične diktature : dokumentarna fotografska razstava 1995. - [Špeter] : Beneška galerija, 1995 (Premariacco : Juliagraf). - 15 str. : ilustr. ; 28 cm

Ov. nasl. - It. besedilo z vzporednim prevodom v slov.

5. **BENEDIZIONE** della chiesa del Calvario : Prato, 10 ottobre 1992. - Resia : Parrocchia di S. Maria Assunta, 1992. - 16 str. : ilustr. ; 22 cm

Strojep. avtogr. - Na nasl. str. : Presiede il Vescovo ausiliare di Udine Mons. Pietro Brollo. - Besedilo v rezijanščini, it. in delno v lat.

6. **BENVENUTI** in Val Resia 1994 / a cura della Associazione Turistica Pro Val Resia. - [Resia : Associazione Turistica Pro Val Resia], 1994 ([s.l. : s.n.]). - [36] str. : ilustr. ; 21 cm

Ov. nasl.

7. **BENVENUTI** = Willkommen = Dobrodošli in Val Resia 1995 / a cura della Associazione Turistica Pro Val Resia. - [Resia : Associazione turistica Pro Val Resia, 1995] ([s.l. : s.n.]). - [36] str. : ilustr. ; 21 cm

Ov. nasl. - Besedilo v it.

8. **BENVENUTI** = Willkommen = Dobrodošli in Val Resia 1996 / a cura della Associazione Turistica Pro Val Resia. - [Resia : Associazione turistica Pro Val Resia, 1996] ([s.l.] : Tipografia Tarvisiana). - [36] str. : ilustr. ; 21 cm

Ov. nasl. - Besedilo v it.

9. **BERAŠKA** požrešnost / [zapisala Anna Mattelig iz Ahtna za otroški natečaj Moja vas 1987 ; ilustrirala Luisa Tomasetig]. - Trst : Založništvo tržaškega tiska, 1992 (Trst : Graphart). - [16] str. : ilustr. ; 20 cm. - (Zbirka Pravce iz Benečije / izdaja Študijskega centra Nediža)

Ov. nasl.

ISBN 88-7174-036-X

10. **BERGNACH, Laura**

Učiteljski poklic : sociološka raziskava na osnovnih in nižjih srednjih šolah s slovenskim učnim jezikom / Laura Bergnach, Bruna De Marchi. - Trst ; Gorica ; Čedad : Slovenski raziskovalni inštitut, 1990. - 83 str. ; 30 cm

Strojep. avtogr. - Nasl. str. in ov. tiskana. - Na nasl. str. in ov. : 116. - Bibliografija : str. 82-83

11. **BEVK, France**

Kaplan Martin Čedermac / France Bevk ; [ilustriral Marijan Amalietti ; spremno besedo napisala Helga Glušič]. - Ljubljana : Mladinska knjiga, 1990 (Ljubljana : Delo). - 279 str. : ilustr. ; 19 cm

Izšlo ob stoletnici pisateljevega rojstva. - Bevkov roman o besedi / Helga Glušič: str. 256-277. - Dosedanje izdaje Kaplana Martina Čedermaca: str. 278. - Prevodi Kaplana Martina Čedermaca: str. 279
ISBN 86-11-05975-1

12. BEVK, France

La langue intime : [roman] / France Bevk ; traduction du slovene par Zdenka Stimac ; préface de Evgen Bavcar. - Paris : Les Éditions du Cerf, 1993 (Lonrai : Normandie). - 238 str. ; 22 cm

Podnasl. na ovoju. - Prevod dela: Kaplan Martin Čedermac
ISBN 2-204-04647-7

13. BLANCHINI, Eugenio

186

La Slavia / Eugenio Blanchini. - [[Anastatični] ponatis]. - Cividale del Friuli : Združenje = Associazione "Don Eugenio Blanchini" ; [s.l.] : Confederazione delle organizzazioni slovene = Svet slovenskih organizacij, 1996 (Premariacco : Congraf). - 15, 36 str. : avtorjeva slika ; 21 cm

Ov. nasl. - Izv. izd.: 1901. - Podatki o ponatisu iz uvodne besede. - Združenje "Evgen Blankin" nova prisotnost v Beneški Sloveniji = L'associazione "Don Eugenio Blanchini" una nuova presenza nella Slavia Friulana / Giorgio Banchig: str. 4-9. - Biografska beležka = Note biografiche / Jem [i.e. Jevnikar Martin]: str. 10-15. - Na notranji nasl. str.: Omaggio a don Eugenio Blanchini : l'associazione "Don Eugenio Blanchini" in occasione della sua presentazione e della prima iniziativa, San Pietro al Natisone, 5 ottobre 1996 = V spomin na duhovnika Eugena [!] Blankina : Združenje "Evgen Blankin" ob predstavitvi svojega delovanja in prvem javnem nastopu, Špeter, 5. oktobra 1996

14. BLASUTIG, Michelina

Ne samuo spomini = Non solo ricordi / Michelina Blasutig ; [hanno collaborato Riccardo Ruttar per la traduzione italiana dei testi, Alessandro D'Ossualdo per i disegni e Ferruccio But per le fotografie = so dali 'no roko Riccardo Ruttar za italijansko besedilo, Alessandro D'Ossualdo rizbe an Ferruccio But za fotografije]. -

Čedad : Kulturno društvo Studenci = Cividale del Friuli : Circolo culturale Sorgenti, 1994 (Campoformido : La Tipografica). - 77 str. : ilustr. ; 31 cm

Besedilo v beneškem narečju in vzporedni prevod v it.

15. **BOŽIČ** '95 : devetica božična po vaseh lieške fare. - Grmek : Lieška fara ; Lesa : Kulturno društvo Rečan, 1995 ([s.l. : s.n.]). - [32] str. ; 21 cm

Besedilo delno v beneškem narečju

16. **BREZ** skarbi! Sa smo tle mi!!! : vesela igra za no vičer / [besedilo je bilo zbrano v arhivu "Moja vas" in med deli Luciana Chiabudini[ja] in Alda Clodig[a]]. - [Čedad : Beneško gledališče, 1996]. - 28 f. ; 30 cm

Strojep. avtogr. - Nasl. in drugi podatki povzeti iz vabila. - Beneško narečje. - Igrano za mednarodni dan žena - 8. marec 1996

17. **CALVARIO** = Kalvari. - [Rezija : s.n., 1991]. - 8 str. ; 22 cm

Čelni nasl. - Strojep. avtogr. - Besedilo v rezijanščini in it., delno v lat.

187

18. **CAUCIG, Paolo**

Clastra e la sua piccola storia / a cura di Caucig Paolo. - [S.l. : s.n.], 1996 (Premariacco : Congraf). - 92 str. : ilustr. ; 24 cm

19. **CERNETIG, Marina**

[Ist gren gor ...] / M[arina] Cernetig. - [Čedad : Beneško gledališče, 1991]. - [8] f. ; 30 cm

Avtorica navedena na koncu teksta. - Nas. povzet po prvem stavku. - Strojep. avtogr. - Igrano za Dan emigranta 1991. - Beneško narečje

20. **CERNETIG, Marina**

W [viva] Claudia! / [Marina Cernetig]. - [Čedad : Beneško gledališče, 1991]. - 19 f. ; 30 cm

Čelni nasl. - Avtorica podpisana na koncu teksta. - Fotokopije. - Igrano za 8. marec 1991. - Beneško narečje

21. **CIRCOLO** culturale resiano Rozajanski dum / a cura di Di Lenardo Vittorio Pariser. - [Resia] : Circolo culturale resiano Rozajanski dum, [1991] ([s.l. : s.n.]). - [4] str. ; 32 cm

Čelni nasl. - Publikacija je telefonski imenik Rezije

22. **CIRCOLO** culturale resiano Rozajanski dum / a cura di Di Lenardo Vittorio Pariser. - [Resia] : Circolo culturale resiano Rozajanski dum, [1992] ([Tolmezzo] : Treu). - [8] str. ; 28 cm

Čelni nasl. - Publikacija je telefonski imenik Rezije s krajevnimi imeni v rezijanščini in it.

23. **CIRCOLO** culturale resiano Rozajanski dum / a cura di Di Lenardo Vittorio Pariser. - [Resia] : Circolo culturale resiano Rozajanski dum, [1995] (Tolmezzo : Treu). - [8] str. ; 28 cm

Čelni nasl. - Publikacija je telefonski imenik Rezije s krajevnimi imeni v rezijanščini in it.

188

24. **CLAVORA, Ferruccio**

La comunità senza nome : la Slavia alle soglie del duemila / Ferruccio Clavora, Riccardo Ruttar ; [illustrazioni Alessandro D'Ossualdo ; fumetto Moreno Tomasetig ; fotografie Riccardo Ruttar ... et al.]. - [Čedad] : Zveza slovenskih izseljencev Furlanije-Juljske krajine = Unione Emigranti Sloveni del Friuli-Venezia Giulia, [1990] (Premariacco : Juliagraf). - 119 str. : ilustr. ; 30 cm

Nasl. z ovoja. - Nasl. str. razpotegnjena čez dve str.

25. **CLAVORA, Ferruccio**

The community without a name / Ferruccio Clavora, Riccardo Ruttar ; translated by Danilo Koren ; [Alessandro D'Ossualdo for the illustration ; Moreno Tomasetig for the drawings ; photographs Riccardo Ruttar ... et al.]. - [S.l.] : Zveza slovenskih izseljencev Furlanije-Juljske krajine = Unione Emigranti Sloveni del Friuli-Venezia Giulia = The Union of Slovenian Emigrants from Friuli-Venezia Giulia, 1993 (Premariacco : Juliagraf). - 178 str. : ilustr. ; 24 cm

Nasl. z ovoja. - Prevod dela: La comunità senza nome

26. CLODIG, Aldo

Berite Novi Matajur : izdelana igra iz Kersnikove Berite Novice/ Aldo Klodič.
- [Čedad : Beneško gledališče, 1995]. - 34 f. ; 30 cm

Avtor izpisan ročno. - Čelni nasl. - Beneško narečje. - Strojep. avtogr. - Igrano za Dan emigranta 1995

27. COLLODI, Carlo

Pinocchio / C. Collodi ; prerunu je E. Sotillos ; po slovensko so napravili Riccardo Ruttar, Renzo Mattelig ; tele bukve je napravu Centre International Escarrè per les Minories Etniques i les Nacions (CIEMEN). - Barcelona : Nabau, [1990] (Barcelona : Litofisan). - 16 str. : barvne ilustr. ; 25 cm. - (Ciemen books)

Nasl. na ovoju in v kolofonu: Pinocchio - po slovensko. - Pravo avtorjevo ime je Carlo Lorenzini

28. CONOSCIAMOCI / a cura di Circolo culturale Val Cosizza. - [Cosizza : Circolo culturale Val Cosizza, 1994] ([s. l. : s. n.]). - [20] str. : ilustr. ; 21 cm

Ov. nasl. - Besedilo delno v beneškem narečju

189

29. CONVEGNO ecclesiale di studio Sloveni e Friulani in Friuli, due popoli a confronto sull'inculturazione della fede (1991 ; Cividale)

Sloveni e Friulani in Friuli : due popoli a confronto sull'inculturazione della fede : atti del Convegno ecclesiale di studio, Cividale = Cividât = Čedad, 1-2 marzo 1991 / [presidenza] Consulta della cultura, Arcidiocesi di Udine. - Udine : Centro comunicazioni sociali, [1992] (Feletto U. : Missio). - 166 str. : ilustr. ; 21 cm

30. COSIZZA e dintorni : storia, tradizioni, leggende di una comunità / a cura di Paola Chiabai. - [Cosizza] : Circolo culturale "Val Cosizza", [1995] (di Udine : Tipografia Aura). - 235 str. : ilustr. ; 24 cm

Introduzione / Bernarda Chiabai: str. 9. - Bibliografija: str. 235

31. CROMAZ, Gian Francesco

Lettere dalla Lituania : mons. Luigi Faidutti, Diplomatico vaticano in Lituania (1924-1931) / Gian Francesco Cromaz ; edito dalla Società Cooperativa Editrice Dom. - Čedad : Svet slovenskih organizacij, 1992 (Basaldella - Campoformido :

Designgraf). - 140 str. : ilustr. ; 21 cm

Bibliografija: str. 140

32. D'OSUALDO, Alessandro

Relè an Sreča = Relè in sreča = [Relè e la Felicitat = Relè e la Felicità] Disuald ; [besedilo in rizbe [!]] = racconto e disegni di = [conte e dissens di] Alessandro D'Ossualdo ed Emanuela Castellani ; teksta v narečju in v slovenskem jeziku = testi sloveni Riccardo Ruttar, Renzo Mattelig e Milan Jarc]. - [S.l.] : Editions devant daur, 1994 (Ud[ine] : La Tipografica). - [38] str. : barvne ilustr. ; 24 cm

Izv. stv. nasl. : Relè e la Felicitat. - Furlansko in ital. besedilo tiskana v obratni smeri. - V kolofonu z oznako: Slovenci po svetu ; Università degli studi di Udine

33. D'OSUALDO, Alessandro

Relè und das Glück = Rele in Sreča = [Relè e la Felicità = Relè et le Bonheur] / Disuald : Übersetzung von Sabrina Nonnini [v nem.], tr[aduzione] Riccardo Ruttar [v slov.], [traduction in francais par Helène et Ossualdo Coisson] ; [conte e dissens di = racconto e disegno di Alessandro D'Ossualdo e Emanuela Castellani]. - [S.l.] : Editions devant daur, 1994 (Ud[ine] : La Tipografica). - 38 str. : barvne ilustr. ; 24 cm

190

Izv. stv. nasl. : Relè e la Felicitat. - Ital. in franc. besedilo tiskana v obratni smeri. - V kolofonu oznaka: Università degli studi di Udine

34. DAN slovenske kulture (1990 ; Špeter)

Dan slovenske kulture 1990 / [organizatorji Študijski center Nediža, Društvo beneških umetnikov, Zveza slovenskih kulturnih društev]. - Špeter : [s.n., 1990] (Premariacco : Juliagraf). - [16] str. ; 20 cm

Ov. nasl. - Besedilo slov. in prevod v ital.

35. DANELUTTO, Antonino

Piante medicinali della Val Resia : guida alla mostra = Trave za zdraujost od Rozajanske Duline / Antonino Danelutto. - Resia : Pro Val Resia, 1994 (Udine : designgraf). - 95 str. : ilustr. ; 16 cm

Imena rastlin tudi v rezijanskem narečju, furl., ital.

36. DANELUTTO, Antonino

Piante velenose dell'alto Friuli / Antonino Danelutto. - Val Canale : Comunità montana Canal del Ferro, Val Canale, 1990 (Bolzano : Athesia-druck). - 127 str. : illustr. ; 22 cm

Bibliografija: str. 127. - Kazalo. - Glossario: str. 109-118. - Vsebuje tudi slovenska imena

37. DAPIT, Roberto

La Slavia Friulana : lingua e culture : Resia, Torre, Natisone, : bibliografia ragionata / Roberto Dapit ; [prefazione Milko Matičetov ; traduzioni Živa Gruden ; pubblicazione del Circolo culturale Ivan Trinko di Cividale] = Beneška Slovenija : jezik in kultura : Rezija, Ter, Nadiža : kritična bibliografija / [Roberto Dapit ; spremna beseda Milko Matičetov ; prevodi Živa Gruden ; izdaja Kulturnega društva Ivan Trinko - Čedad]. - San Pietro al Natisone : Cooperativa "Lipa" = Špeter : Zadruga "Lipa", 1995 (Premariacco : Juliagraf). - 138 str. ; 24 cm + Errata corrige

Prefazione = Spremna beseda / Milko Matičetov: str. 5-7. - Opombe pri posameznih notah v slov. in ital. - Ital. besedilo z vzporednim prevodom v slov.

191

38. DEL BASSO, Giovanni Maria

Triste caso accaduto a Topolò : storie di povere donne e di poveri uomini = O žalostnem dogodku v Topolovem : iz življenja siromakov / Giovanni Maria Del Basso. - San Pietro al Natisone = Špeter : Lipa, 1995 ([Cormons : Poligrafiche San Marco]). - 45 str. ; 21 cm. - (Mrvice ; 1)

Prevedla Živa Gruden. - Spremna beseda = Prefazione / Pavel Petričič: str. 6-9. - Slov. prevod in vzporedno besedilo v ital. - Opombe in dokumenti samo za ital. besedilo

39. DI LENARDO, Vittorio Pariser

Resia, la valle dei fiori : breve storia e curiosità / a cura di Vittorio Pariser Di Lenardo. - Resia : Circolo culturale resiano Rozajanski dum, [1993] ([s.l.] : GEAP). - 23 str. : barv. ilustr. ; 11 x 21 cm

Ov. nasl. - Potiskane tudi ov. str. - Posvetilo na hrbtni str. ov. tudi v rezijanskem narečju

40. "Il **DIABOLO** ti porti !!! " : [liberamente tratto da una favola popolare raccolta nel comune di Pulfero 1-8 gennaio 1993] / [sceneggiatura, disegno, realizzazione editoriale a cura della classe IV magistrale]. - Versione in lingua italiana. - San Pietro al Natisone : Irene Edizioni, 1993. - [12] f. : ilustr. ; 43 cm

Prevod dela: Zluodi te nes. - Ov. nasl. - Strojep. avtogr.

41. **DOMENIG, Raimondo**

Tradizioni e leggende della Valcanale. Parte 1, L'uomo, la sua vita / Raimondo Domenig ; [le fotografie sono state eseguite o sono proprietà dell'autore]. - Tarvisio : Casa Editrice Missio, 1990 ([s. l. : s. n.]). - 124 str. : ilustr. ; 20 x 24 cm

Bibliografija: str. 124

42. **DOMENIG, Raimondo**

Tradizioni e leggende della Valcanale. Parte 2, L'organizzazione sociale / Raimondo Domenig ; [foto di R. Domenig]. - Tarvisio : Casa Edirice Missio, 1992 (Feletto U. : G. Missio). - 123 str. : ilustr. ; 20 x 25 cm

Bibliografija za posameznimi poglavji

43. **DONAUD, Jean Claude**

Žensko ročno dielo / Jean Claude Donaud ; prevod v slovenščino Djurdja Fle-re ; prevod v narečje Marina Cernetig. - [Čedad : Beneško gledališče, 1995]. - 25 f. ; 30 cm

Ov. nasl. - Uprizorjeno 8. 3. 1995

44. **DORBOLÒ, Bruna**

Usak minut je na palanka / Bruna Dorbolò. - [Čedad : Beneško gledališče, 1996]. - 37 f. ; 30 cm

Čelni nasl. - Prvič uprizorjeno na Dan emigrata 1996

45. **DRECOGNA, Loredana**

[Vsega se ne more požreti / Loredana Drecogna, Pia Chiabai, Aldo Clodig]. - [Čedad : Beneško gledališče, 1993]. - 1 zv. (loč. pag.) ; 30 cm

Podatki o avtorjih in nasl. povzeti po Novem Matajurju. - Strojep. avtogr. - Beneško narečje. - Vsebina: Vsakdanje življenje med šleutarijo an resnico / Loredana Drecogna, Pia Chiabai. Kaditi, ne kaditi ; Naši stari oče naš / Aldo Clodig

46. **DVANAJST** ujev : rezijanska ljudska pravljica / ilustrirala Ančka Gošnik-Godec ; [povedala Tina Vajtova ; zapisal Milko Matičetov]. - Ljubljana : Mladinska knjiga, 1994 (Ljubljana : PZI -DAN). - [16] str. : barvne ilustr. ; 16 cm. - (Knjižnica Čebelica ; 353)

ISBN 86-11-14232-2

47. **FAMÉE** = Družina = Famiglia : dai bisnonni, ai nonni, ai genitori, a me : come è cambiata la famiglia in Friuli / [...Živa Gruden per la traduzione in lingua slovena]. - [S. l.] : Clape di Crosis, 1995 (Ziracco : Graficstyle). - 37 str. : ilustr. ; 21 x 30 cm

Potiskane vse ov. str. - Besedilo v furl. in vzporedna prevoda v slov. in ital.

48. **FIRMANI, Roman**

193

Andren, zadnji škrat / Roman Firmani ; ilustriral Sergio Černoja ; [prevedla Elizabeta Polvi]. - V Trstu : Založništvo tržaškega tiska ; v Ljubljani : Prešernova družba, 1990 (v Veroni : Grafiche AZ). - 36 str. : barvne ilustr. ; 26 cm

Prevod dela: Andren, l'ultimo gnomo

49. **FIRMANI, Roman**

Andren, l'ultimo gnomo = zadnji škrat / Roman Firmani ; illustrazioni di, illustriral Sergio Černoja. - [Ed. con il dialetto sloveno delle Valli del Natisone]. - Trieste : Editoriale stampa triestina, 1989 (a Trieste : Graphart). - 48 str. : barvne ilustr. ; 26 cm

Vzporedno it. in slov. beneško narečje

50. **FIRMANI, Roman**

La miniera e gli uomini / Roman Firmani ; introduzione di Ferruccio Clavara ; poesie di Iloferne Baldassi. - [Čedad] : Sloveni po svetu = Unione Emigranti Sloveni del Friuli-Venezia Giulia, [1996] (Premariacco : Juliagraf). - 82 str. : ilustr. ; 24 cm

Pesmi so v furlanščini. - Izšlo ob 20-letnici Društva Slovenci po svetu iz Liegea. - Na nasl. str. oznaka: Liege 1976-1996

51. **FONDAMENTI** per una grammatica pratica resiana : atti della conferenza internazionale tenutasi a Prato di Resia (UD) 11-12-13 dicembre 1991 / a cura di Han Steenwijk. - 1. ed. - Padova : Cooperativa libraria editrice dell'Università di Padova, 1993 (Padova : Cooperativa libraria editrice dell'Università di Padova). - 171 str. ; 24 cm

Besedila referatov v it. ali slov. s povzetki v slov. oz. it. in delno v rezijanščini s povzetki v slov. ali it. in delno v rezijanščini

52. **GARIUP, Mario**

Topolove : pripoved o koreninah beneške vasi = Topolò : racconto sulle origini di un paese delle Valli del Natisone / Mario Gariup, Renzo Gariup, Renzo Ruclì ; [pubblicazione del] Circolo culturale Rečan. - Špeter = S. Pietro al Natisone : Zadruga Lipa = Cooperativa Lipa, 1994 (Mariano del Friuli : Graphy). - 164 str. : ilustr. ; 31 cm

194

53. **GARIUP, Mario**

Il santuario di Monte Lussari in Val Canale / Mario Gariup. - Cividale del Friuli : Società Cooperativa Editrice Dom, 1991 (di Spilimbergo : Menini). - 509 str. : ilustr. ; 21 cm

Bibliografija: str. 495-500. - I Francescani sono tornati / a cura di p. Filip Franc Rupnik: str. 485-494

54. **GARIUP, Mario**

La Val Canale durante la seconda guerra mondiale : dagli archivi parrocchiali della Val Canale / Mario Gariup ; [edito dalla Società Cooperativa Editrice Dom, Cividale del Friuli, succursale di Ugovizza]. - Cividale del Friuli : Società Cooperativa Editrice Dom, 1995 (Basaldella-Campoformido : Designgraf). - 261 str. : ilustr. ; 21 cm

Prefazione / di Marino Qualizza: str. 5-8. - Opombe na dnu str.

55. **GARIUP, Mario**

Le opzioni per il 3o Reich : Val Canale 1939 / Mario Gariup. - Cividale del

Friuli : Società Cooperativa Editrice Dom, 1994 (Campofornido-Basaldella : [s.n.]). - 242 str. : ilustr. ; 21 cm

Prefazione / Sergio ed Elisa Dell'Anna: str. 5-8

56. GARIUP, Mario

San Leopoldo (Villa Ecclesiae, Leopoldskirchen, Dipalja vas) / Mario Gariup ; [edito dalla] Società Cooperativa Editrice Dom, Cividale del Friuli - Ugovizza - Čedad : Svet slovenskih organizacij, (Udine : Designgraf). - 274 str. : ilustr. ; 21 cm

Presentazione / Pietro Tomasino: str. 5-7. - Bibliografija: str. str. 269-274

57. GAVRAN, Miro

Mož moje žene / Miro Gavran ; prevod v narečje Marina Cernetig. - [Čedad : Beneško gledališče, 1995]. - 35 f. ; 30 cm

Čelni nasl.

58. "HUDIČ naj vas vzame" : [liberamente tratto da una favola popolare raccolta nel comune di Pulfero l'8 gennaio 1993] / [sceneggiatura, disegno, realizzazione editoriale a cura della classe IV magistrale ; traduzione Wanda Husu ; collaborazione Larissa Borghese]. - Versione in lingua slovena. - San Pietro al Natisone : Irene Edizioni, 1993. - [12] str. : ilustr. ; 43 cm

195

Originalni nasl.: Zluodi te nes. - Ov. nasl. - Strojep. avtogr.

59. **INVENTIAMO** una favola? : [raccolta di storie inventate dagli alunni della classe seconda]. - Špeter : Dvojezična osnovna šola, [1990]. - [40] str. : ilustr. ; 25 cm

Ov. nasl. - Avtograf.

60. **IVAN** Trinko : življenje in delo : razstava, Trst, Gregorčičeva dvorana 16. - 30. maja 1995 / [razstavo so pripravili člani KD Ivan Trinko iz Čedada ob 40-letnici smrti Ivana Trinko]. - Čedad : KD Ivan Trinko, 1995. - [20] str. ; 21 cm

Ov. nasl. - Strojep. avtogr. - Ivan Trinko in Beneška Slovenija / Marino Vertovec: str. [4-7]

61. KALC, Aleksej

Izseljevanje iz Beneške Slovenije v kontekstu furlanske emigracije : s posebnim ozirom na obdobje 19. stol. in do prve svetovne vojne / Aleksej Kalc, Majda Kodrič. - [Ljubljana : Zveza zgodovinskih društev Slovenije], 1992 ([s.l. : s.n.]). - Str. 197-210 ; 24 cm

Separat iz: Zgodovinski časopis, 46(1992), št. 2. - Čelni nasl.

62. KALC, Aleksej

L'emigrazione di mestiere dalla Slavia Veneta fino alla prima guerra mondiale / Aleksej Kalc, Majda Kodrič. - Varese : Edizioni Lativa, [1995] ([s. l. : s.n.]). - Str. 137-149 str. ; 24 cm

Čelni nasl. - Opombe na dnu strani. - Z oznako: Estratto da: Emigrazione e territorio : tra bisogno e ideale : convegno internazionale, Varese 18-20 maggio 1994, Vol. I

63. **KAR** san bla ist majhana : [o tem, kako so živeli nekoč tu pri nas, so v šolskem letu 1995-96 pripovedovali starši otrok iz skupine Lastovke = la vita di una volta raccontata nell'anno scolastico 1995-96 dai nonni dei bambini del gruppo dei grandi] / [[organizirali] vzgojiteljici, educatrici Vilma Martinig, Marina Poczovaz]. - Špeter = San Pietro al Natisone : Zavod za slovensko izobraževanje, Dvojezični otroški vrtec, [1996]. - [47] str. : ilustr. ; 21 x 31 cm. - (Izdaje = Edizioni Krivapeta)

Ov. nasl. - Beneško narečje. - Iz zvočnega zapisa prepisala Živa Gruden

64. **KJE** si, mišek moj? / [zgodba, porazdelitev v prizore, grafična podoba izdaje IV. razred oddelka Učiteljšča v Špetru ; prevod v slovenščino Larissa Borghese in Wanda Husu]. - San Pietro al Natisone : Irene edizioni, 1994. - [10] f. : ilustr. ; 43 cm

Prevod dela: Topolino mio, dove sei??. - Ov. nasl. - Izšlo tudi v it., beneškem narečju, furl., srbohrv., angl. in špan.

65. **KONSAKRACIUN** ut te nove carkvè ut svetaha sin Florjene - Njiva = Dedicatione della nuova chiesa di S. Floriano - Gniva : 18. 8. 1991. - Rezija : Parokia uod Svete Marije Asunte = Resia : Parrocchia di S. Maria Assunta, [1991]. - [26]

str. : ilustr. : 22 cm

Strojep. avtogr. - Besedilo v rezijanščini in it.

66. **KRALJICA** Vida, blumarji, škrti, krivapete, balavanti --- v Nadiških dolinah = --- nelle Valli del Natisone / z junaki, ki smo jih našli v ljudskem izročilu, smo učenci dvojezične osnovne šole v Špetru v šolskem letu 1992/93 napisali te zgodbe = storie scritte nell'anno scolastico 1992/93 dagli alunni della scuola elementare bilingue di San Pietro al Natisone con l'aiuto dei personaggi della tradizione popolare ; [izdal] Zavod za slovensko izobraževanje, Špeter = [pubblicato dall'] Istituto per l'Istruzione slovena, San Pietro al Natisone]. - [S.l.] : Založba = Edizioni Krivapeta, 1993. - [56] str. : ilustr. : 30 cm

Strojep. avtogr.

67. **KULTURNO društvo Rečan (Lesa - Grmak)**

25 let Rečana : 1969-1994. - Lesa - Garmak : Kulturno društvo Rečan, 1994. - [71] str. : ilustr. : 30 cm

Ov. nasl. - Strojep. avtogr. in fotokopije iz drugih virov

197

68. **LENDARO, Teresa**

Teresa Lendaro : S. Pietro al Natisone = Špeter, Beneška galerija, 13.-17. januarja 1990 / [spremna beseda Pavel Petricig]. - [Špeter] : Društvo beneških umetnikov : Zveza slovenskih izseljencev, 1990 (Premariacco : Juliagraf). - 1 zgibanka (6 str.) : 21 cm

Ov. nasl. - Besedilo it. in slov.

69. **LIBRO** dei canti. - Resia : Parrocchia di s. Maria Assunta, 1990. - 79 str. : 20 cm + Canto di San Floriano

Besedilo v it. in rezijanščini

70. **LIPE** rožice / a cura del coro Monte Canin Val Resia, con la cooperazione di Marco Maiero ; [ricerca, presentazione, traduzioni, coordinamento Sergio Chinese ; fotografia Mario Copetti ; illustrazioni Lino Linossi ; disegni Luigi Paletti]. - Val Resia : Coro Monte Canin, 1991 ([s.l. : s.n.]). - 31 str. : ilustr., note : 30 cm

Besedilo v it. in rezijanskem narečju. - Avtorji uvodnih besedil Sergio Chinese, Mario Macchi, Oreste Rosso, Marco Maiero

71. LONGHINO, Antonio

Resia, la chiesetta di Podklanaz / Antonio Longhino. - Udine : Circolo culturale resiano "Rosajanska dolina", 1993 (Udine : Marioni). - 63 str. : ilustr. ; 24 cm

72. LONGHINO, Antonio

Val Resia, terra di arrotini / Antonio Longhino. - Udine : Circolo Culturale Resiano "Rosajanska dolina", 1992 (Udine : Marioni). - 150 str. : ilustr. ; 24 cm

Bibliografija: str. 145-147

73. LONGHINO, Arturo

Ospitalità - relazioni con me : giudizio sui resiani di Baudouin de Courtenay, durante i suoi soggiorni nella Valle di Resia negli anni 1872 e 1873 / Arturo Longhino-Archet. - Grassau / Oberbayern : Arturo Longhino-Archet, 1995 (printed in Germany). - 13 str. : ilustr. ; 21 cm

198

Ov. nasl. - Odlomki povzeti in prevedeni iz: Slavjanskij zbornik, 1876, Russkaja mysl, 1893. - Jan Baudouin de Courtenay : in occasione del 150o della nascita / A. L.: str. 12-13

74. LUSEVERA nell'Alta Val Torre / a cura di Ottorino Burelli ; [scritti di Ottorino Burelli, Cornelio Cesare Desinan, Pavle Merkù, Paolo Montina, Vanni Zoz, Marzio Strassoldo, Pietro Negro ; fotografie Archivio Montina ... et al.]. - [Lusevera] : Comune di Lusevera, 1991 (Udine : Arti Grafiche Friulane). - 237 str. : ilustr. ; 29 cm

Bibliografija pri nekaterih prispevkih

75. MADOTTO, Aldo

Pagine di storia : resoconti di Vita Resiana / Aldo Madotto ; [fotografie Aldo Madotto ... et al.]. - [Resia], 1983-1994. - 3 zv. : ilustr. ; 25 cm

Vol. 3 : 1971-1980. - Circolo culturale resiano "Rozajanski dum", 1994 (Udine : Designgraf). - 257 str.

Vsebuje tudi: I terremoti del 1976 : memorie personali / [avtor, Clemente Jolan-

da, *Di Lenardo Maria ved. Barbarino, Francesco Copetti Cundia in Luigi Paletti. Canti resiani / raccolti da Di Lenardo Vittorio Pariser (v rezijanskem narečju)*

76. MARTINIG, Dario

Čudne bolezni / Dario Martinig. - [Čedad : Beneško gledališče, 1992]. - 26 f. ; 30 cm

Čelni nasl., izpisan na roko. - *Strojep. avtogr. - Beneško narečje. - Igrano za Dan emigranta*

77. MARTINIG, Dario

Varuh / Dario Martinig. - [Špeter : Beneško gledališče, 1994]. - 38 str. ; 30 cm

Čelni nasl. - *Strojep. avtogr. - Igrano za Dan emigranta 1994*

78. MARTINIG, Vilma

Saromakič an maškere / Vilma Martinig. - [Čedad : Beneško gledališče, 1992]. - 8 f. ; 30 cm

Čelni nasl., avtor izpisan na roko. - *Strojep. avtogr. - Beneško narečje. - Pust 1992, prireditev staršev za dvojezični vrtec*

199

79. MARVICE tou vjetru : med orami naše doline / a cura di Renzo Calligaro, Luisa Cher. - [S.l.] : Associazione lavoratori emigranti del Friuli-Venezia Giulia ; [Čedad] : Unione Emigranti sloveni, 1992 (Premariacco : Juliagraf). - 108 str. : ilustr. ; 30 cm

Besedilo v it. in terskem narečju. - Izdano v sodelovanju s Centro ricerche culturali di Lusevera e Micottis

80. Il MENDICANTE avido : [favola popolare slovena] / [riscritta dall'alunna Anna Mattielig di Attimis per il concorso Moja vas 1987 ; traduzione di Paola Lucchesi ; illustrazioni di Luisa Tomasetig]. - [Trieste] : Editoriale stampa triestina, 1992 (Trieste : Graphart). - [16] str. : ilustr. ; 20 cm. - (Collana Favole della Benecia)

Ov. nasl., podnasl. v kolofonu

81. **MERKÙ, Pavle**

Po našin : primo libro di lettura nel dialetto dell'Alta valle del Torre / a cura di Pavle Merkù ; illustrato da Jasna Merkù. - [Lusevera] : Comune, 1993 (Tavagnacco : Arti Grafiche Friulane). - 61 str. : ilustr. ; 23 cm

Presentazione / Maurizio Mizza: str. 5-6. - All'attenzione dei docenti / Pavle Merkù : str. 57-61

82. **MINNICH, Robert G.**

Socialni antropolog o Slovincih : zbornik socialno-antropoloških besedil / Robert G. Minnich ; [predgovor Stane Južnič ; prevedla in uredila Irena Šumi ; angleški prevodi so avtorjevi ; italijanski prevodi Antonio Principato ; nemški prevodi Magda Zagode]. - [Trst] : Slovenski raziskovalni inštitut - SLORI, Sedež Kanalska dolina ; Ljubljana : Amalietti, 1993 (Ljubljana : Atelje Šušteršič & Pance). - CLXXXVI str. ; 21 cm. - (Slovenci v Italiji)

83. Le **MINORANZE** linguistiche italiane : costumi, artigianato / a cura di Franco Faranda. - Rimini : Luisè editore, 1990 (Forlì : Filograf). - 118 str. : ilustr. ; 24 cm. - (Quaderni Bertinoresi)

Avtor poglavja o Slovincih Paolo Petricig

84. **MIŠAC** muoj, kje si? / [zgodba, porazdelitev v prizore, grafična podoba izdaje: IV. razred oddelka učiteljsišča v Špetru ; prevod v slovensko narečje Nediških dolin Natascia Birtig in Maria Pia Marseu]. - Špeter : Irene edizioni, 1994 ([s.l. : s.n.]). - 10 f. : ilustr. ; 42 cm

Prevod dela: Topolino mio, dove sei?. - Ov. nasl. - Izdaje tudi v slov., ital., fur-lan., srbohrv., angl. in špan.

85. **MJUTA Povasnica**

Jubica an Arpit / Mjuta Povasnica ; ilustrirala Luisa Tomasetig ; parprava Študijski center Nediža. - Parva edicion. - Špietar : Lipa, 1995 (Verona : Grafiche AZ). - [28] str. : barvne ilustr. ; 31 cm. - (Flores)

Mjuta Povasnica je psevdonim. - Besedilo v slov. beneškem narečju

86. **MJUTA Povasnica**

Ljubica in Arpit / Mjuta Povasnica ; ilustrirala Luisa Tomasetig ; v knjižni jezik prestavila Živa Gruden ; uredil Študijski center Nediža . - 1. natis. - Špeter = S. Pietro al Natisone : Lipa, 1995 (Verona : Grafiche AZ). - [28] str. : barvne ilustr. ; 31 cm. - (Flores)

Izv. stv. nasl. : Jubica in Arpit. - Mjuta Povasnica je psevdonim

87. MJUTA Povasnica

Ljubica in Arpit / Mjuta Povasnica ; ilustrirala Luisa Tomasetig ; v knjižni jezik prestavila Živa Gruden ; uredil Študijski center Nediža. - 1. natis. - Trst : Devin, 1995 (Verona : Grafiche AZ). - [28] str. : barvne ilustr. ; 31 cm. - (Flores)

Izv. stv. nasl. : Jubica in Arpit. - Mjuta Povasnica je psevdonim

88. MJUTA Povasnica

Zimska pravljica / Mjuta Povasnica ; ilustrirala Alessandra D'Este ; v knjižni jezik prestavil Marko Kravos ; [besedilo Pavel Petričič]. - 1. natis. - Trst : Založništvo tržaškega tiska, 1990 (Verona : Grafiche AZ). - [28] str. : barvne ilustr. ; 31 cm. - (Zbirka Flores)

201

Mjuta Povasnica je psevdonim

89. MJUTA Povasnica

Favola invernale / Mjuta Povasnica ; illustrazioni di Alessandra D'Este ; [testo a cura di Pavel Petričič]. - 1a ed. - Trieste : Editoriale stampa triestina, 1990 (di Verona : Grafiche AZ). - [28] str. : barvne ilustr. ; 31 cm. - (Collana Flores)

Mjuta Povasnica je psevdonim

90. MJUTA Povasnica

Jubiza e Arpit / Mjuta Povasnica ; illustrazioni di Luisa Tomasetig ; a cura del Centro Studi Nediža. - 1a ed. - S. Pietro al Natisone : Lipa, 1995 (Verona : Grafiche AZ). - [28] str. : barvne ilustr. ; 31 cm. - (Flores)

Izv. stv. nasl. : Jubica in Arpit. - Mjuta Povasnica je psevdonim

91. MJUTA Povasnica

Jubute e Arpit : lejende des Valadis dal Nadison scrite di Miute Povasnica e

voltade par furlan di 'Z. Osualdin e L. Peres / ilustrazions di Luise Tomasetig. - Udine : Società filologica friulana, 1995 (Verona : Grafiche AZ). - [28] str. : barvne ilustr. ; 31 cm. - (Flores)

Prevod dela: Jubica in Arpit. - Mjuta Povasnica je psevdonim

92. MJUTA Povasnica

Contia da d'invern / Mjuta Povasnica ; dessegnes de Alessandra D'Este. - Vich de Fasha : Istitut cultural ladin "Majon di Fashegn" ; [Trst : Založništvo tržaškega tiska], 1989 ([Verona : Grafiche AZ]). - [28] str. : barvne ilustr. ; 31 cm. - (Contacountries) (Flores)

Mjuta Povasnica je psevdonim

93. MJUTA Povasnica

Cantu de ierru / Mjuta Povasnica ; figuras de Alessandra D'Este ; [bortadu in sardu dae Diegu Corraïne]. - Nugoro : Papiros ; [Trst : Založništvo tržaškega tiska], 1990 (Verona : Grafiche AZ). - [28] str. : barvne ilustr. ; 31 cm. - (Flores)

202

Mjuta Povasnica je psevdonim

ISBN 88-85138-14-4

94. MONTINA, Paolo

L'abbigliamento nel Tarcentino e nella Val Torre tra il XVIII e il XX secolo / Paolo Montina. - [S.l.] : Missio, 1992 (Feletto Umberto : Missio). - 213 str. : ilustr. ; 24 cm

Nad nasl.: Associazione friulana ricerche Tarcento. - Bibliografija: str. 185-188. - Dizionario dei termini relativi all'abbigliamento in uso nella Val Torre / a cura di G[uglielmo] Cerno: str. 146-147

95. MUSONI, Francesco

Tra gli Sloveni di Montefosca = Med Slovenci v Črnem vrhu / Francesco Musoni ; traduzione, prevod Živa Gruden ; [a cura di, uredil [i.e. izdal] Centro studi Nediža = Študijski center Nediža]. - San Pietro al Natisone = Špeter : Cooperativa Lipa Editrice, 1996 ([Cormons : Tipografia San Marco]). - 85 str. ; 20 cm. - (Mrvice ; 2)

Besedilo vzporedno v slov. in ital. - Naslova dodatnih besedil in avtorja navedena tudi na nasl. str. - Francesco Musoni, življenje in delo / Pavel Petričič: str. 6-35. - Bibliografija / Lara Dugaro: str. 68-85

96. **NADIŠKE** doline [Kartografsko gradivo] : turistična karta : Dreka, Grmek, Podbonesec, Praprotno, Srednje, Sv. Lenart, Špeter, Tovorjana / grafična realizacija Alvaro Petricig in Luisa Tomasetig. - [Brez merila]. - Špeter : Zadruga Lipa, [1992] (Premariacco : Juliagraf). - 1 zvd. : barv. ; 69 x 48 cm, zložen na 12 x 24 cm

Zadaj: opis krajev

97. **NAŠE** pravce / [zbirali in ilustrirali otroci iz skupine Lesice ; izdal Dvojezični otroški vrtec v Špetru]. - [Špeter] : Zavod za slovensko izobraževanje, [1990]. - [36] str. : ilustr. ; 21 x 30 cm

Ov. nasl. - Strojep. avtogr.

98. **NAŠE** pravce : [pravce, ki so jih v letu 1992-93 v vrtcu pripovedovali sorodniki otrok iz skupine čebel = storie raccontate nell'anno 1992-93 dai parenti dei bambini del gruppo dei grandi] / [projekt sta vodili, progetto a cura di Vilma Martinig, Antonella Scaunich ; [izdal] Zavod za slovensko izobraževanje, Dvojezični otroški vrtec, Špeter, [pubblicato dall'] Istituto per l'Istruzione Slovena, Centro prescolastico bilingue, San Pietro al Natisone]. - [S.l.] : Založba = Edizioni Krivapeta, 1993. - [56] str. : ilustr. ; 21x31 cm

203

Ov. nasl. - Strojep. avtogr.

99. **NAŠE** pravce : [pravce, ki so jih zbrali otroci iz skupine Lesice = storie raccolte dai bambini del gruppo dei grandi]. - V Špetru : Dvojezični otroški vrtec = Di San Pietro al Natisone : Centro prescolastico bilingue, [1991] ([Špeter] : Zavod za slovensko izobraževanje = Istituto per l'istruzione slovena). - [24] str. ; 21 x 31 cm

Ov. nasl. - Podnaslov v kolofonu. - Beneško narečje

100. **NATISONE** Täler [Kartografsko gradivo] : Touristen Landkarte : Drenchia, Grimacco, Prepotto, Pulfero, San Leonardo, San Pietro al Natisone, Savogna,

Stregna, Torreano / graphische Realisierung von Alvaro Petricig und Luisa Tomasetig. - San Pietro al Natisone : Cooperativa Lipa, [1992] (Premariacco : Julia-
graf). - 1 zvd. : barv. ; 68 x 48 cm, zložen na 12 x 24 cm

Zadaj opis krajev v nem.

101. **NATISONE** valley [Kartografsko gradivo] : tourist map : Drenchia, Grimacco, Prepotto, Pulfero, San Leonardo, San Pietro al Natisone, Savogna, Stregna, Torreano / the graphic was accomplished by Alvaro Petricig and Luisa Tomasetig. - San Pietro al Natisone : Cooperativa Lipa, [1992] (Premariacco : Juliagraf). - 1 zvd. : barv. ; 69 x 48 cm, zložen na 12 x 24 cm

Zadaj opis krajev v angl.

102. **NATIVITÀ** = Rojstvo : Špeter, Beneška galerija, 17. 12. 1993 - 8. 1. 1994. - [Špeter] : Beneška galerija, [1993] (Premariacco : Juliagraf). - [20] str. : ilustr. ; 18 cm

204

103. **NAZZI, Faustino**

Il Duce lo vuole : proibizione dello sloveno nella vita religiosa della Slavia Friulana / Faustino Nazzi ; a cura del Centro studi Nediža. - S. Pietro al Natisone : Cooperativa Lipa Editrice, 1995 (Premariacco : Juliagraf). - 181 str. ; 21 cm

V kolofonu še podnasl.: dal saggio pubblicato a puntate sul settimanale Novi Matajur

104. **NICOLAJ, Aldo**

Buogi možje / Aldo Nicolaj. - Čedad : Beneško gledališče, 1994. - 27 f. ; 30 cm

Vsebinska: Telegram / prevod Antonella Bucovaz in Iole Namor. Olimpia / prevod Anna Iussa in Lucia Trusgnach. Milja i mieru an ujski ; Kontat / prevod Marina Cernetig. Veselje do življenja / Iole Namor. Voda in žajfa / prev. Loredana Dreco-gna in M. Cernetig. - Igrano za mednarodni dan žena, 8.3.1994

105. **O** treh bratih / [besedilo je prirejeno po pripovedovanju babice - none Cine [i.e. Gine] v dvojezičnem vrtcu v Špetru v šolskem letu 1992/93 ; ilustrirala Luisa Tomasetig ; izdaja Študijskega centra Nediža, Špeter v Benečiji]. - V Trstu : De-

vin, 1995 (Ljubljana : "Tone Tomšič"). - [16] str. : ilustr. ; 20 cm. - (Zbirka Pravce iz Benečije)

Ov. nasl.

106. **OBIT, Michele**

Itinerari del gusto nelle Valli del Natisone, Friuli / [testo Michele Obit, Teresa Covaceuszach ; fotografie Marina Bergnach]. - [S.l.] : Azienda regionale per la promozione turistica [etc.], 1996 (Cividale : Ideagrafica). - [20] str. : ilustr. ; 21 cm

Avtorja navedena v kolofonu

--- Geschmackrundfahrt in den Natisone Täler, Friaul. - 1 zloženka (12 str.)

107. **OBIT, Michele**

Per certi versi : (poesie 1989-1992) = Po drugi strani / Michele Obit ; traduzione in sloveno di Marko Kravos. - Vittorio Veneto : H. Kellermann, 1995 (S. Lucia di Piave : Cooperativa servizi culturali). - 59 str. ; 20 cm. - (Centofiori ; 4)

Vzporedno slov. prevod in ital. besedilo

ISBN 88-86089-10-7

205

108. **OMAN, Alessandro**

Etnobotanica della Val Canale : con particolare riguardo ai fitonomi sloveni di Ugovizza, Valbruna, Camporosso e S. Leopoldo / Alessandro Oman ; [illustrazioni tratte da "Iconografia florae italicae" di A. Fiori]. - Cividale del Friuli : Società Cooperativa Editrice Dom, 1992 (Ronchi dei Legionari : Ergon). - 344 str., [8] str. pril. : ilustr. ; 21 cm

Presentazione / Marino Qualizza: str. 7-8. - Bibliografija: str. 295-296. - Kazala

109. **PASCOLO, Enzo**

Case della Slavia friulana / Enzo Pascolo ; [progetto grafico Paolo Pascolo ; fotografie Enzo Pascolo, Mario Barel ; disegni Enzo Pascolo, Antonio Oliveri]. - [Udine] : Società Filologica Friulana, 1993 (Fiume Veneto (PN) : GEAP). - 269 str. : ilustr. ; 29 cm

Bibliografija: str. 264-269

110. PETRICIG, Paolo

Atlante toponomastico e ricerca storica / a cura di Paolo Petricig e Natale Zuanella ; [edito dal] Comune di San Pietro al Natisone. - [Špeter] : Cooperativa Lipa, 1990 (Premariacco : Juliagraf). - 158 str., [40] str. pril. : ilustr. ; 30 cm

[*Spremní besedi*] / Giuseppe Marinig, Bruna Dorbolò: str. 5. - Prefazione: str. 7. - *Vocabolario dei toponimi*

111. PICCINI, Giuseppe

Vicariatus Scilaborum : storie des Vilis de Val de Tor : note storiche sull'assistenza religiosa alle Ville Slave, raccolte nell'archivio della Curia Arcivescovile, per incarico di don Onorio Gentilini, vicario di Ciseriis / don Giuseppe Piccini ; [a cura della parrocchia di Ciseriis]. - Tavagnacco : Art Grafiche Friulane, 1995 (Udine : Arti Grafiche Friulane). - 60 str. ; 19 cm

Il parçe / pre Valantin Costante: str. 5-6

206

112. PRIPRAVLJENI --- zdaj 1 : zemljepis za 3. razred dvojezične šole = Pronti --- via [1] : corso di geografia della scuola bilingue per la classe 3^a / pripravile, a cura di Antonella Bucovaz, Ivana Cragnaz, Marina Pocovaz, Ines Talotti. - [Špeter] : Zavod za slovensko izobraževanje, 1993 ([Špeter] : Zavod za slovensko izobraževanje). - 117 str. : ilustr. ; 30 cm. - (Izdaje = Edizioni Krivapeta)

Naslov na ov.: Pronti via = Pripravljeni zdaj 1. - Učni pripomoček za interno uporabo Dvojezične osnovne šole v Špetru --> na zadnji str.

113. PRIPRAVLJENI --- zdaj 3 : zemljepis za 5. razred dvojezične šole = Pronti --- via [3] : corso di geografia della scuola bilingue per la classe 5^a / pripravili, a cura di Ines Talotti, Ivana Cragnaz. - [Špeter] : Zavod za slovensko izobraževanje, 1993 ([Špeter] : Zavod za slovensko izobraževanje). - 85 str. : ilustr. ; 30 cm. - (Izdaje = Edizioni Krivapeta)

Nasl. na ov.: Pronti via = Pripravljeni zdaj 3. - Učni pripomoček za interno uporabo Dvojezične osnovne šole v Špetru --> zadnja str.

114. PROSŪMO nu mojo po nes / [raciune so se wswle od lübrinčiča "Prosūmo mu mojo po nes - Solbica tuw Rezije 1987" k jö a bil püsel neš jöro Don Rinaldo Gerussi]. - Solbica tuw Rezije : Cirkow od S. Karlina Boromea, 1990. - [18] str. ; 20 cm

Strojep. avtogr. - Besedilo v rezijanskem narečju

115. **PULFERO** : ambiente - storia - cultura / introduzione di Demetrio Volcic ; [testi di Giorgio Banchig ... [et al.] ; coordinamento editoriale Giorgio Banchig ; foto Amministrazione comunale di Pulfero, Giuliano Borghesan, Walter Colle ; acquarelli Sergio Cernoia]. - Pulfero : Amministrazione comunale, 1994 (Tavagnacco : Arti Grafiche Friulane). - XXII, 403 str. : illustr. ; 31 cm

Presentazione / Romano Specogna: str. V-VI. - Introduzione / Demetrio Volcic: str. VII-X. - Bibliografija: str. 401-403. - Zvd. na spojih listih

116. **PUST 91** : carnevale resiano : serata culturale folkloristica resiana 26 gennaio 1991. - Udine : Circolo culturale resiano "Rosajanska dolina" ; Primulacco-Povoletto : Comitato organizzatore Festa dei fiori, [1991] ([s.l. : s.n.]). - [32] str. : illustr. ; 22 cm

Ov. nasl. - Saluto del presidente / Sergio Barbarino: str. [3]. - Notizie sulle origini dei resiani ; Tradizioni resiane / di Toni Longino: str. [7] in [14-15]. - Ostalo reklamni oglasi in spored

207

117. **PUST 96** : carnevale resiano : serata culturale folkloristica resiana 10 febbraio 1996. - Udine : Circolo culturale resiano "Rosajanska dolina" ; Basaldella : Gruppo in coordinamento Insieme, [1996] ([s.l. : s.n.]). - [44] str. : illustr. ; 22 cm

Ov. nasl. - Saluto del presidente / Sergio Barbarino: str. [3]. - Notizie storiche della Val Resia : costumi di vita ; Notizie storiche della Val Resia : giustizia e metodo amministrativo / a cura di Toni Longino: str. [5-6] in [9-10]. - Ostalo reklamni oglasi in spored

118. **QUALIZZA, Giorgio**

K'a:pja s'o:nca = (Goccia di sole) / Giorgio Qualizza. - Stregna (Udine) : Giorgio Qualizza, [1990] (Udine : Arti grafiche friulane). - 115 str. ; 24 cm + Parm'i:arjena fon'e:tika nad'i:škega = Fonetica comparata del natisoniano (1 zganjen f., 36 x 50 cm)

119. **QUALIZZA, Marino**

Approccio alla cristologia / Marino Qualizza. - 1ª ed. - Trieste : Edizioni Lint, 1992 (Italia : [s.n.]). - VI, 237 str. ; 22 cm. - (Collana Prospettive teologiche / As-

sociazione culturale Studium Fidei ; 6)

Bibliografija: str. 225-226. - Kazala
ISBN 88-85083-75-7

120. QUALIZZA, Marino

La fede nel Dio cristiano : il mistero della Trinità / Marino Qualizza. - 1ª ed.
- Trieste : Edizioni Lint, 1994 (Italia : [s.n.]). - VI, 287 str. ; 22 cm. - (Collana
Prospettive teologiche / Associazione culturale Studium Fidei ; 8)

Bibliografija: str. 275-276. - Kazala
ISBN 88-86179-22-7

121. QUALIZZA, Renato

Escursioni a Nord-Est / Renato Qualizza ; [disegni di Paolo Manzini]. - [S.l.]
: Club alpino italiano, S. Sezione "Val Natisone", 1996 (Premariacco : Juliagraf).
- 33 str. : illustr., zvd. ; 24 cm

208

Ov. nasl. - Nad nasl.: Comune di Savogna

122. QUALIZZA, Renato

Sentiero natura : l'ambiente e l'uomo : vita sotto gli alberi / Renato Qualizza.
- San Pietro al Natisone : Club alpino italiano, S. Sezione "Val Natisone", 1993
(di Premariacco : Juliagraf). - 31 str. : illustr. ; 24 cm

Ov. nasl.

123. ROTTA, Giovanni

Antropometria militare della Valle di Resia (Udine) / Giovanni Rotta. - Padova : [s. n.], 1991 ([s. l. : s.n.]). - Str. 29-51 : graf. prikazi ; 24 cm

Separat iz: Quaderni di scienze antropologiche 17, Padova 1991

124. SADA te povien = Ora ti racconto / [povedala] Ilde Chiabudini ; [posnela,
zapisala in prevedla] Raffaella Iussa ; [hanno collaborato, so dali na roko Moreno
Tomasetig per i disegni, za risbe, Alessandro D'Osvaldo per la grafica, za grafiko,
Loretta Primosig, Tuuli Nevasalmi]. - Cividale del Friuli : Circolo Culturale Sorgenti = Čedad : Kulturno društvo Studenci, 1995 (Campoformido : La Tipografi-

ca). - 104 str. : ilustr. ; 31 cm

Besedilo vzporedno v beneškem narečju in ital.

125. [SEI] 6 maggio 1996 a vent'anni dal terremoto : Lusevera, Villanova delle Grotte = Bardo, Zavarh / [a cura del Centro Ricerche Culturali - Lusevera e Micottis ; foto raccolte dei privati]. - Bardo : Center za kulturne raziskave, 1996 (Tarcento : Grafiche Toffoletti). - 88 str. : pretežno ilustr. ; 24 cm

Besedilo pretežno v terskem narečju in ital.

126. SENJAM beneške cerkvene piesmi (17 ; 1990 ; Lesa-Garmak)

17. senjam beneške cerkvene piesmi, Lesa - Garmak, 28. oktoberja 1990 / [notografije Davide Klodič ; redakcija Anna Jussa in Živa Gruden]. - [Lesaj] : Kulturno društvo Rečan, [1990] (Premariacco : Juliagraf). - 32 str. : ilustr., note ; 24 cm

127. SENJAM beneške piesmi (19 ; 1994 ; Lesa-Garmak)

XIX. senjam beneške piesmi, Lesa-Garmak, 22.-23. - 24. julija '94. - [Lesaj] : Kulturno društvo Rečan = Circolo culturale Rečan, 1994 ([s.l. : s.n.]). - [25] str. ; 21 cm

209

Besedilo v beneškem narečju

128. SENJAM beneške piesmi (20 ; 1995 ; Lese-Grmek)

XX. senjam beneške piesmi, Lese-Grmek, 20.-21.-23.- julija 1995. - [Lese] : Kulturno društvo Rečan = Circolo culturale Rečan, 1995 (Cividale : Ideagrafica). - [22] str. ; 21 cm

Besedilo v beneškem narečju

129. SENJAM beneške piesmi (21 ; 1996 ; Lese-Grmek)

XXI. senjam beneške piesmi, Lese-Grmek, 26.-27.-28. julija 1996. - [Lese] : Kulturno društvo Rečan, 1996 (Cividale : Ideagrafica). - [21] str. ; 21 cm

Besedilo v beneškem narečju. - Izšla tudi zvočna kaseta

130. Il **SERVITORE** del diavolo : [favola popolare slovena] / [riscritta dall'alun-

na Mariarosa Bucovaz di Brida Sup.-Grimacco per il concorso Moja vas 1985 ; traduzione di Paola Lucchesi ; illustrazioni di Alvaro Petricig]. - [Trieste] : Editoriale stampa triestina, 1992 (Trieste : Graphart). - [16] str. : ilustr. ; 20 cm. - (Collana Favole della Benecia / a cura del Centro studi Nediža)

Ov. nasl., podnasl. v kolofonu

ISBN 88-7174-041-6

131. **SLAVČEK** z Dolge peči : ladinska pravljica / zapisal Hugo de Rossi ; prevedla Živa Gruden ; ilustrirala Alessandra D'Este ; [slovensko izdajo uredil Jože Stabej ; izdaja študijskega centra Nediža]. - Špeter : Založba Lipa ; Ljubljana : Mladika, 1994 (S. Martino B. A. : Grafiche AZ). - [22] str. : barvne ilustr. ; 31 cm. - (Flores)

Slika zapisovalca

ISBN 961-205-026-0

210

132. Lo **SLAVO** parlar nativo a Ravanca in Val Resia : [ristretto di notizie piacevoli a sapersi, su Prato (Ràvanka[!]), ricavato dal volume Resia, paesi e località, Aldo Mabotto [!] Ciacarin, Litografia Designgraf, Udine 1895] / [testo in lingua, traduzione libera, collazione del ristretto di notizie piacevoli a sapersi e la regia, tutto ogni cosa è di Silvana Paletti]. - Resiutta : Silvana Paletti, 1992 (Pisa : Pisanografica). - 1 zgibanka (7 str.) ; 15 cm. - (I libretti di Mal'aria ; 369)

Vsebuje tudi pesem Silvane Paletti v rezijanščini in it. - Kraj izida ponazorjen s poštnim žigom

133. **SPINOZZI Monai, Liliana**

Dal Friuli alla Russia : mezzo secolo di storia e di cultura in margine all'epistolario (1875-1928) Jan Baudouin de Courtenay / Liliana Spinozzi Monai. - Udine : Società filologica friulana, 1994 (Udine : Doretti). - 242 str. : ilustr. ; 25 cm

Prefazione / Giuseppe Francescato: str. 5-7. - Bibliografija: str. 231-237. - Kazalo. - Nekatera pisma v slov. in prevod v ital.

134. **SREČANJE med pesniki, pisatelji in drugimi ustvarjalci (1994 ; Topolove)**

V nebu luna plava / srečanje med pesniki, pisatelji in drugimi ustvarjalci, To-

polove, 9. in 16. julija 1994. - [Lesa - Grmak] : Kulturno društvo Rečan, [1994]. - 81 str. ; 21 cm

Ov. nasl. - Strojep. avtogr. - Besedila v slov., ital. in beneškem narečju. - Zastopani avtorji: Fabio Franzin, Checco, Feo Ivo Volarič, Marko Kravos, Tatiana Soldo, Silvana Paletti, Katia Quaglia, Paolo Coceancig, Max Mauro, Federico Tavan, Maurizio Matiuza, Alessandro Montello, Clara Dai Chivelos

135. SREČANJE med pesniki, pisatelji in drugimi ustvarjalci (1995 ; Zverinac)

V nebu luna plava / srečanje med pesniki, pisatelji in drugimi ustvarjalci, Zverinac, 18. in 25. avgusta. - [Lesa - Grmak] : Kulturno društvo Rečan, [1995]. - [60] str. ; 21 cm

Ov. nasl. - Strojep. avtogr. - Besedila v slov., ital., furl. in beneškem narečju. - Zastopani avtorji: Gloria Corradini, Guido Qualizza, Darko Komac, Loredana Drecogna, Giovanni Gubana, Marzia Zanutto, Marcellina Qualizza, Giuseppe Cernetig, Ace Mermolja

211

136. SREČANJE med pesniki, pisatelji in drugimi ustvarjalci (1996 ; Seuce)

V nebu luna plava : srečanje med pesniki, pisatelji in drugimi ustvarjalci, Seuce, 20. septembra 1996 / [avtorji prispevkov Marjan Tomšič, Bruna Dorbolò, Stieffin Moratto, Gioia Dominici]. - [Lesa - Grmak] : Kulturno društvo Rečan, 1996. - [36] str. ; 21 cm

Ov. nasl. - Strojep. avtogr. - Besedila v slov., ital., furl. in beneškem narečju.

137. STAZIONE di Topolò : [installazioni] = Postaja Topolove / [organizzazione] Associazione Artisti della Benecia, Društvo beneških umetnikov . - [S.l. : s.n., 1994] ([s.l. : s.n.]). - [25] str. : ilustr. ; 21 cm

Podnasl. z ov. - Nad nasl.: Regione Autonoma Friuli-Venezia Giulia, Provincia di Udine, Comune di Grimacco

138. STAZIONE di Topolò = Postaja Topolove (3 ; 1996 ; Topolove)

"Stazione di Topolò" : [esperienze] = "Postaja Topolove" : [izkušnje], terza edizione dal sei luglio al quattro agosto 1996 / [organizzazione] Associazione artisti della Benecia = Društvo Beneških umetnikov ; direzione artistica Moreno Mio-

relli ; [realizzata in collaborazione con Comitato Topolove, Kulturno društvo Rečan, Pro loco Grmak]. - [S.l. : s.n, 1996] ([s.l. : s.n.]). - [29] str. : ilustr. ; 21 cm

Podnasl. z ov. - Con il patrocinio di: Regione Autonoma Friuli-Venezia Giulia, Provincia di Udine, Comune di Grimacco

139. STEENWIJK, Han

Ortografia resiana = Tö jošt rozajanske pisanje / Han Steenwijk. - 1^a ed. - Padova : CLEUP, 1994 (Padova : Cooperativa libraria editrice dell'Università di Padova). - 73 str. ; 25 cm

140. STEENWIJK, Han

The Slovene dialect of Resia : San Giorgio / Han Steenwijk. - Amsterdam - Atlanta : Rodopi, 1992 (Printed in The Netherlands). - 352 str. ; 24 cm. - (Studies in Slavic and general linguistics, ISSN 0169-1024 ; vol 18)

ISBN 90-5183-366-01

212

141. STORIA del Gruppo folkloristico "Val Resia" : 1838-1990 / [alla stesura di questo libro hanno partecipato Paletti Luigi ... [et al.] ; foto Paletti Luigi ... et al.]. - [Resia : Gruppo folkloristico Val Resia], 1991 (Udine : Designgraf). - 157 str. : ilustr. ; 24 cm

Besedilo pesmi v rezijanskem narečju

142. STRAJNAR, Julijan

Rožmarin : canti popolari sloveni = slovenske ljudske pesmi = slovene folk songs / Julijan Strajnar ; [traduzioni in ital. di, prevedla v it., translation italian Jelena Strajnar, in ingl., v angl., englisch Matjaž P. F. Krainer ; notografia, notografija, notation Boštjan Perovšek]. - Udine : Pizzicato, 1992 (Udine : Designgraf). - 126 str. : ilustr., note ; 25 cm + 2 kaseti : stereo

ISBN 88-7736-362-2

143. SULLE strade di Andrea da Loka = Po poteh Andreja iz Loke / [Gian Carlo Menis ... [et al.] ; redazione e traduzioni Živa Gruden Crisetig, Paolo Petricig ; fotografie Michele Voncini, Paolo Petricig, collaborazione di Luca Laureati ; il libro è stato realizzato dal Centro Studi Nediža, knjigo je izdal Študijski center Nediža].

- Špeter : Zadruga Lipa = S. Pietro al Natisone : Cooperativa Lipa Editrice, 1994 (Premariacco : Juligraf). - 207 str. : ilustr. ; 24 cm

Besedilo slov. in prevod v ital. in obratno. - Bibliografija za dvema prispevkoma. - Zbornik referatov na 18. benečanskih kulturnih dnevih v Špetru z nasl.: Umetnostni in kulturni stiki med Slovenijo in Benečijo od XV. do XVII. stoletja

144. ŠUMI, Irena

Govoriti slovensko v Kanalski dolini : (slovensko šolstvo od Marije Terezije do danes) / Irena Šumi, Salvatore Venosi ; [prevod v italijanščino Antonio Principato]. - Trst : Krožek za družbena vprašanja Virgil Šček, 1995 [i.e. 1996] (Gorica : Grafica Goriziana). - 183 str. ; 21 cm

Predgovor / Rafko Dolhar: str. 5-6. - Bibliografija: str. 161-164. - Na hrbtu ov. št. 17. - Riassunto. - Kazalo

145. ŠUMI, Irena

Tečaji slovenskega jezika v Kanalski dolini 1987-1990 / Irena Šumi, Salvatore Venosi. - Trst ; Gorica ; Čedad : Slovenski raziskovalni inštitut, 1990. - 37 f. ; 30 cm

213

Strojep. avtogr., ov. tiskan. - Na nasl. str. in ov. : 114. - Bibliografija: str. 37

146. **TABOR** "Rezija 89" / [uredil Aldo Rupel]. - [Trst] : SLORI [i.e. Slovenski raziskovalni inštitut] : NŠK [i.e. Narodna in študijska knjižnica], 1990 (Gorica : Grafica Goriziana). - 216 str., [1] zganjen zvd. : ilustr. ; 24 cm

Besedilo slov. in prevod v ital.

147. **TAM** gori na planinci / [kratka pesemska besedila so v šolskem letu 1994/95 zbrali otroci iz skupine Oblaki v dvojezičnem vrtcu v Špetru ; pomagali sta jim učiteljici Antonella in Vilma ... [etc.], questi versi sono stati raccolti nell'anno scolastico 1994/95 dai bambini del gruppo delle Nuvole della scuola materna bilingue di San Pietro al Natisone ; sono stati aiutati dalla maestre Antonella e Vilma ... [etc.]]. - Špeter : Zavod za slovensko izobraževanje = San Pietro al Natisone : Istituto per l'istruzione slovena, 1995. - 35 str. : ilustr. ; 21 x 23 cm. - (Izdaje = Edizioni Krivapeta)

Ov. nasl. - Strojep. avtogr. - Besedilo v beneškem narečju

148. **TANTE** montagne, molti amici : San Leonardo-San Pietro al Natisone : due comuni, un 25o. - [S.l.] : Club alpino italiano, S. Sezione "Val Natisone", 1995 (Premariacco : Juliagraf). - 47 str. : ilustr. ; 24 cm

Dva prispevka v beneškem narečju

149. **TE** Rozajanske uize = I canti resiani / a cura del Coro Rože Majave ; [foto di Silvana Paletti ... et al.]. - Resia : Rože Majave, [1995] (Tolmezzo : Treu). - 124 str. : ilustr. ; 24 cm

Uvodna besedila v ital., pesmi v rezijanščini s prevodom v ital.

150. **TOČARJI** s točo / [zapisal Igor Cencig iz Breganzone v Švici za otroški natečaj Moja vas 1985 ; ilustriral Alvaro Petricig]. - Trst : Založništvo tržaškega tiska, 1992 (Trst : Graphart). - [16] str. : ilustr. ; 20 cm. - (Pravce iz Benečije / izdaje Študijskega centra Nediža)

214

Ov. nasl.

ISBN 88-7174-038-6

151. TOMASETIG, Luisa

Landarska jama / [napisala Luisa Tomasetig ; prevod Živa Gruden ; ilustracije Alvaro Petricig ; [izdal Beneški študijski center Nediža]. - [Špeter] : Založniška zadruga Lipa, 1995 (Premariacco : Juliagraf). - [28] str. : ilustr. ; 20 cm

Avtorica navedena v kolofonu

152. TOMASETIG, Luisa

Pavel Diakon pripoveduje / [besedilo in slike Luisa Tomasetig in Alvaro Petricig ; prevod Živa Gruden ; [izdal] Beneški študijski center Nediža]. - [Špeter] : Založniška zadruga Lipa, 1995 (Premariacco : Juliagraf). - [28] str. : ilustr. ; 20 cm

Avtorja navedena v kolofonu

153. TOMASETIG, Luisa

Votlina pri Bjarču / [napisala Luisa Tomasetig ; prevod Živa Gruden ; ilustracije Alvaro Petricig ; [izdal] Beneški študijski center Nediža]. - [Špeter] : Založniška zadruga Lipa, 1995 (Premariacco : Juliagraf). - [28] str. : ilustr. ; 20 cm

Avtorica navedena v kolofonu

154. TOMASETIG, Luisa

La grotta di S. Giovanni d'Antro / [napisala, testo curato da Luisa Tomasetig ; ilustracije, illustrato da Alvaro Petricig]. - Špeter : Beneški študijski center Nediža : Lipa = S. Pietro al Natisone : Centro studi Nediža : [Lipa], 1992 (Premariacco : Juliagraf). - [32] str. : pretežno ilustr. ; 20 cm. - (Scheda storica ; 5)

Avtorica navedena v kolofonu

155. TOMASETIG, Luisa

Paolo Diacono racconta / [besedilo in slike, testo e illustrazioni di Luisa Tomasetig e Alvaro Petricig]. - Špeter : Beneški študijski center Nediža : Cooperativa Lipa Editrice, 1993 (Udine : Juliagraf). - [28] str. : ilustr. ; 20 cm. - (Scheda storica ; 6)

215

Avtorja navedena v kolofonu

156. **TONINAC** in krivopeta / [zapisal Daniele Crucil iz Čedadada za otroški natečaj Moja Vas 1990 ; ilustrirala Luisa Tomasetig]. - Trst : Založništvo tržaškega tiska, 1992 (Trst : Graphart). - [16] str. : ilustr. ; 20 cm. - (Zbirka Pravce iz Benecije / izdaje Študijskega centra Nediža)

Ov. nasl.

ISBN 88-7174-035-1

157. **TONINO** e la ragazza dai piedi rovesciati : [favola popolare slovena] / [riscritta dall'alunno Daniele Crucil di Cividale per il concorso Moja vas 1990 ; traduzione di Paola Lucchesi ; illustrazioni di Luisa Tomasetig]. - [Trieste] : Editoriale stampa triestina, 1992 (Trieste : Graphart). - [16] str. : ilustr. ; 20 cm. - (Collana Favole della Benecia)

Ov. nasl., podnasl. v kolofonu

ISBN 88-7174-039-4

158. **TRI** račice / [besedilo je prirejeno po pripovedovanju babice - none Terese v dvojezičnem vrtcu v Špetru v šolskem letu 1992/93 ; ilustrirala Luisa Tomasetig ; izdaja Študijskega centra Nediža, Špeter v Benečiji]. - V Trstu : Devin, 1995 (Ljubljana : "Tone Tomšič"). - [16] str. : ilustr. ; 20 cm. - (Zbirka Pravce iz Benečije)

Ov. nasl.

159. **UN** po' di dolce tradizionale : [ricette casalinghe delle Valli del Natisone]. - [S.l.] : Lega donne della Benecia = Zveza beneških žen, [1992?] (Gorizia : Campestrini). - 1 zloženka (6 str.) : ilustr. ; 18 cm

Ov. nasl., podnasl. na notranji str. ov. - Imena jedi tudi v slov.

160. Gli **UOMINI** della grandine : [favola popolare slovena] / [riscritta da Igor Cencig di Breganzona - Svizzera per il concorso Moja vas 1985 ; traduzione di Paola Lucchesi ; illustrazioni di Alvaro Petricig]. - [Trieste] : Editoriale stampa triestina (Trieste : Graphart). - [16] str. : ilustr. ; 20 cm. - (Collana Favole della Benecia)

Ov. nasl., podnasl. v kolofonu

ISBN 88-7174-04204

161. **VAL** Cosizza = Rečanska dolina. - Grmak : Pro Loco "Grmak", 1996 (Cividale : Ideagrafica). - 1 zloženka (6 str.) : barvne ilustr. ; 21 cm

Ov. nasl. - Besedilo v slov. in it.

162. **VAL** Resia = Dolina Režije / [uredili Kulturno društvo "Rozajanski dum", ZSKD Režija, Pro Loco]. -

[Režija : s.n., 1995] (Tolmezzo : Treu). - 1 zgibanka (6 str.) : ilustr. ; 21 cm

Besedilo samo v slov.

163. **VALLEE** du Natisone [Kartografsko gradivo] : carte touristique : Drenchia, Grimacco, Prepotto, Pulfero, San Leonardo, San Pietro al Natisone, Savogna, Stregna, Torreano / realisation grafique Alvaro Petricig et Luisa Tomasetig. -

[Brez merila]. - San Pietro al Natisone : Cooperativa Lipa [1992] (Premariacco : Juliagraf. - 1 zvd. : barv. ; 69 x 48 cm, zložen na 12 x 24 cm

Zadaj opis krajev v franc.

164. Le **VALLI** del Natisone [Kartografsko gradivo] : carta turistica : Drenchia, Grimacco, Prepotto, Pulfero, San Leonardo, San Pietro al Natisone, Savogna, Stregna, Torreano / [realizzazione grafica Alvaro Petricig e Luisa Tomasetig]. - [Brez merila]. - San Pietro al Natisone : Cooperativa Lipa, [1992] (Premariacco : Juliagraf). - 1 zvd. : barv. ; 69 x 48 cm, zložen na 12 x 24 cm

Nad nasl.: Comunità montana Valli del Natisone. - Zadaj opis krajev

165. **VALLI** del Natisone da conoscere. - S. Leonardo : Circolo culturale ambientale "Il Castagno", [1990] (Premariacco : Juliagraf). - [36] str. : barvne ilustr. ; 23 cm

Ov. nasl.

166. **VEČJEŽIČNOST** na evropskih mejah - primer Kanalske doline = Multilinguismo ai confini dell'Europa - La Valcanale = Mehrsprachlichkeit auf den europäischen Grenzgebieten - Beispiel Kanaltal = Multilingualism on european borders - the case of Valcanale / uredila, edited by Irena Šumi, Salvatore Venosi ; uvod, introduction Darko Bratina ; [slovenski prevodi Irena Šumi, italijanski prevodi Antonio Principato, nemški prevodi Davorin Poljanšek]. - [Ukve] : SLORI, Sedež Kanalska dolina, 1996 (v Trstu : Graphart). - 202, [CCIII]-CCVII str. : graf. prikazi ; 21 cm

Ethnos: et nos / Darko Bratina: str. [7]-14. - Povzetek v slov. oz. it., nem. ali angl. in bibliografija pri posameznih prispevkih. - Podatki o avtorjih: str. [CCIII]-CCVII. - "Zbornik predavanj in referatov, ki so bili predstavljeni na mednarodnem srečanju z naslovom Večježičnost na evropskih mejah - primer Kanalske doline, ki je potekalo na Trbižu v Italiji v dneh 20. in 21. oktobra 1995" ---> uvod

167. **VIDEC** e l'abitino nuovo / [autori dei testi e dei disegni: gli alunni della 1ª classe] = Vidkova nova srajčka / [zgodbico so napisali in narisali učenci prvega razreda]. - [Špeter : Zavod za slovensko izobraževanje, 1991]. - [8] f. : ilustr. ; 21 x 31 cm

Ov. nasl. - Autograf. - Podatki o avtorstvu na zadnji strani

168. **VOCI** dalla sala d'aspetto = Glasovi iz čakalnice / a cura di Michele Obit ; [disegni Giorgio Vazza ; traduzioni in italiano Tea Štoka per le prose di Aleš Debenjak, Marco Apollonio per i versi di Aleš Šteger, Michele Obit per i versi di Matjaž Pikalo, i versi di Leonardo Zanier sono tradotti dall'autore]. - San Pietro al Natisone = Špeter : Cooperativa Editrice Lipa, 1996 (Cormons : Poligrafiche San Marco). - 61 str. : ilustr. ; 16 cm

"A cura dell'Associazione Artisti della Benecia = Društvo beneških umetnikov nell'ambito di "Stazione di Topolò" = "Postaja Topolove", terza edizione, 6 luglio-4 agosto 1996 ---> kolofon

169. **VOGRIG, Bruna**

Tam gor je moja vas : [la Slavia] / Bruna Vogrig, Daniele Oian, Renzo Matelig. - [Čedad] : Slovenci po svetu = Unione Emigranti Sloveni del Friuli-Venezia Giulia, [1996] ([s.l.] : Arti Grafiche Friulane). - [20] str. : ilustr. ; 19 cm + videokaseta

218

Podnasl. na ovoju

170. **VOLKI**, lisice, medvedi, ježi : živalske pravljice, ki so jih napisali učenci drugega razreda dvojezične osnovne šole. - Špeter : [Dvojezična osnovna šola], 1996. - [20] str. : ilustr. ; 30 cm

Ov. nasl. - Besedilo v beneškem narečju. - Priključeno: Principi, mostri --- e sirene : storie marine inventate dagli alunni di seconda classe della scuola elementare bilingue. - Deli sta tiskani vzporedno in v medsebojno obratni smeri

171. **ZABRIESZACH, Lidia**

Kaki cajti / Lidia Zabrieszach. - [Čedad : Beneško gledališče, 1992]. - 24 f. ; 30 cm

Čelni nasl., izpisan na roko. - Strojep. avtogr. - Igrano za mednarodni dan žena - 8.3.1992. - Beneško narečje

172. **ZANIER, Leonardo**

9 pesmi = poesie / Leonardo Zanier ; [v izboru in slovenskem prevodu Žive

Gruden]. - [S.l. : s.n.], 1996 ([s.l. : s.n.]). - [18] f. ; 21 cm

Ov. nasl. - Izdano ob Postaji Topolove, Glasovi iz čakalnice, 1996

173. **ZLODEJ** in Marija / [besedilo je pripovedoval tata Andrea v dvojezičnem vrtcu v Špetru v šolskem letu 1990/91 ; ilustrirala Luisa Tomasetig]. - V Trstu : Devin, 1995 (Ljubljana : "Tone Tomšič"). - [16] str. : ilustr. ; 20 cm. - (Zbirka Pravce iz Benečije / izdaja Študijskega centra Nediža)

Ov. nasl.

174. **ZLODEJEVA** služba / [zapisala Mariarosa Bucovaz in (!) Gorenjega Brda (Grmek) za otroški natečaj Moja vas 1985 ; ilustriral Alvaro Petricig]. - Trst : Založništvo tržaškega tiska, 1992 (Trst : Graphart). - [16] str. : ilustr. ; 20 cm. - (Pravce iz Benečije / izdaja Študijskega centra Nediža)

Ov. nasl.

ISBN 88-7174-037-8

219

175. **ZLUODI** te nes !!!! : [liberamente tratto da una favola popolare raccolta nel comune di Pulfero l'8 gennaio 1993] / [sceneggiatura, disegno, relizzazione editoriale a cura della classe IV magistrale ; traduzione Mariarosa Bucovaz ; collaborazione Živa Gruden]. - Versione in dialetto sloveno delle Valli del Natisone. - San Pietro al Natisone : Irene edizioni, 1993. - [12] str. : ilustr. ; 43 cm

Ov. nasl. - Strojep. avtogr. - Izšlo tudi v it., slov., beneškem narečju, furlanščini, ruščini, srbohrv.

STENSKI KOLEDARJI

176. CENCIG, Emil

Beneški koledar 1991 [Stenski koledar] : naše vasi / besedilo Emil Cencig. - Cividale : Dom, 1990 (Ud[ine] : Fotocomposizione Moderna). - 1 stenski koledar (13 str.) : ilustr. ; 32 x 24 cm

Priloga k: Dom, št. 22. - Ov. nasl. - Poleg koledarskega dela in opisa vasi tudi reki in anekdote. - Beneško narečje

177. CENCIG, Emil

Beneški koledar 1992 [Stenski koledar] : naše vasi / besedilo Emil Cencig. - Cividale : Dom, 1991 (Ud[ine] : Fotocomposizione Moderna). - 1 stenski koledar (13 str.) : ilustr. ; 13 x 23 cm

Na nasl. str.: 25 let Dom. - Priloga k: Dom, št. 22. - Poleg koledarskega dela tudi krajši opisi vasi, reki in anekdote ter krajše biografije beneških duhovnikov. - Beneško narečje

178. CENCIG, Emil

Beneški koledar 1993 [Stenski koledar] : naše vasi / besedilo Emil Cencig ; uredil Giorgio Banchig. - Cividale : Dom, 1992 (Premariacco : Juliagraf). - 1 stenski koledar (13 str.) : barv. ilustr. ; 13 x 23 cm

Priloga k: Dom, št. 22. - Poleg koledarskega dela tudi krajši opisi vasi, reki in anekdote ter krajše biografije beneških duhovnikov. - Beneško narečje

179. CENCIG, Emil

Beneški koledar 1994 [Stenski koledar] : naše vasi / besedilo Emil Cencig ; uredil Giorgio Banchig. - Cividale del Friuli : Dom, [1993] (s. l. : s. n.). - 1 stenski koledar (14 str.) : barvne ilustr. ; 32 x 23 cm

Priloga k: Dom, št. 22. - Poleg koledarskega dela tudi krajši opisi vasi, pomembnejših beneškoslovenskih duhovnikov in anekdote. - Beneško narečje

180. CENCIG, Emil

Beneški koledar 1995 [Stenski koledar] : naše vasi / besedilo Emil Cencig ;

uredil Giorgio Banchig. - Cividale : Dom, [1994] (Premariacco : Juliagraf). - 1 stenski koledar (13 str.) : barvne ilustr. ; 32 x 23 cm

Priloga k: Dom, št. 22. - Poleg koledarskega dela tudi krajši opisi vasi, reki in anekdote ter krajše biografije beneških duhovnikov. - Beneško narečje

181. CENCIG, Emil

Beneški koledar 1996 [Stenski koledar] : naše vasi / besedilo Emil Cencig ; uredil Giorgio Banchig. - Cividale del Friuli : Dom, [1995] (Premariacco : Juliagraf). - 1 stenski koledar (14 str.) : barvne ilustr. ; 32 x 23 cm

Priloga k: Dom, št. 22. - Poleg koledarskega dela tudi krajši opisi vasi, zaslužnih Benečanov in anekdote. - Beneško narečje

182. ČENIEBOLA = Canebola [Stenski koledar] : kalendar lieto = anno 1994 / [realizzato dall'Associazione "Lipa" di Canebola]. - [Canebola] : Associazione Lipa, [1993] ([s.l. : s.n.]). - 1 stenski koledar (14 str.) : ilustr. ; 47 x 32 cm

Poleg koledarskega dela kuhinjski recepti domačih jedi. - Vzporedno besedilo v beneškem narečju in it.

221

183. ČENIEBOLA = Canebola [Stenski koledar] : kalendar lieto = anno 1995 / [realizzato dall'Associazione "Lipa"]. - [Canebola] : Associazione Lipa, [1994] (Premariacco : Juliagraf). - 1 stenski koledar (14 str.) : ilustr. ; 47 x 32 cm

Poleg koledarskega dela kuhinjski recepti domačih jedi. - Vzporedno besedilo v beneškem narečju in it.

184. DI LENARDO, Vittorio

Resia 1996 - naš kolindren [Stenski koledar] / a cura di Beppino Beltrame ; foto e testi di Vittorio Di Lenardo ; idea [e pensieri] di Silvana Paletti. - [Rezija] : Circolo culturale resiano Rozajanski dum, [1995] (Fiume Veneto : GEAP). - 1 stenski koledar (14 f.) : barvne ilustr. ; 31 x 21 cm

Koledarski del v rezijanskem narečju, ostalo tudi v it.

185. PALETTI, Silvana

Rozajanske kolindren 1991 [Stenski koledar]. - [S.l. : Silvana Paletti, 1990].

- 1 stenski koledar (14 f.) ; 38 x 22 cm

Strojep. avtogr. - Z dvema ljudskima pesmima in pesmimi Silvana Paletti v rezijanskem narečju s prevodi v it.

186. PALETTI, Silvana

Rozajanske kolindren [Stenski koledar] : Rezija 1992 / testi storici e raccolte popolari di Silvana Paletti ; foto di Silvana Paletti, Moznich Marco, Enzo Lettig, Vittorio Di Lenardo, Negro Luigia. - [Rezija] : "Rozajanski dum", [1991] (Tolmezzo : Treu Arti Grafiche). - 1 stenski koledar (13 f.) : barvne ilustr. ; 42 x 20 cm

Opis rezijanskih cerkva v it., ostalo v rezijanskem narečju

187. PALETTI, Silvana

Rezija 1993 - naš kolindren [Stenski koledar] / a cura di Beppino Beltrame ; foto di Silvana Paletti ; la raccolta di canti popolari è di Di Lenardo Domenica Santicaua (1904-1991), trascritti da Silvana Paletti. - [Rezija] : Rozajanski dum, [1992] (Fiume Veneto : GEAP). - 1 stenski koledar (14 f.) : barvne ilustr. ; 30 x 21 cm

Rezijansko narečje

188. PALETTI, Silvana

Rezija 1994 - naš kolindren [Stenski koledar] / a cura di Beppino Beltrame ; foto e testi di Silvana Paletti. - [Rezija] : Circolo culturale resiano Rozajanski dum, [1993] (Fiume Veneto : GEAP). - 1 stenski koledar (14 f.) : barvne ilustr. ; 31 x 21 cm

Rezijansko narečje

189. PALETTI, Silvana

Rezija 1995 - naš kolindren [Stenski koledar] / a cura di Beppino Beltrame ; foto e testi di Silvana Paletti. - [Rezija] : Circolo culturale resiano Rozajanski dum, [1994] (Fiume Veneto : GEAP). - 1 stenski koledar (14 f.) : barvne ilustr. ; 31 x 21 cm

Koledarski del v rezijanskem narečju, ostalo tudi v it.

PERIODIKA

(1990-1995)

1. **ALL'ombra del Canin** = Pod Tjanynovo sinco : bollettino parrocchiale di Resia.
- Anno 1, n. 7 (1928)- . - Resia : Parrocchia di S. Maria Assunta

63 (1990), n. 1-4. - 35 cm

64 (1991), n. 1-4. - 35 cm

65 (1992), n. 1-4. - 35 cm

66 (1993), n. 1-4. - 35 cm

67 (1994), n. 1-4. - 35 cm

68 (1995), n. 1-4. - 35 cm

Četrtnetnik. - Dir. resp. Ottorino Burelli (do št. 2, lem. 64 (1991)), dalje Duilio Corgnali. - Besedilo pretežno v it. s posameznimi članki v rezijanskem narečju. - Vzporedni nasl. v rezijanščini se spreminja

2. **DOM** : kulturno-verski list. - Anno 1, n. 1 (1983)- . - Cividale : Società cooperativa editrice Dom

223

8 (1990), št. 1-22. - 47 cm

9 (1991), št. 1-22. - 47 cm

10 (1992), št. 1-22. - 47 cm

11 (1993), št. 1-22. - 47 cm

12 (1994), št. 1-22. - 47 cm

13 (1995), št. 1-22. - 47 cm

Petnajstdnevnik. - Odg. ur. Marino Qualizza. - Besedilo v slov., it. in beneškem narečju. - Vsakoletna decembrska priloga: Beneški kalendar : naše vasi

3. **EMIGRANT** : periodico bimestrale dell'Unione emigranti sloveni del Friuli-Venezia Giulia = Časnik Zveze slovenskih izseljencev iz Furlanije-Julijske krajine. - 1981, n. = št. 0- . - Cividale : [Zveza slovenskih izseljencev]

8 (1990), št. 1/2-3, 4/6. - 42 cm

9 (1991), št. 1/2/3-4/5, 6 + Suppl. - 27 cm

10 (1992), št. 1/2 + Suppl.-3/4, 5-6. - 27 cm

- 11 (1993), n. 1-4. - 30 cm
 12 (1994), n. 1/2-4/5, 6. - 30 cm
 13 (1995), n. 1/2-3/4, 5-6. - 30 cm

Dvomesičnik. - Odg. ur. Ferruccio Clavara. - *Prilogi k št. 3/4 in 5 leta 1994: Forum della Slavia*. - *Besedilo v slov., beneškem narečju, it. ter priložnostno v drugih jezikih*

4. **MED** nami : pod lipo : s križem : foglio interparrocchiale. - 1981, št. 1- . - Prosnid ; Pletišča ; Brezje ; Tipana ; Viskorša ; Vizont ; Zavarh ; Bardo ; Ter ; Podbardo : [župnije]

- 1990, [štiri št.]. - 30 cm
 1991, [šest št.]. - 30 cm
 1992, [šest št.]. - 30 cm
 1993, [šest št.]. - 30 cm
 1994, [pet št.]. - 30 cm
 1995, [štiri št.]. - 30 cm

224

Občasno. - *Strojep. avtogr.* - *Izhaja kot priloga revije La vita cattolica*. - *Tersko narečje in it.*

5. **MLADA** brieza / [izdajajo otroci iz Beneške Slovenije v letnih kolonijah]. - 1 (1974)- . - [Špeter : Beneški študijski center Nediža]

1990. - 30 cm
 [19]92. - 30 cm
 1993. - 30 cm

Letnik. - *Strojep. avtogr.* - *Besedilo v slov., it. in beneškem narečju*. - *Leta 1991, 1994, 1995 ni izšlo nič*

6. **NOVI** Matajur : tednik Slovencev Videmske pokrajine. - leto 1, št. 1 (1974)- . - Čedad : Soc. Coop. Novi Matajur

- 1990, št. 1-47. - 47 cm
 1991, št. 1-10, 10 [i.e. 11]-21, 20 [i.e. 22]-46. - 47 cm
 1992, št. 1-50. - 47 cm

1993, št. 1-19, 19 [i.e.20]-23 [i.e.24], 25-49. - 47 cm

1994, št. 1-49. - 47 cm

1995, št. 1-49. - 47 cm

Tednik. - Odg. ur. Jole Namor. - Do leta 1991, št. 21 založnik Založništvo tržaškega tiska. - Priloge: k št. 14, leto 1990: Il gioco dell'oca del Parlamento italiano ovvero come migliorare la legge Maccanico; k št. 19, leto 1991: Svetovno prvenstvo = Campionato mondiale Kajak kanu 1991. - Besedilo v slov., it. in beneškem narečju

7. **PLANIKA** : informacijski list slovenskega društva = Stella alpina : bollettino d'informazione del circolo sloveno. - 1995, enkratna št. = numero unico - . - [Ukve : SKD Planika]

1995, enkratna štev. = numero unico. - 31 cm

Občasno. - Odg. Salvatore Venosi. - Besedilo v slov. in it.

8. **STUDENCI** = Sorgenti : periodico di informazione, cultura e politica. - Anno 1, n. 1 (1988)- . - Cividale : Circolo culturale = Kulturno društvo Studenci

225

3 (1990), n. 1. - 24 cm

4 (1991), n. 1. - 24 cm

5 (1992), n. 1-2. - 24 cm

6 (1993), n. 1-2. - 24 cm

7 (1994), n. 1-2. - 24 cm

8 (1995), n. 1-2. - 24 cm

Občasno. - Dir. Riccardo Ruttar, od letn. 6 (1993) dir. resp. Ferruccio Clavora. - Besedilo v slov., it. in beneškem narečju

9. **TRINKOV** koledar / [izdalo] Kulturno društvo Ivan Trinko, Čedad. - 1953- . - Špeter : Zadruga Lipa

1992 (tiskano 1991). - 21 cm

1993 (tiskano 1992). - 21 cm

1994 (tiskano 1993). - 21 cm

1995 (tiskano 1994). - 21 cm

1996 (tiskano 1995). - 21 cm

Letnik. - Kol. za leto 1992 odg. ur. Mario Gariup, dalje uredniki Živa Gruden, Lucija Trusgnach, Marino Vertovec. - Do letn. 33 (1985) založnik KD Ivan Trinko. - Za leta 1986-1991 koledarji niso izšli

10. **VARTAC** : slovenska narečna besedila in risbe otrok iz Videmske pokrajine = testi dialettali e disegni dei ragazzi della provincia di Udine. - 1974 - . - Špeter : Beneški študijski center Nediža

1990. - 24 cm

1991. - 24 cm

1992. - 24 cm

1993. - 24 cm

1994. - 24 cm

1995. - 24 cm

Letno ob natečaju Moja vas. - Do l. 1989 izhajal izmenično z nasl. Moja vas. - Leto 1993 izšel s podnasl.: 20 anni = 20 let

226

11. **UKVE** : župnijski list = bollettino parrocchiale di Ugovizza. - Anno 1975, št. 1- . - [Ukve : župnija]

16 (1993), n. 1. - 30 cm

Občasno. - Dir. resp. Mario Gariup. - V letih 1990/1992 in 1994/1995 ni izšla nobena številka. - Besedilo slov. in it.

KAZALO

Letošnjemu koledarju na pot

- 5 - IVAN BOŽIČ, župan občine Tolmin
- 7 - LUIGI PALETTI, župan občine Rezija
- EMIL CENCIG,
- 11 - Koledar
- 24 - Leto 1997
- 27 - Ljudska modrost

NAŠA ZGODOVINA

ROBERTO DAPIT,

- 31 - Ustno ljudsko izročilo pod Matajurjem
- Raziskovalni tabor 1996
- LILIANA SPINOZZI MONAI,
- 39 - Hvala, Nikita Iljič Tolstoj
- MSGR. MARINO QUALIZZA,
- 47 - Trideset liet Doma
- NEVA LUKEŽ,
- 51 - To je tudi moja Benečija
- SLAVKO CIGLENEČKI,
- 59 - Najstarejše cerkve na Primorskem in poznoantična
- naselbina na Tonovcovem gradu pri Kobaridu

- LUIGIA NEGRO,
69 - Šmarnamiša

NAŠ SVET

- ADRIANO NOACCO,
73 - Za koledar 1997
LUISA BATTISTIG,
79 - Neviesti parnesejo Svetega duha tah hiši
RITA MASCIALINO,
83 - Komunikacija med različnimi etnijami
FRANCO FORNASARO,
87 - Zapis o Matajurju

NAŠI LJUDJE

- 93 - "S strani Matajurja"
Spomin na Izidorja Predana-Doriča
ANTON SIVEC,
115 - Venosiju v spomin
119 - Salvatore Venosi
SALVATORE VENOSI,
125 - Božični običaji v Kanalski dolini

NAŠA BESEDA

- GIUSEPPE FLOREANCIG - KOKOC,
129 - Par starin pod Human
LUCIA TRUSGNACH,
141 - Spomini Lučije Cekove
MICHELINA BLASUTIG,
151 - Spomini

MARINA CERNETIG,

157 - Marvice

VILJEM ČERNO,

161 - Poezije

LUCIANO CHIABUDINI,

165 - Lubjanica, Lubjanica...

FRANC RUPNIK,

171 - Spomini Milje Loszach

KSENJA MAJOVSKI - MAGDA PAVLIČ-MAVER

(Narodna in študijska knjižnica v Trstu),

183 - Slovenska bibliografija Videmske pokrajine 1990 - 1996
(oktober)

LIKOVNI VLOŽEK:

Pasquale Zuanella,

Ikone

s

TRINKOV koledar 1997

inv.št:

4980